

**Система державної
статистики в Україні:
сучасний стан,
проблеми, перспективи**

МАТЕРІАЛИ XIV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З
НАГОДИ ДНЯ ПРАЦІВНИКІВ СТАТИСТИКИ

КИЇВ 2016

УДК 311.1/3

Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди Дня працівників статистики. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2016. – 207 с.

ISBN 978-617-571-137-8

Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень та виступів її учасників, у яких викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем статистики України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, студентів, аспірантів та докторантів економічних спеціальностей.

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії статистики, обліку та аудиту (Протокол № 2016 р.).

Адреса оргкомітету конференції:

вул. Підгірна, 1
м. Київ
Україна
04107
e-mail: rvv_nasoa2015@ukr.net

Відповідальність за зміст наукових матеріалів несуть їх автори

УДК 311.1/3

ISBN 978-617-571-137-8

НАСОА, 2016

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії:

Осауленко О. Г. – доктор наук з державного управління, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений економіст України, ректор Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Члени редакційної колегії:

Момотюк Л. Є. – доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та виховної роботи, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Герасименко С. С. – доктор економічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри статистики, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Бондарук Т. Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Пантелеєв В. П. – доктор економічних наук, професор, декан економіко-статистичного факультету, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Попова В. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємств, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Свистун-Золотаренко Л. О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Мотузка О. М. – кандидат економічних наук, в. о. доцента кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, завідувач редакційно-видавничого відділу, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Горобець О. О. – заступник завідувача редакційно-видавничого відділу, Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Чебанова В. Г. – літературний редактор, Національна академія статистики, обліку та аудиту.

Відповідальний секретар:

Потапова М. Ю. – кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, Національна академія статистики, обліку та аудиту.

ЗМІСТ

Бакуліна А. А.

Роль ризик-менеджменту у забезпеченні ефективної інвестиційної діяльності підприємства8

Банах О. І.

Продовольча безпека країн світу: актуальні проблеми та статистичний аналіз11

Бесчастна Д. О., Гайдук І. А.

Сучасні аспекти оцінювання рівня життя населення у сучасних умовах євроінтеграції14

Бойко М. В.

Шляхи підвищення кредитоспроможності підприємства17

Бондарчук В. В.

Теоретичні засади формування доходів державного бюджету України19

Борицькі К.

Norma ISO 2600 – baza społecznej odpowiedzialnos'ci21

Васечко О. О., Мотузка О. М.

Статистичне оцінювання впливу прямих іноземних інвестицій23

Волошин Д. П.

Оптимізація ефективності інвестиційної діяльності підприємства26

Гахович А. К.

Напрями розвитку місцевих фінансів в Україні29

Генус В. В.

Проблеми фінансового планування на підприємствах у сучасних умовах32

Герасименко С. С., Герасименко В. С., Чуприна О. М.

Статистичні методи формування управлінської інформації35

Гладун О. М., Рудницький О. П., Кулик Н. В.

Демографічні наслідки депортації кримських татар38

Гончар І. А.

Статистичне конструювання багатовимірних показників у оцінюванні соціально-економічних явищ39

Гребеннікова М. О.

Статистичний аналіз виробництва продукції тваринництва в Київській області41

Гулевич О. Ю.

Класифікація послуг як важливий методологічний аспект дослідження зайнятості в інформаційному суспільстві46

Данилко С. В.

Статистичний аналіз формування екологічних фондів України48

Долинський К. В.

Сутність поняття «сільськогосподарська територія»51

Еліссєва О. К., Циганков Р. С. Статистичне моделювання інвестиційних процесів в Україні	54
Єпифанович Г. В. Статистичний аналіз виробництва зернових та зернобобових культур в Київській області	56
Єрін Д. Л. Статистика світових військових витрат	60
Журавльов О. В. Статистичне моделювання структурних зрушень в країнах, різних за рівнем економічного розвитку	63
Злинова Ю. І. Оптимізація ефективності формування фінансових ресурсів підприємства	66
Іщук Я. В. Статистичний моніторинг сталого розвитку.....	69
Карпішина А. О. Таргерування інфляції – оптимальний режим грошово-кредитної політики в Україні	73
Кобилінська Т. В. Статистичне дослідження галузі рослинництва та його вплив на довкілля	77
Кобилінський В. М. Статистична оцінка фінансування вищої освіти в Україні	79
Козяр Т. М. Особливості системи управління зовнішнім державним боргом	82
Колеснік Я. В. Про необхідність вдосконалення методики статистичного оцінювання надійності комерційних банків (теоретичні аспекти)	85
Колодяжний В. В. Статистична оцінка тенденцій виробництва електроенергії в Україні ...	88
Корнілова О. М., Огороднік Ю. О. Сучасні проблеми оцінювання ефективності вищої освіти в Україні	93
Крепчук І. М. Досягнення та перспективи розвитку державної статистики в Україні	96
Крупна А. Ю. Статистичне вивчення регіональної диференціації використання води населенням України	99
Кулинич Р. О. Застосування методу статистичних рівнянь залежностей для оцінки взаємозв'язку економічних явищ при обґрунтуванні управлінських рішень	105

Литвин К. О. Теоретичні аспекти визначення ліквідності та платоспроможності підприємства	108
Лумпова Т. І., Остапчук О. Е. Background for CSPA Implementation in Official Statistics of Ukraine	110
Луньова Г. М. Статистичне вивчення рівня харчування сільського населення	113
Мащенко Г. А. Особливості формування місцевих бюджетів в Україні	116
Момотюк Л. Є. Статистика державних фінансів: міжнародні стандарти, вітчизняний досвід	119
Моцний Ф. В. Статистичний підхід до аналізу кризових явищ в економіці України ..	121
Обуховський Д. С. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення	123
Однєволик В. І. Роль статистичних моделей в управлінні підприємством як живою системою	125
Пальян З. О. Статистичні характеристики сучасних трудових мігрантів України	127
Пантелєєв В. П., Сакада Т. Д. Майбутня професія «Прикладна статистика та аналітика» в умовах соціальної відповідальності	130
Погребна О. В. Формування та ефективність використання прибутку на підприємстві	132
Полтавець Л. Л. Кластерний аналіз споживання енергетичних ресурсів на регіональному рівні	135
Попова В. В. Кількісна складова економічного розвитку в Україні у контексті міжнародних порівнянь	138
Попов В. Ю. Статистика аномалій розвитку української економіки	142
Пришвіна О. П. Оборотний капітал промислових підприємств в умовах ринку	147
Росочинський В. М., Булгакова О. Ф. До визначення моди неперервної випадкової величини	149
Рядно О. А. Аналіз розвитку зовнішньоекономічної діяльності в придніпровському регіоні	152
Савченко В. О. Оптимізація обсягу і структури оборотних активів підприємства	154

Семяновський В. М. Територіальна статистика як необхідна умова створення інформаційної бази діяльності територіальної громади	157
Сидорова А. В. Статистичний аналіз структурних зрушень у зовнішній торгівлі послугами	160
Сиклітенко А. А. Теоретичні засади управління витратами на підприємстві	164
Сіницький М. Є. Проблеми тестування в освіті та їх розв'язання статистичними методами	166
Хазан П. В. Аналіз витрат в галузі генерації електроенергії сонячними електростанціями	169
Харчук І. В. Формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання	171
Червона С. П. Витрати на харчування як індикатор рівня життя населення України	173
Чернець Є. В. Оптимізація фінансових результатів діяльності підприємства	176
Швидка О. Ю. Формування та управління державним боргом України	178
Шилаєва С. В. Статистика ринку праці в Україні	180
Шило С. І. Статистичний аналіз доходів населення України	183
Шишкін В. С. Зміни житлових умов населення: основні проблеми	188
Юхимчук А. В. Роль амортизаційних відрахувань у фінансуванні відтворення необоротних активів підприємства	190
Ющенко Н. Л. До питання виконання заробітною платою в Україні своїх функцій	193
Янчук В. А. Механізм залучення коштів недержавних пенсійних фондів	198
Ярова Ю. А. Проблеми розвитку фінансового розвитку України та шляхи їх вирішення	201
Яценко Л. О. Оцінювання конкурентоспроможності галузей харчової промисловості за допомогою матриці інвестиційної привабливості ...	204

А. А. Бакуліна,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. В. Липова,
к. е. н., доцент
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

РОЛЬ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

При швидкозмінному зовнішньому середовищі кожне підприємство для утримання сильних позицій на ринку повинно вміти швидко адаптуватись під ці зміни. Саме завдяки ефективній інвестиційній діяльності підприємства мають змогу успішно розвиватись, впроваджуючи інновації, оновлюючи основні засоби підвищуючи якість продукції чи послуг, розширюючи ринки збуту.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах економічної кризи підприємствам важко витримувати конкуренцію та динамічно розвиватися, тому від забезпечення ефективної інвестиційної діяльності залежить успішність реалізації довгострокових стратегічних цілей підприємства.

Метою дослідження є розгляд поняття інвестиційної діяльності та ролі ризик-менеджменту у забезпеченні ефективної інвестиційної діяльності підприємства.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [1].

Обираючи інвестиційну стратегію, кожному підприємству слід враховувати вплив різних факторів на його діяльність, як зовнішніх так і внутрішніх. Серед інвестиційних стратегій виділяють такі:

– стратегія, орієнтована на виживання, тобто підприємства, які мають нестабільний фінансовий стан та почуваються досить невпевнено під конкурентним тиском, повинні здійснювати інвестиційну діяльність враховуючи швидке виведення вкладених коштів та спрямовувати їх переважно на зменшення собівартості та підвищення якості продукції;

– оборонна стратегія, орієнтована на слідування за конкурентами, тобто на впровадження новацій, що запозичуються у інших підприємств;

– наступальна стратегія, орієнтована на інноваційну діяльність, тобто підприємства, які ведуть успішну господарську діяльність, впевнено витримують конкурентний тиск і прагнуть до розвитку, повинні враховувати при цій стратегії вкладання коштів у інновації з довгостроковою

перспективою, аналізувати можливі ризики, та складати довгострокові плани як за оптимістичним, так і за песимістичним сценарієм, пропонуючи шляхи ліквідації можливих ризиків.

При здійсненні інвестиційної діяльності в умовах економічної кризи в країні потрібно враховувати можливі ризики, з якими можна зіштовхнутися в процесі реалізації стратегії підприємства.

Вивчаючи закордонний досвід, можна побачити, що в багатьох країнах досить актуальним є ризик-менеджмент.

Ризик-менеджмент – це сукупність принципів, методів і форм управління організацією та її поведінкою в зовнішньому середовищі в умовах невизначеності та конфліктності. У рамках ризик-менеджменту вирішуються три основні завдання: профілактика виникнення ризиків; мінімізація збитку, спричиненого ризиками; максимізація додаткового прибутку, який отримує підприємство внаслідок управління ризиками [3, с. 74].

В таблиці представлено переваги ризик-менеджменту при плануванні ефективної інвестиційної діяльності на підприємстві.

Таблиця

Переваги ризик-менеджменту

Переваги	Характеристика
Зниження фактора невизначеності при здійсненні підприємницької діяльності	Контроль негативних подій супроводжується конкретними діями щодо зменшення ймовірності їх виникнення і скорочення їх впливу. Навіть при настанні непереборних подій організація може досягти необхідного ступеня стійкості завдяки адекватному плануванню та підготовленості
Покращення планування і підвищення ефективності діяльності	Наявність об'єктивних даних про організацію, її цільові показники, операції і перспективи дозволяє здійснювати більш зважене і ефективне планування. Це підвищує здатність організації використовувати сприятливі перспективи, скорочувати негативні наслідки і домагатися поліпшення діяльності
Економія ресурсів	Особлива увага приділяється питанням економічної доцільності проведення тих чи інших бізнес-операцій. Облік обсягу існуючих ресурсів, підвищення ліквідності активів дозволяє не тільки уникати дорогих помилок, а й домагатися підвищення прибутку від виробничої діяльності
Зростання ділової репутації	Інвестори, кредитори, страхові компанії, постачальники і клієнти охочіше працюють з організаціями, які зарекомендували себе як надійні партнери на ринку, керуючі своїми фінансовими та виробничими ризиками
Контроль виробничого процесу і ходу реалізації інвестиційних проектів	У процесі ризик-менеджменту особлива увага приділяється питанням, пов'язаним із моніторингом і вимірюванням параметрів бізнес-процесів, що забезпечує чіткий контроль реалізації інвестиційних програм

Джерело: [2, с. 355]

Отже, інвестиційна діяльність підприємства – це ключовий інструмент у розвитку підприємства, вона повинна ґрунтуватися на стратегічних цілях підприємства, його економічному стані. При управлінні інвестиційною діяльністю на підприємствах слід впроваджувати ризик-менеджмент, завдяки якому підприємства мають можливість швидко адаптуватись до змін зовнішнього середовища підприємства та з мінімальним ризиком реалізувати свої стратегічні цілі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ. Поточна редакція від 06.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Назарчук Т. В. Менеджмент організацій : [навч. посіб.] / Т. В. Назарчук, О. М. Косіюк. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 560 с.
3. Мостенська Т. Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства [Електронний ресурс] / Т. Л. Мостенська, Н. С. Скопенко. – Режим доступу : http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek7-3-2010-PDF/072-79.pdf

О. І. Банах,
аспірант,
кафедра статистики та демографії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇН СВІТУ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Продовольча безпека є основою якості життя, яка характеризує рівень задоволення людських потреб. Останні півстоліття спостерігається помітне зростання виробництва продовольства, що дозволяє значно знизити частку людей у світі, які голодують, незважаючи на подвоєння загальної чисельності населення. Утім сьогодні більш ніж один із семи чоловік, як і раніше, не має доступу до достатньої кількості білка та енергії в своєму раціоні харчування і навіть ще більше страждає від нестачі мікроелементів. Населення світу і далі продовжуватиме зростати, хоча цілком імовірно, що це зростання зупиниться на відмітці приблизно 9 млрд. чоловік в середині цього століття. Водночас виробники продуктів харчування зіткнулись із проблемою зростання конкуренції на придбання земель під посівні площі. Зростаюча конкуренція на землю в підсумку зводиться і до конкуренції на воду. В результаті постає проблема загрози ефекту істотної зміни клімату і занепокоєння тим, як ступінь зниження та адаптації може вплинути на продовольчу систему. Отже, за таких умов є необхідність обмежити вплив багатьох негативних наслідків виробництва продовольства на навколишнє середовище.

Раніше основним засобом вирішення проблеми нестачі достатньої кількості продовольства було залучення більших площ земель під сільське господарство. Проте за останні 5 років, в той час як виробництво зерна збільшилось більш ніж удвічі, площа землі, виділеної під орне землеробство в усьому світі, збільшилася лише на 9%. Тому найбільш імовірним є те, що у майбутньому більшість продовольства вироблятиметься на тих самих землях, що і раніше (або навіть на менших земельних площах). Це пов'язано з тим, що залучення нових земельних ділянок практично неможливе через велику конкуренцію на землю, а також є дуже затратним способом вирішення проблеми. Отже, нещадне використання земель під впливом змін клімату може негативно вплинути на родючість ґрунтів у майбутньому. Як свідчить статистика, в останні десятиліття сільськогосподарські землі, які були раніше родючими, втрачені в результаті урбанізації та інших людських потреб, що призвело до опустелювання, засолення, ерозії ґрунтів та інших наслідків нераціонального управління земельними ресурсами. Останні дослідження показують, що до 2050 року світові буде потрібно на 70–100% більше продовольства.

Особлива увага зараз приділяється стабільному виробництву продовольства. Для аналізу та вирішення цієї проблеми залучаються природничі та соціальні науки. Сьогодні існує багато стратегій для зменшення впливу негативних факторів на навколишнє середовище. Наприклад, *стабільна інтенсифікація* – виробництво більшої кількості продовольства з тієї самої ділянки землі за умови зниження впливу на навколишнє середовище. У наступному десятилітті можна буде побачити розвиток поєднання бажаних якостей і введення нових, наприклад таких як посухостійкість [1].

Іншою проблемою продовольчої безпеки є те, що не всі люди мають достатньо коштів, щоб придбати необхідні продукти харчування. Офіційні дані статистики свідчать, що більше двох мільярдів людей на планеті недоїдають, а більше одного мільярду взагалі голодують незважаючи на те, що приріст обсягу сільськогосподарського виробництва є більшим, ніж очікуваний [2]. За глобальним індексом продовольчої безпеки (GFSI) Україна в 2016 році посіла 59 місце серед 109 країн світу з оцінкою 56,1 балів. GFSI розглядає ключові фактори, які пов'язані з такими показниками як економічна та фізична доступність продовольства, а також їхня безпечність та якість. За економічною доступністю Україна посідає 58 місце, за фізичною доступністю – 79, за якістю – 47. Лідерами рейтингу GFSI є США (89,0 балів), Сінгапур (88,2), Ірландія (85,4), Австрія (85,1) та Нідерланди (85,0) [3].

Також було б доцільно порівняти обсяги споживання основних продуктів харчування населення України з іншими країнами світу (таблиця).

Таблиця

Середньодушове обсяги споживання харчових продуктів у деяких країнах світу (у розрахунку на 1 особу на рік)

Рейтинг GFSI	Країни	Споживання основних продуктів харчування, кг								
		м'ясо	молоко	хліб	картопля	овочі	фрукти	риба	цукор	олія
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	США	118	111	106	54	113	97	22	28	31
4	Австрія	106	15	112	58	109	146	13	38	22
8	Німеччина	88	80	112	71	94	80	14	34	17
9	Франція	89	43	125	55	104	110	35	32	21
12	Швеція	82	62	98	42	94	117	31	34	17
19	Іспанія	93	94	89	58	124	80	42	22	33
21	Японія	49	47	104	21	101	51	54	16	16
22	Італія	87	33	156	39	145	141	25	25	28
25	Чехія	80	23	119	66	74	69	10	31	22
28	Польща	76	28	151	115	129	54	12	41	13
29	Греція	81	91	137	65	232	121	20	23	27
32	Словаччина	59	54	129	53	95	62	8	32	12
35	Мексика	61	76	158	14	52	101	11	33	12
39	Туреччина	33	130	205	31	241	123	7	27	25

Продовження табл.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
43	Росія	67	124	150	112	110	68	22	42	13
44	Білорусь	79	46	121	185	147	63	17	32	17
47	Єгипет	28	27	252	35	206	96	22	26	6
49	Сербія	49	123	134	40	117	92	5	26	7
50	Болгарія	57	78	166	31	73	47	7	24	13
51	Туніс	26	69	213	30	224	97	13	32	18
56	Казахстан	70	253	118	108	225	71	5	26	16
58	Азербайджан	31	89	226	72	172	70	2	14	2
59	Україна	49	120	141	101	164	56	13	40	13
60	Еквадор	54	149	93	19	26	171	8	16	16
64	Узбекистан	34	128	183	54	241	55	0,5	9	10

Джерело: узагальнено автором на основі [3, 4]

Середньодушкове споживання м'яса в Україні нижче, ніж в інших країнах (за винятком Туреччини, Тунісу, Єгипту та Азербайджану). Порівняно низьким є також середньодушкове споживання фруктів (нижче, ніж в Україні, воно лише у Японії, Польщі, Болгарії та Узбекистані). Водночас в Україні відносно високе середньодушкове споживання картоплі (вище воно у Польщі, Росії, Білорусії та Казахстані) і цукру (вище лише у Росії та Польщі). Середньодушкове споживання молока, овочів та хліба в Україні є достатньо високим порівняно з іншими країнами. Взагалі, споживання м'яса, фруктів, картоплі та цукру залежить від рівня економічного розвитку країни: чим він вище, тим вище споживання м'яса та фруктів, чим він нижче, тим вище споживання картоплі та цукру. Але слід пам'ятати, що споживання продуктів харчування в різних країнах світу значною мірою залежить і від національних традицій та звичок у харчуванні.

Висновки. За даними статистики, до 2080 року кількість людей, схильних до ризику голоду, збільшиться на 5–170 млн. А в разі зміни клімату кількість людей, які недоїдають, збільшиться на 5–26% в порівнянні з відсутністю змін [5]. Кількість голодуючих продовжує зростати за рахунок країн, що розвиваються, включаючи Африку і Латинську Америку. Тому для вирішення питань продовольчої безпеки на глобальному рівні необхідно звернути увагу як на демографічну, так і на екологічну проблему. Продовольча безпека є елементом сталого розвитку. Тому продовольча безпека з точки зору сталого розвитку – це здатність забезпечити максимальну кількість людей достатнім раціоном харчування в будь-який момент часу, не підриваючи продовольче забезпечення людей у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Charles H., Godfray J. Food Security: The Challenge of Feeding 9 Billion / H. Charles, J. Godfray // Science. – 2010. – No 327. – P. 812–818.
2. Teja Tscharntke. Global food security, biodiversity conservation and the future of agricultural intensification; Biological Conservation 2012.
3. Глобальний індекс продовольчої безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://foodsecurityindex.eiu.com/>. – Назва з екрану.
4. Споживання продуктів харчування на душу населення по країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.helgilibrary.com/pages/data>. – Назва з екрану.
5. Josef Schmidhuber, Global food security under climate change, December 2007, pp. 19703–19708.

Д. О. Бесчастна,

викладач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики;

І. А. Гайдук,

магістрант,

спеціальність «Прикладна статистика» ,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,

м. Дніпропетровськ.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Рівень життя – складне та багатопланове поняття, яке враховує сукупність соціально-економічних відносин. Рівень життя населення впродовж тривалого часу залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності економіки країни за певний період та є динамічною категорією, що відображає ефективність державної соціально-економічної політики та рівень розвитку певного суспільства.

Для статистичного оцінювання рівня життя населення використовуються як набір макропоказників, так і узагальнюючі інтегральні показники, які враховують одночасний вплив певної сукупності показників, що відображають соціально-економічні умови життя та екологічну складову.

Інтегральні показники рівня життя характеризують узагальнені можливості задоволення всієї сукупності потреб людини. Найбільш поширеними серед них є: заробітна плата (або дохід) і похідні від неї показники – середня, мінімальна і максимальна заробітна плата, аналогічні рівні пенсій і стипендій; офіційні межі бідності і малозабезпеченості, розраховані відносно мінімальних і максимальних розмірів вже згаданих показників; внутрішній валовий продукт (ВВП) на душу населення, за величиною якого оцінюється можливість підвищення добробуту суспільства

в цілому. Для порівняння рівня і якості життя в різних країнах в міжнародній статистиці використовують спеціальний інтегрований показник – індекс людського розвитку (ІЛР).

Показники, що використовувались для авторського дослідження були поділені на компоненти:

1. Довгострокові цінності (довге життя, міцне здоров'я, продовження роду, міцна родина, високий рівень інтелекту, духовні цінності, матеріальне багатство, соціальний захист, висока культура);

2. Поточні потреби (фізіологічні потреби в товарах та послугах, потреба в житлі, потреба в особистій безпеці);

3. Середовище проживання (атмосферне повітря, водний басейн, земельні ресурси, токсичні відходи, лісовий фонд);

4. Соціальна інфраструктура (охорона здоров'я та відпочинок, наука й освіта, роздрібна торгівля, громадське харчування, послуги населенню, культура та мистецтво, фізична культура та спорт).

Проведені розрахунки для України та країн ЄС дають можливість оцінити рівень життя населення України в умовах інтеграційних процесів у європейське співтовариство. За результатами визначено, що в загальному рейтингу станом на 2014 рік Україна посідає 14 місце з 22 поряд з Румунією, Грецією. Перші місця посідають Німеччина, Франція, Великобританія.

Згідно з «Доповіддю про людський розвиток – 2013» від ООН, п'ятірка лідерів світу за досліджуваним індексом сформувалася у складі Норвегії – 0.955, Австралії – 0.938, США – 0.937, Нідерландів – 0.921 та Німеччини – 0.920, а найгірші показники належать Нігер та Демократичній республіці Конго по 0.304. Україні дісталось 78 місце, яке вона розділила з Македонією, випередила нас Перу з індексом 0.741, а позаду з числа країн Європи лишилися лише Молдова та Боснія і Герцеговина з індексами 0.660 та 0.735 відповідно. Щодо республік колишнього ССРСР, то найкращі показники в прибалтійських країнах, які є членами ЄС, наприклад в Естонії він становить 0.848, не з членів ЄС найкращий індекс належить Білорусії – 0.793, найгірші показники у Таджикистану та Киргизії по 0.622.

У 2015 році Україна опинилася на 81-му місці індексу з 188 країн, Туреччина – на 72-му, Росія займає в цьому списку 50-е місце. Найкращим місцем для життя, знову, як і в минулому році, очолила Норвегія.

Згідно з даними дослідження рівня життя українців, який проводили експерти ООН, близько 80% наших громадян живуть за межею бідності. Тобто витрачають до 5 доларів США на день. Відповідно, згідно з мінімальною зарплатою (який із травня 2016 року становитиме 1450 грн), на добу навіть українець, що працює, може дозволити собі витратити не більше 48 гривень (близько 1,8 дол.США). Ці показники є не набагато кращими за реалії найбідніших країн Африки, де подібний рівень витрат людини перебуває в межах 1-1,2 дол./день.

В споживчому кошику українця всього 250 позицій, тоді як у країнах Євросоюзу та в США їхня кількість є значно більшою. У Німеччині – 700 одиниць, у США та Франції – 305, у Швейцарії – 1046. Ще одна принципова відмінність українського споживчого кошика від західних аналогів – у його вартість визначається в абсолютних показниках, тоді як у розвинених країнах споживчий кошик – це фіксований набір продуктів і послуг, які споживає покупець.

Згідно з даними американської неурядової організації Social Progress Imperative за підтримки компанії Делойт за рівнем життя населення Україна посідає 63-є місце Індексу соціального розвитку, серед 133 країн у 2016 році.

Незважаючи на соціальні, політичні та економічні складнощі, Україна за рівнем Індексу соціального розвитку випередила всі країни СНД. Так, Білорусь зайняла 66-е місце, Вірменія на 67-му, а Росія – 75-е. Разом з тим Грузія, яка вже не входить в СНД, істотно поліпшила показники в сфері освіти, охорони здоров'я та захисту прав людини. Разом з іншими досягненнями це дозволило їй зайняти 54-е місце в рейтингу. Незважаючи на це, Україна опинилася в групі країн з рівнем соціального розвитку нижче середнього.

Найвищий наш показник – рівень освіти завжди позитивно впливав на імідж країни, адже за світовим рейтингом грамотності ми знаходимося на 29 місці, про те економічні показники, які визначають рівень життя населення (0.615 – Україна, для порівняння в нашої сусідки Білорусії – 0.723), негативно позначаються на індексі розвитку людського потенціалу, відкидаючи нашу державу в рейтингу до середньостатистичних показників латиноамериканських держав.

Зважаючи на негативну динаміку рейтингу серед країн світу за досліджуваним індексом (2010 – 69 місце, 2012 – 78 місце), стає зрозумілим, що за умови погіршення якості освіти (доступності), збереження сучасного стану економіки та медицини – наша країна географічно знаходиться в Європі надалі поступатиметься у світових рейтингах країнам з менш розвинених частин світу.

Найнижчі показники Україна посіла в таких сферах, як боротьба з корупцією (109-е місце), рівень злочинності (109-е), доступність житла (116-е), стан навколишнього середовища (118-е), здоров'я і довголіття (127 -е), а також свобода вибору (132-е).

М. В. Бойко,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м.Київ.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах економічної кризи більшість підприємств зіткнулися з проблемою браку власних ресурсів задля фінансування своїх потреб. Ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від його можливостей відповідати конкурентному середовищу та швидко реагувати на потреби споживачів, модернізуючи та оновлюючи продукт та послуги, які воно пропонує на ринку. Для цих заходів йому потрібні фінансові ресурси.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що без залучення позикового капіталу більшість підприємств не мають можливості ефективно вести діяльність. Тому питання підвищення кредитоспроможності є актуальним для більшості підприємств.

Через брак власних оборотних коштів підприємства залучають банківські кредити, кошти інших кредиторів та комерційний (товарний) кредит. Кредит дає підприємствам змогу доцільніше організувати обіг коштів, не витрачати значні фінансові ресурси на створення зайвих запасів сировини й матеріалів [1, с. 195].

Відповідно до законодавства, кредитоспроможність – наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [2]. Тобто задля отримання кредиту підприємство повинно бути спроможним його повернути в зазначені терміни, а для цього повинен бути розроблений дієвий механізм управління кредитоспроможністю підприємства.

Під управлінням кредитоспроможністю підприємства слід розуміти взаємозв'язок управлінський дій, пов'язаних із розробленням ефективних стратегічних цілей діяльності підприємства, складанням бізнес-планів, розробленням ефективних методів оцінювання ризиків при залученні позикового капіталу, управлінням ліквідністю активів, рентабельністю підприємства та його діловою активністю.

Управління кредитоспроможністю здійснюється за допомогою реалізації таких функцій:

– планування; у процесі реалізації функції планування відбувається визначення необхідності залучення позикового капіталу та індикаторів кредитоспроможності підприємства;

– регулювання; за допомогою цієї функції відбувається зміна різних параметрів кредитоспроможності;

– контроль; ця функція забезпечує моніторинг виконання поставлених завдань порівняно з очікуваними результатами [3].

Досить важливим питанням при управлінні кредитоспроможністю підприємства є оцінювання кредитоспроможності підприємства.

Метою оцінювання кредитоспроможності на підприємстві є бажання найбільш ефективно використати залучені позикові ресурси для підвищення ринкової вартості підприємства, забезпечення більш раціонального використання власного капіталу та прискорення формування різних цільових фінансових фондів підприємства [4].

При оцінюванні кредитоспроможності підприємства використовують два взаємопов'язаних напрямки: фінансовий аналіз та якісний аналіз. Фінансовий аналіз включає оцінювання всіх показників діяльності підприємства та ймовірності його банкрутства. Якісний аналіз стосується ділової репутації підприємства та його кредитної історії.

Шляхами підвищення кредитоспроможності підприємства можна вважати:

- підвищення ліквідності, рентабельності та ділової активності підприємства;

- запровадження ефективного управління ризиками на підприємстві;
- ефективне управління оборотними коштами підприємства;
- складання короткострокових та довгострокових планів на підприємстві;
- автоматизацію експертної системи із залученням економіко-математичних методів та сучасних інформаційних технологій.

Можна зробити висновок, що управління кредитоспроможністю на підприємстві є важливою умовою ефективності його господарської діяльності. Цей процес повинен буди безперервним та включати комплексний аналіз усіх підрозділів підприємства.

Список використаних джерел

1. Фінанси підприємств : [підручник] / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 460 с.
2. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активи банківськими операціями : затв. Постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
3. Стецюк П. А. Управління кредитоспроможністю підприємства: теоретичні та практичні аспекти [Електронний ресурс] / П. А. Стецюк, О. Є. Гудзь. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Oif_apk_2014_3_19.pdf
4. Рак О. М. Сутність, значення та необхідність оцінки кредитоспроможності позичальника [Електронний ресурс] / О. М. Рак. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Economics/10_139156.doc.htm

В. В. Бондарчук,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Доходи бюджету є об'єктивною категорією, яка має специфічне суспільне призначення. Саме доходи служать фінансовою базою функціонування держави.

Доходи бюджету виражають економічні відносини, які виникають у держави з юридичними та фізичними особами в процесі формування централізованого фонду фінансових ресурсів [1, с. 163].

Згідно зі ст. 2 Бюджетного Кодексу України, доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ) [2].

Формою прояву категорії «доходи бюджету» служать різні види платежів підприємств, організацій та населення в бюджет, а їх матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються в бюджеті.

Економічна сутність доходів бюджету полягає в тому, що вони, з одного боку, є результатом розподілу вартості суспільного продукту між учасниками відтворювального процесу, а з іншого – об'єктом подальшого перерозподілу сконцентрованої в руках держави вартості [1, с. 163–164].

Як вважає С. В. Бойко, доходи бюджету – це частина фінансових ресурсів, що створюються в процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються в бюджеті на основі правових норм для виконання державою (місцевим самоврядуванням) своїх функцій [3].

Склад доходів Державного бюджету України визначається Бюджетним кодексом України [2] та Законами України «Про Державний бюджет» на відповідний бюджетний період.

Проаналізувавши структуру доходів державного бюджету України за 2015 рік, можна побачити, що за рахунок податкових надходжень було мобілізовано до бюджетів 409,42 млрд грн., що становило 76,6% від загального обсягу доходів бюджетів [5]. Податкові надходження мають провідне місце в системі доходів бюджету, оскільки саме податки посідають

центральне місце в цій системі. Неподаткові надходження у 2015 році становили 120,0 млрд грн. або 22,4%. Частка доходів від операцій з капіталом у державному бюджеті становить 0,03%. Незначною залишається роль цільових фондів у формуванні доходів – 0,63% і офіційних трансфертів – 0,6% [5]. Доходи від операцій з капіталом і офіційні трансферти мають незначне бюджетне значення.

Отже, доходи бюджетів відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Основою формування доходів бюджету є податки, оскільки вони забезпечують переважну частину надходжень.

Вихідними принципами формування доходів бюджету є фіскальна й економічна ефективність та соціальна справедливість [4, с. 353].

Склад і структура доходів бюджету постійно змінюються, що обумовлено як постійними перетвореннями в податковій системі України, так і намаганням держави вирішити фіскальні проблеми за рахунок неподаткових доходів.

Список використаних джерел

1. Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси : [навч. посіб.] / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
3. Бойко С. В. Проблеми трактування сутності категорії «доходи державного бюджету» / С. В. Бойко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2008. – № 1. – С. 51–56.
4. Бюджетна система : [підруч.] / За наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 с.
5. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>

K. BORYCKI,
*prezes Zarządu Benteler
Distribution Poland Sp.z o.o.
Dąbrowa Górnicza Polska.*

NORMA ISO 26000 – BAZĄ SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI

Z pewnością stwierdzić można, iż społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w Polsce cieszy się rosnącym zainteresowaniem kadry menadżerskiej, instytucji, otoczenia biznesu, inwestorów oraz administracji państwowej, stając się stopniowo wyznacznikiem ładu korporacyjnego oraz priorytetem w budowaniu kompleksowej strategii rozwoju firmy [1].

Istota zagadnienia została dostrzeżona także przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną ISO, która w 2005 roku utworzyła największą w dotychczasowej historii Organizacji grupę roboczą ISO ds. odpowiedzialności społecznej. W skład grupy weszło około 450 ekspertów i 210 obserwatorów z 99 krajów członkowskich ISO oraz 42 organizacji międzynarodowych i regionalnych, zajmujących się zagadnieniami społecznej odpowiedzialności.

Eksperci reprezentowali sześc interesariuszy: konsumentów, instytucje rządowe, biznes, pracowników, organizacje pozarządowe oraz usługi badania, naukę i inne [3].

Efektem pracy tej grupy jest opublikowana 1 listopada 2010 roku norma ISO 26000 Guidance on social responsibility. Polską Normę PN-ISO 26000:2012 Wytyczne dotyczące społecznej odpowiedzialności opublikowano 5 listopada 2012 roku, a jej inauguracja odbyła się 26 listopada 2012 roku w Ministerstwie Gospodarki RP [4].

ISO 26000 definiuje społeczną odpowiedzialność jako odpowiedzialność organizacji za wpływ jej decyzji i działań na społeczeństwo i środowisko zapewnianą poprzez przejrzyste i etyczne postępowanie, które:

- przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, w tym dobrobytu i zdrowia społeczeństwa;
- uwzględnia oczekiwania interesariuszy;
- jest zgodne z obowiązującym prawem i spójne z międzynarodowymi normami postępowania;
- jest zintegrowane z działaniami organizacji i praktykowane w jej relacjach [3].

Celem normy ISO 26000 jest promowanie wspólnego rozumienia społecznej odpowiedzialności, uzupełnianie innych narzędzi i inicjatyw na rzecz społecznej odpowiedzialności, a także zachęcenie organizacji do wyjścia poza nałożone prawem zobowiązania przy jednoczesnym zrozumieniu, że respektowanie prawa jest podstawowym obowiązkiem każdej organizacji i niezbędną częścią jej społecznej odpowiedzialności. ISO 26000 zawiera wytyczne dla wszystkich rodzajów organizacji dotyczące:

- koncepcji, terminów, definicji związanych ze społeczną odpowiedzialnością;
- kontekstu, trendów i charakterystycznych cech społecznej odpowiedzialności;
- zasad i praktyk związanych ze społeczną odpowiedzialnością;
- głównych obszarów i zagadnień;
- integrowania, wdrażania i promowania zachowań społecznie odpowiedzialnych w całej organizacji oraz w obszarze wpływów organizacji;
- identyfikowania oraz angażowania interesariuszy;
- komunikowania zobowiązań, efektów działań oraz innych informacji związanych ze społeczną odpowiedzialnością [3].

ISO 26000 zaleca organizacjom, aby w procesie definiowania zakresu społecznej odpowiedzialności oraz identyfikowania istotnych zagadnień i ustalenia priorytetów uwzględniały następujące kluczowe obszary:

1. ład organizacyjny;
2. prawa człowieka;
3. praktyki z zakresu pracy;
4. środowisko;
5. uczciwe praktyki operacyjne;
6. zagadnienia konsumenckie;
7. zaangażowanie społeczne i rozwój społeczności lokalnej [3].

ISO 26000 jest jednym z dokumentów rekomendowanych przez Komisję Europejską przedsiębiorstwom do wdrożenia społecznej odpowiedzialności. W komunikacie Komisji Odnowiona strategia UE na lata 2011–2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności można przeczytać: "Dla przedsiębiorstw poszukujących formalnego podejścia do CSR, w szczególności dla dużych przedsiębiorstw, miarodajnymi wskazówkami są uznane na szczeblu międzynarodowym zasady i wytyczne, w szczególności niedawno zaktualizowane wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych, dziesięć zasad inicjatywy ONZ "Global Compact", wytyczne zawarte w normie ISO 26000 dotyczącej odpowiedzialności społecznej, Trójstronna deklaracja zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) oraz wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka. Ten podstawowy zestaw uznanych na szczeblu międzynarodowym zasad i wskazówek stanowi zmieniające się i ostatnio wzmocnione ogólne ramy dla społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Europejska polityka na rzecz propagowania CSR powinna być całkowicie zgodna z tymi ramowymi założeniami" [2].

PRZYPISY

1. Baniak R, Raport Odpowiedzialny biznes w Polsce, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2010, ibidem, s. 8
2. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego..., s. 8.
3. PN-ISO 26000; <http://www.pkn.pl/iso-26000> (dostęp: 15.10.2013)
4. <http://www.mg.gov.pl/node/17228> (dostęp: 15.10.)

О. О. Васечко,
доктор економічних наук,
професор університету Пантеон-Сорбонна, Париж
О. М. Мотузка,
кандидат економічних наук,
в.о. доцента кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Сучасні статистичні виклики в оцінюванні прямих іноземних інвестицій (ПІІ) є комплексними і можуть розглядатись не лише з точки зору оцінювання їх обсягів, структури та динаміки, але й з точки зору їх загального впливу на країну-отримувача прямих інвестицій. Причому вплив не обов'язково стосується економічного розвитку, але також певних соціальних або політичних аспектів.

Для можливості здійснення такого аналізу доцільно розрізнити два види впливу ПІІ: прямий та непрямий вплив.

Прямий вплив є запланованим результатом «навмисних» дій інвестора та здебільшого є позитивним, і має прояв в економічному розвитку об'єкту інвестування. Негативний прямий ефект зазвичай проявляється у витісненні місцевих економічних агентів з національного ринку і має також навмисний характер.

Статистичне вимірювання позитивного впливу зазвичай здійснюється на основі цілої низки показників економічного зростання та структурних зрушень, і за наявності відповідного інформаційного забезпечення не є методологічно складним для практичної реалізації.

Непрямий вплив полягає в незапланованому, так би мовити, ефекті від ПІІ, тобто не є навмисним. Такий ефект у сучасній економічній літературі прийнято називати ефектом інформаційного “переливання” від англ. “spillover”. Це означає такий рівень насиченості об'єкту інвестування інформацією, коли її обсяг перевищує виключно внутрішні потреби споживання даного об'єкту, завдяки чому інформація в той чи інший спосіб стає доступною для інших об'єктів і справляє на них певний неочікуваний вплив. Тобто головною ознакою ефекту переливання є його ненавмисний вплив на сторонній об'єкт, який має певний контакт із безпосереднім об'єктом інвестування. Такий вплив, у свою чергу, може бути як позитивним, так і негативним [6].

У зв'язку з глобалізацією і посиленням впливу розвинутих країн на менш розвинуті це явище набуло величезних масштабів і не може

ігноруватись. Провідними економістами світу впродовж останнього десятиріччя ведеться активна дискусія щодо його узгодженого визначення, меж, нових ознак, можливості статистичного виміру або економетричного моделювання на макро- та мікроекономічному рівнях.

Більш-менш повною видається класифікація ефекту переливання, який стосується не лише прямого інвестування, запропонована М. Ангелуччі та В. Ді Маро [2]. Вони розрізняють чотири групи феномену переливання:

1. Зовнішні ефекти.
2. Соціальні ефекти.
3. Ефекти у контексті рівноваги.
4. Ефекти загальної рівноваги.

Зовнішні ефекти є характерними для ситуації, коли певний економічний агент у ході здійснення своєї діяльності створює *ненавмисний* (випадковий) зовнішній ефект на сторонніх суб'єктів *без здійснення додаткових витрат* (додаткових інвестицій). Такий ефект може бути корисним і бути своєрідним вирашем – позитивний вплив і навпаки – негативний вплив. При цьому, у статистичних термінах ефект від цільової сукупності “перетікає” на нецільову сукупність.

Соціальні ефекти полягають у непрямому і ненавмисному впливі певних видів діяльності економічного агента на нецільову сукупність, але вже *через механізми її соціальної взаємодії* з цим агентом.

Ефект у контексті рівноваги проявляється у ненавмисному *впливі на соціальні норми та норми поведінки* відповідно до контексту взаємодії з джерелом непрямого впливу [4].

Ефекти загальної рівноваги є непрямим результатом втручання, які впливають на рівноважні ціни попиту та пропозиції. Такі ефекти, наприклад, природно виникають як результат функціонування ринку праці [1].

Статистичні виклики в оцінюванні ефектів переливання від ПІІ існують у багатьох площинах.

Передусім це розробка комплексної класифікації видів діяльностей прямого інвестора та пов'язаних з ними усіх можливих ефектів із виділенням з них прямих та непрямих ефектів, а у складі останніх – чотирьох вище означених груп.

Наступним, дуже складним питанням, є визначення цільової та нецільової сукупностей впливу ПІІ та періодичність такого впливу.

Численні наукові економічні та статистичні школи працюють над цією проблематикою. Для розв'язання цієї задачі в науковій та практичній літературі пропонується залучати різні методи, використання яких має носити комплексний характер. Наведемо лише декілька з них:

- подвійний випадковий відбір або “частковий експеримент” населення [7];
- використання різного роду показників-субститутів, наприклад, для оцінювання макроекономічних показників [8];
- різні варіанти просторової моделі [5];

– структурні моделі [2].

Таким чином, проблематика статистичного оцінювання впливу прямих іноземних інвестицій є складним багатоаспектним питанням, вирішення якого потребує комплексного залучення фахівців з економіки, соціальної політики, статистики та економетрики. Водночас її розв'язання є потужним інструментом аналізу, контролю та обґрунтування процесу прийняття управлінських рішень з макроекономічної політики.

Список використаних джерел

1. Angelucci, M., and G. De Giorgi. 2009. "Indirect Effects of an Aid Program: How do Cash Injections Affect Ineligibles' Consumption?" *American Economic Review*, 99(1), 486–508, March.
2. Angelucci, M. & Di Maro, Vincenzo, 2015. "Program evaluation and spillover effects," Policy Research Working Paper Series 7243, The World Bank
3. Avitabile, C. (2012) "Spillover Effects in Healthcare Programs: Evidence of Social Norms and Information Sharing". IDB Working Papers Series No. IDB-WP-380, December.
4. Coase, R. (1960) The problem of social cost, *Journal of law and economics*, Vol. 3, p. 1–44.
5. Gibbons, S., H.G. Overman and E. Patacchini, *Spatial methods, Handbook of Urban and Regional Economics Vol 5*, 2015.
6. Gorodnichenko, Y., Svejnar, J, Terrell, K. (2007) When Does FDI Have Positive Spillovers? Evidence from 17 Emerging Market Economies. IZA DP No. 3079.
7. Moffitt, R. 2001. "Policy Interventions, Low-Level Equilibria, and Social Interactions". In: S.N. Durlauf and P. Young, editors. *Social Dynamics* 45-82. Cambridge, MA, United States: MIT Press.
8. Teyssier, D., 2007, *Index des prix et des normes agricoles – 2006-2007*, Synthèse agricole, Paris, 200 p.

Д. П. Волошин,
магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

науковий керівник: С. С. Залобовська,

доцент, к. е. н.,

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах ринку підприємствам доводиться постійно розвиватись, впроваджуючи нові та більш якісні продукти, оновлюючи матеріально-технічну базу, тобто відповідати вимогам споживачів та не втрачати позицій у конкурентній боротьбі. Все це потребує значних фінансових ресурсів, саме тому оптимізація ефективності інвестиційної діяльності підприємства є вкрай важливою, особливо в умовах економічної кризи країни.

Актуальність теми полягає в тому, що для інтенсивного розвитку підприємства, підтримування конкуренції та задоволення потреб споживачів потрібні значні фінансові ресурси, джерелом яких виступають інвестиції, тому оптимізація ефективності інвестиційної діяльності підприємства є важливою умовою розвитку та підвищення фінансових результатів підприємства.

Теоретичні та практичні аспекти оптимізації ефективності інвестиційної діяльності підприємства розглядаються у працях багатьох як зарубіжних та і вітчизняних вчених, зокрема: І. Бланк, Г. Ситник [2], Л. Степасюк, Н. Суліма, О. Величко [4] та інших.

Метою дослідження є вивчення теоретичних аспектів оптимізації ефективності інвестиційної діяльності підприємства.

Актуальним завданням держави є активізація інвестиційної діяльності та значне нарощування обсягу інвестицій. Загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України визначає Закон України «Про інвестиційну діяльність». Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також ефективного інвестування в господарство України, розвиток міжнародного співробітництва та інтеграції [4, с. 184].

Стаття 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає об'єкти інвестиційної діяльності. До них належать: будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери

(крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [1].

Успішна інвестиційна діяльність підприємства залежить від ефективної системи управління нею.

Основною метою управління інвестиційною діяльністю підприємства є досягнення найефективнішої реалізації інвестиційної стратегії підприємства. Процес управління інвестиційною діяльністю підприємства включає реалізацію таких завдань:

1. Дослідження зовнішнього інвестиційного середовища і прогнозування майбутньої кон'юнктури інвестиційного ринку.

2. Розроблення стратегічних напрямків інвестиційної діяльності підприємства.

3. Пошук та оцінювання інвестиційної привабливості окремих проектів і вибір найефективніших з них.

4. Розроблення стратегії формування інвестиційних ресурсів підприємства.

5. Оцінювання інвестиційних якостей окремих фінансових інструментів і вибір найефективніших з них.

6. Формування інвестиційного портфелю і його оцінювання за показниками прибутковості, ліквідності та ризику.

7. Поточне планування і оперативне управління реалізацією окремих інвестиційних проектів.

8. Організація моніторингу реалізації окремих інвестиційних програм та проектів.

9. Підготовка рішень щодо своєчасного виходу з неефективних інвестиційних проектів [3].

З вищесказаного можна зробити висновок, що управління інвестиційною діяльністю підприємства – це комплекс заходів, що мають здійснюватись на підприємстві постійно та взаємопов'язано. Головним інструментом ефективного управління інвестиційною діяльністю можна вважати таку функцію менеджменту як контроль. Контроль здійснюється на всіх етапах реалізації інвестиційної діяльності підприємства. Він полягає у постійному моніторингу інвестиційних проектів.

Інвестиційну діяльність підприємства можна формалізувати як складну відкриту динамічну систему, оскільки їй притаманні всі основні особливості останньої, а саме: цілісність, відносна відокремленість від зовнішнього середовища, пов'язаність із ним, структурованість, багатоаспектність, цілеспрямованість тощо. Використовуючи методологію системного підходу, інвестиційну діяльність можна подати у вигляді моделі відкритої системи, входом якої є інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційні рішення, а виходом – результат від їх реалізації (соціально-економічний розвиток підприємства) [5, с. 153].

Отже, реалізація ефективної інвестиційної діяльності – це одна зі складових ефективного управління підприємством. Необхідність інвестиційної діяльності на підприємстві обумовлена такими причинами: нарощування обсягів діяльності та освоєння її нових видів, оновлення існуючої матеріально-технічної бази тощо. Впровадження на підприємстві ефективної системи управління інвестиційною діяльністю є важливим інструментом успішної діяльності та перспективного розвитку підприємства. Управління інвестиційною діяльністю підприємства дає можливість визначати більш ефективні напрямки залучення інвестицій та розробляти прогнозні плани з урахуванням раціонального використання інвестиційних ресурсів, а також усіх можливих ризиків при веденні інвестиційної діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

2. Бланк І. О. Управління фінансами підприємств : [підруч.] / І. О. Бланк, Г. В. Ситник. – К. : Нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 780 с.

3. Бондар Н. М. Управління інвестиціями на підприємстві / Н. М. Бондар // Глава з книги Бондар Н. М. Економіка підприємства : [навч. посіб.]. – [2-ге вид., доп.]. – К. : Видавництво «А.С.К.», 2005. – 400 с.

4. Економіка і фінанси підприємства : [підруч.] / Н. М. Суліма, Л. М. Степасюк, О. В. Величко. – К. : «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. – 466 с.

5. Пічугіна Т. С. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність та зміст управління / Т. С. Пічугіна, Л. Д. Забородська. – Харків : ХДУХТ, 2013. – С. 146–154.

А. К. Гахович,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
І. І. Румик,
к.е.н., доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

Напрями розвитку місцевих фінансів в Україні

В роботі розглядається роль, місце та стан місцевих фінансів в економічній системі держави. У зв'язку з недосконалістю даної системи виділено основні проблеми формування місцевих бюджетів України у сучасних умовах. Досліджено зарубіжний досвід побудови бюджетних систем і способів фінансування місцевих органів влади а також запропоновано комплекс заходів, спрямованих на покращання умов функціонування місцевих фінансів.

Разом із здобуттям незалежності перед Україною постало важливе завдання – створення власної системи місцевих фінансів, а в даний час – її подальша модернізація і вдосконалення. Вирішення цього питання вимагає переосмислення природи місцевих фінансів, як складової економічної системи держави зокрема, визначення їх місця і ролі, теоретичного обґрунтування процесів формування дохідної бази і напрямів витрачання бюджетних коштів, сутності місцевого оподаткування і його роль в доходах місцевих бюджетів, створення ефективної системи міжбюджетних відносин. В умовах переходу до ринку зростає значення місцевих фінансів у проведенні економічної і регіональної політики, вирішенні соціальних проблем, підтримці незахищених і малозабезпечених верств населення, що також потребує відповідного теоретичного обґрунтування і практичного вивчення.

Проблематика питання ролі місцевих фінансів в економічній системі держави займає важливе місце в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні витоки сучасних уявлень про природу і функції місцевих фінансів, засади міжбюджетних відносин, сутність, роль і завдання місцевого оподаткування, фінансового вирівнювання, бюджетних трансфертів знаходимо у працях: А. Вагнера, Р. Гнейста, К. Рау, л, Штейна; А. Шаха та інших. В даний час питання важливості місцевих фінансів в економічній системі держави знаходиться в центрі уваги багатьох фахівців, зокрема, вони порушуються у працях вітчизняних вчених О. Василика, В. Гейця, М. Долішного, Б. Кваснюка, Т. Ковальчука, В. Кравченка, В. Лагутіна, І. Луніної, В. Опаріна, В. Федосова, Н. Чумаченка, А, Чухна, С. Юрія[2].

Метою роботи є розгляд місцевих фінансів в економічній системі держави, а дослідження зарубіжного досвіду побудови місцевого самоврядування та визначення напрямів підвищення ефективності її функціонування.

Формування динамічного прогресуючої економіки інноваційно-інвестиційного типу та підвищення якісних характеристик життя населення в Україні безпосередньо залежить від реформування та адаптації суспільних фінансів до умов ринкового господарства і демократичних відносин, що утверджуються в нашій державі. Ключовим напрямом зміцнення фінансової системи країни є подальший розвиток її невід'ємної складової – місцевих фінансів. Адже лише в цьому разі створюються всі передумови для раціонального використання ресурсів, що акумулюються владними інституціями, та повнішого врахування і задоволення різноманітних потреб суб'єктів господарювання і громадян.

Сьогодні організація місцевих фінансів передбачає виникнення конкуренції між органами місцевого самоврядування за створення кращих умов для діяльності підприємницьких структур і комфортного проживання членів територіальних громад, сприяючи таким чином соціально-економічному розвитку адміністративних одиниць і держави в цілому, поліпшенню інвестиційного клімату та піднесення іміджу країни в світі.

Метою даної тези є розгляд місцевих фінансів в економічній системі держави, а також його основних складових для більш ґрунтовного визначення поняття «місцеві фінанси».

В Україні система місцевих фінансів здебільшого представлена місцевими бюджетами, тоді як в інших країнах ефективно розвивається багато інших фінансових інститутів автономної місцевої влади: позабюджетні фонди, фінанси підприємств комунальної форми власності, комунальний кредит, місцеве оподаткування. Функціонування місцевих фінансів пов'язане із забезпеченням необхідними фінансовими ресурсами місцевих Рад та органів місцевого самоврядування[3].

Метою фінансової діяльності місцевих органів влади є задоволення суспільних інтересів і потреб та сприяння соціально-економічному розвитку регіону. Наявність завдань і функцій, що покладаються на місцеві органи влади, є об'єктивною причиною необхідності фінансів для цих органів влади. Якщо причиною функціонування фінансів взагалі є поява держави і товарно-грошових відносин, то причиною виникнення місцевих фінансів є наявність територіальних колективів, відокремлення функцій і завдань, які покладаються на їхні органи влади.

У більшості країн до компетенції місцевого самоврядування належать початкова й середня освіта, охорона здоров'я, шляхи місцевого значення, ветеринарна допомога, благоустрій, догляд за бідними та сиротами, житлово-комунальне господарство, житлове будівництво, водозабезпечення, теплове господарство, міські електричні мережі, економічна інфраструктура,

працевлаштування безробітних, перепідготовка кадрів із метою працевлаштування, ритуальні послуги, збирання та утилізація сміття, екологічні проблеми, організація землекористування тощо.[5]

Відповідно до обсягів повноважень місцевого самоврядування будеться система місцевих фінансів, тобто визначається їх величина в загальнодержавних показниках, і насамперед у валовому внутрішньому продукті держави. Нині через місцеві фінанси перерозподіляються значні фінансові ресурси. До Європейських країн із найвищими показниками муніципальних витрат у ВВП належать: Швеція – 25,5%, Данія – 19,9%, Норвегія – 18,9%, Угорщина – 19%, Фінляндія – 18%, Литва – 13,1%. Понад 10 % ВВП перерозподіляються через муніципальні витрати в Австрії, Латвії, Великобританії, Швейцарії. Близько 10% - у Болгарії, Чехії. В Кіпрі вони становлять 1,4%, у Греції – 3,33%, Румунії – 3,5%, Туреччині – 2,41%, у Португалії – 4,6%. В Україні частка видатків місцевих бюджетів у 2010 році становила 7,8% від ВВП країни[4].

Показники, що характеризують рівень муніципальних витрат у сукупних державних витратах, також дуже різноманітний. Найвищий в Норвегії – 60%, Литві – 58,8%, Угорщині – 53,7%, Швеції – 36%, Данії – 31,28%. Найнижчі показники на Кіпрі – 4,1%, Греції – 5,6%, Португалії – 9,7%. В Україні частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті у 2012 році становила 31%.

Наведені дані ще раз підтверджують, що місцеві фінанси є важливою ланкою в економічній системі держави.[4]

В Україні, на жаль, переважна частина доходів місцевих бюджетів (близько 70%) формується за рахунок централізованих фінансових ресурсів.

Таким чином, можна зробити висновок щодо здійснення заходів, спрямованих на покращення умов формування місцевих бюджетів.

Необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування, і поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів. Так, на державному рівні (за рахунок коштів державного бюджету) повинні фінансуватись лише ті видатки, котрі пов'язані з забезпеченням загальнодержавних потреб. У зв'язку з цим слід розподілити джерела податкових надходжень між центральними і місцевими органами влади в жорсткій ув'язці з використаними ними функціями, що повинно знайти своє відображення у законодавстві про місцеве самоврядування. До місцевих можна було б віднести майнові податки, податок на землю, податок на промисел, збір за забруднення навколишнього середовища. Місцеві органи влади за рахунок власних податкових надходжень повинні фінансувати до 60-80% власних потреб.[6]

Висновки. Проблема визначення ролі місцевих фінансів в економічній системі держави є однією з найважливіших у фінансовій політиці України. Місцева влада часто постає перед необхідністю залучати додаткові кошти

для поповнення місцевого бюджету. Дослідження зарубіжного досвіду показали, що через місцеві фінанси перерозподіляються значні фінансові ресурси. Отже, фінансування і формування бюджету місцевої влади є однією з найважливіших сфер державних фінансів, і тому потребує свого подальшого дослідження та пошуку нових підходів до реформування.

Список використаних джерел

1. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник / В. М.Опарін. – К.: КНЕУ, 2011. – 164 с.
2. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / О. Р. Романенко, С. Я.Огородник, М. Я.Зязюн. – К.: КНЕУ, 2008. – 107 с.
- 3.Чумаченко Н. Самоуправление и самофинансирование регионов: теория и практика / Н. Чумаченко, Б. Биренберг. – К.: Вища шк., 2010. – 428 с.
4. Державний бюджет України: навч. посіб. / С. І. Юрій, І. М. Бескид. – Тернопіль: О.О.О.“УМДС”, 2009. – 277 с.
5. Сідельникова Л. П. Ефективність податкових джерел формування бюджетних ресурсів держави / Л. П. Сідельникова // Фінанси України. – №3. – 2015.
6. Сторонянська І З. Бюджети розвитку місцевих бюджетів: проблеми формування та використання в контексті поглиблення фінансової децентралізації / І. З. Сторонянська, Л. Я. Бенюк // Фінанси України. – №2. – 2016.

В. В. Генус,

магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

науковий керівник: Л. Є. Момотюк,

д. е. н., професор,

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Нестабільна політична та економічна ситуація в Україні, високі темпи інфляції негативно впливають на діяльність кожного підприємства. Підприємства працюють в умовах невизначеності зовнішнього середовища та під впливом негативних факторів, які призводять до ризику ведення господарської діяльності.

Актуальність теми полягає в тому, що фінансове планування в сучасних умовах є важливою складовою функціонування будь-якого

підприємства. Підприємницька діяльність неможлива без чіткого економічного розрахунку та оптимального плану-прогнозу.

Дослідженню питання фінансового планування на підприємстві присвячено багато праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, таких як І. Бланк, В. Марцин, Г. Ситник, Н. Суліма, І. Тарасенко, Г. Крамаренко, В. Шелудько та інші.

Фінансове планування – це процес розроблення системи фінансових планів, який полягає у визначенні фінансових цілей, встановленні ступеня відповідності цих цілей поточному фінансовому стану підприємства та формулюванні послідовності дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей [3].

Основні завдання фінансового планування можна звести до такого:

– забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, включаючи розширене відтворення його основних засобів, формування обігових коштів, матеріальне стимулювання, забезпечення соціальних потреб працівників;

– виявлення резервів у господарській діяльності підприємства і спрямування їх на підвищення ефективності виробництва;

– дотримання раціональних і взаємовигідних економічних відносин підприємства з іншими підприємствами – постачальниками матеріальних ресурсів, бюджету і банку;

– здійснення контролю фінансово-господарської діяльності підприємства, утворення і використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів [1, с. 29].

Отже, основним завданням фінансового планування на підприємстві, особливо в умовах економічної кризи, є забезпечення контролю над виконанням прогнозних показників прибутку та витрат враховуючи поточний фінансовий стан підприємства, задля усунення відхилень від планових показників.

Фінансове планування забезпечує своєрідний захист господарської діяльності підприємства від негативних факторів впливу зовнішнього середовища, серед яких можна виділити: нестабільний курс валют, неплатоспроможність населення, діяльність уряду та ін., а також від негативного впливу внутрішніх факторів підприємства, серед яких можна виділити такі: рух персоналу підприємства, моральний знос основних засобів, неефективний менеджмент підприємства, відсутність короткострокових та довгострокових цілей підприємства тощо.

Принципи фінансового планування на підприємствах:

1. Принцип орієнтації на стратегічні фінансові цілі, який передбачає орієнтацію окремих поточних фінансових нормативів та показників на підтримку головної цілі фінансового розвитку підприємства – максимізацію його ринкової вартості (цінності).

2. Принцип забезпечення платоспроможності, який полягає у плануванні оптимального запасу грошових коштів, встановленні адекватних

пропорцій між активами різного ступеня ліквідності та капіталом з різним строком погашення, синхронності грошових потоків.

3. Принцип забезпечення фінансової стійкості, який передбачає встановлення в процесі фінансового планування необхідного рівня самофінансування розвитку підприємства, забезпечення збалансованості грошових потоків.

4. Принцип забезпечення фінансової гнучкості, який полягає у плануванні можливостей швидкого залучення додаткових фінансових ресурсів, в тому числі за рахунок банківського кредитування. Реалізація цього принципу дозволяє забезпечити, перш за все, високий рівень кредитоспроможності підприємства в перспективі.

5. Принцип мінімізації фінансових ризиків, який полягає у необхідності прогнозного оцінювання рівня фінансового ризику та пошуку шляхів його мінімізації задля забезпечення фінансової безпеки підприємства [2, с. 77].

Використання вищенаведених принципів дає можливість здійснювати планування фінансових ресурсів, прогнозувати рух грошових коштів та інших фінансових операцій, будувати стратегічні фінансові плани, які включають аналіз ризиків, що дає можливість підприємству прогнозувати перспективу свого розвитку.

Отже, в умовах сучасної кризи фінансове планування є важливим елементом діяльності підприємства. Воно допомагає мінімізувати вплив негативних факторів зовнішнього середовища, ефективно вести фінансово-господарську діяльність шляхом зниження витрат і раціонального розподілу прибутку та забезпечувати збалансованість фінансового розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Марцин В. С. Планування як основна складова процесу фінансової діяльності / В. С. Марцин // Фінансова політика й економічне регулювання. – 2008. – С. 23–31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fu_2008_4_4.pdf

2. Ситник Г. В. Принципи фінансового планування та його роль у забезпеченні збалансованого фінансового розвитку підприємства / Г. В. Ситник // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – С. 76–78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/inek/2011_7/76.pdf

3. Фінансовий менеджмент : [підруч.] / В. М. Шелудько ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – [2-ге вид., стер.]. – К. : Знання, 2013. – 375 с.

С. С. Герасименко,
*доктор економічних наук, професор,
в. о. зав. кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;*

В. С. Герасименко,
*кандидат економічних наук, старший викладач,
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ;*

О. М. Чуприна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та обліку,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна;
м. Харків*

СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Постановка проблеми. Підготовчим етапом управління є формування його інформаційної бази. Повнота відображення за її допомогою процесів, якими збираються управляти, обумовлює ефективність управлінських рішень. Визначення системи показників, потрібних не тільки для складання планів, а й для подальшого відстеження процесів їх виконання з метою статистичного оцінювання відхилень фактичних рівнів від планових для виявлення і коригування причин відхилень, становить в сучасних умовах глобальної інформатизації та комп'ютеризації складну і важливу статистичну задачу.

Виклад основного матеріалу. Статистична інформація є першоджерелом управлінської інформації, що становить ту її частину, яка містить новизну і корисність, необхідні управлінцю для прийняття обґрунтованого рішення. Наявність статистичної інформації дозволяє в процесі управління здійснювати порівняння показників, причинний аналіз, виявляти тенденції з урахуванням сталості чи змінності умов їх прояву та передбачати можливі результати виконання процесів, щодо яких здійснюються управлінські дії. Як вказувалося вище, зазвичай вважають, що за наявності такої інформації управління буде ефективним. Тобто відхилення кінцевого результату процесу буде статистично незначним і його можна приписати дії випадкових чинників, а не помилкам управлінця.

З іншого боку, в разі суттєвих відхилень управлінець досить часто посилається на неякісну інформацію, надану йому для здійснення управлінських дій. Якість завжди була однією з очевидних вимог до

статистичної інформації, хоча розуміння того, що таке якість, постійно змінювалася.

Відсутність загальноприйнятого наукового підходу до визначення та вимірювання якості статистичної інформації призводить до неможливості однозначно оцінити ефективність управління на будь-якому рівні – як державному, так і на рівні певної бізнес-структури. Внаслідок цього втрачається час для виправлення виявлених помилок в управлінських рішеннях, оскільки посилюються на неякісну вхідну інформацію, використану при розробленні планів, починають збирати нову, що вимагає часу та додаткових ресурсів. А якщо втрачається час, то зменшується, в порівнянні із запланованим, ефект від здійснення процесу, що негативно впливає на всі показники економічної ефективності.

Узагальнюючи наведене, можна дійти таких висновків:

- управлінська інформація має бути якісною,
- щоб вона була якісною, потрібно знати, що таке якісна управлінська інформація.

При цьому слід враховувати, що за певних умов інформація може надати точні характеристики подій. Але більш корисним є застосування статистики для отримання інформації, що надавала б можливість приймати рішення в умовах невизначеності. Йдеться про невизначеність будь-якого прогнозу, а це означає – і плану процесу, складеного за результатами статистичного прогнозування. Саме величина похибки прогнозу має закладатися в багатоваріантні плани. Тільки тоді можна вимагати їх виконання, що й свідчитиме про ефективне управління [1].

Другий важливий момент увага стосується складності показників, які управлінець замовляє статистику. Зрозуміло, що ці показники, які стосуються певного процесу, потрібні для пояснення як самого процесу, так і проблем, що виникають під час його здійснення. Статистика є знаряддям пояснення і першого, і другого, але цінність інформації знижується, якщо показники потребують складного пояснення. Простота надання інформації становить головну передумову для її розуміння.

Таким чином, для ефективного управління потрібна інформація, що відповідає викладеним вимогам. А щоб вона відповідала цим вимогам, вона має бути якісною! І забезпечити її має сам управлінець, якщо під час формування замовлення на інформацію статистику він дотримуватиметься принципу релевантності – який міститься тільки у переліку принципів діяльності органів статистики України і відсутній в документах інших організацій щодо якості статистичної інформації [2]. Як відомо, релевантна інформація стосується певної справи, а необхідні для її формування релевантні дані збираються для вирішення певної задачі. Тому якщо управлінець не забезпечив релевантності бажаної інформації, то посилання,

в разі невиконання розроблених ним планів, на неякісну інформацію не має підстав.

Висновки. Щоб забезпечити бажаний рівень релевантності управлінської інформації, достатньо при формуванні системи показників використовувати базові статистичні методи та підходи. Зокрема метод кластерного аналізу для визначення кластерів, що об'єднують показники, які характеризують вплив одного (або декількох взапов'язаних) чинника; розрахунок парних коефіцієнтів кореляції щодо показників, включених до одного кластеру, з метою вилучення одного з пари щільно пов'язаних показників.

Доведено, що такий підхід дозволяє зменшити на 30–40% кількість показників, які надає звітна інформація, без втрати релевантності управлінської інформації. При цьому сама інформація стає більш об'єктивною, її якість, як і пов'язана з нею ефективність управління, зростає.

Список використаних джерел

1. Рейхман У. Дж. Применение статистики / У. Дж. Рейхман. – М. : Изво «Статистика», 1959. – 296 с.
2. Статистичний словник / [О. Г. Осауленко, О. О. Васечко, М. В. Пугачова та ін.]; за ред. О. Г. Осауленка; НТК статистичних досліджень. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. – 498 с.

УДК: 314.151.3-054.74:314.422.6](477.75Татари)«1944»

О. М. Гладун,

*доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України;*

О. П. Рудницький,

*науковий співробітник,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України;*

Н. В. Кулик,

*головний економіст,
Інститут демографії та соціальних досліджень,
імені М. В. Птухи НАН України,
м. Київ*

ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ДЕПОРТАЦІЇ КРИМСЬКИХ ТАТАР

Звільнення у 1944 році Криму від німців принесло чергові випробування народам Криму – депортацію. Найбільш резонансною акцією була депортація кримських татар.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної історіографії депортації кримських татар показує, що демографічні аспекти депортації практично випали з поля зору науковців, особливо в царині оцінювання демографічних втрат. На сьогодні в науковому обігу наявні тільки результати обчислення людських втрат кримськотатарського народу внаслідок депортації, зроблені Д. Едієвим (34,2 тис. осіб). Існує також оцінка, зроблена самими кримськими татарами (майже 90 тис. осіб). Тому метою дослідження було визначення демографічних втрат кримських татар внаслідок депортації у 1944 році.

Інформаційною базою дослідження були дані Всесоюзних переписів населення 1926, 1939, 1959, 1970 рр.; матеріали статистики природного руху населення; дані відомчої статистики про міграцію населення; фактографічна інформація стосовно територіальних переміщень кримськотатарського народу у цей період, яка міститься у наукових публікаціях.

Методологія оцінювання демографічних втрат кримських татар складалася з таких етапів: корекція їх чисельності та статеві-вікового складу за даними переписів 1926, 1939, 1959 рр.; оцінка чисельності для 1944, 1959 та 1970 рр.; корекція статистики природного та міграційного руху; побудова реальних та гіпотетичних демографічних балансів за період 1927–1970 рр.; оцінка демографічних втрат внаслідок депортації.

Оцінка загальної чисельності кримських татар, депортованих та висланих у 1944 році з Криму, яка була зроблена на підставі архівних матеріалів та літературних джерел, становить 193,9 тис. осіб. Після 1944 року додатково було депортовано ще 13,2 тис. осіб. Таким чином, загальна кількість депортованих кримських татар протягом 1944–1946 рр. оцінюється у 207,1 тис. осіб.

Прямі втрати кримських татар були отримані як різниця між реальним числом смертей та їх гіпотетичною кількістю, яка могла би бути за умови відсутності їх насильницького переселення. Тобто втрати через надсмертність враховують не всю кількість померлих, а лише їх надлишок внаслідок депортації. У результаті аналізу встановлено, що процес надсмертності тривав протягом усього періоду перебування на спецпоселенні до 1956 р., а втрати через надсмертність попередньо оцінюються у 43,5 тис. осіб, що становлять 22,5% чисельності кримських татар станом на 18 травня 1944 р.

Втрати ненародженими (дефіцит народжень) розраховувались як різниця між гіпотетичними та реальними числами народжених. За попередньою оцінкою дефіцит народжень мав місце протягом 1944–1959 рр. і становить 78,4 тис. осіб (40,4% до чисельності кримських татар станом на початок депортації).

Кількісна оцінка втрат внаслідок депортації дає підстави стверджувати, що для кримськотатарського народу це була справжня демографічна катастрофа.

І. А. Гончар,

*кандидат економічних наук, доцент,
в. о. зав. кафедри статистики та демографії
економічного факультету,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
м. Київ.*

СТАТИСТИЧНЕ КОНСТРУЮВАННЯ БАГАТОВИМІРНИХ ПОКАЗНИКІВ У ОЦІНЮВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЯВИЩ

Україна сьогодні потребує проведення численних реформ. Змін здійснити потрібно чимало, проте для обґрунтування подальших шляхів розвитку необхідно повністю усвідомити причини та характер існуючих проблем, а це можливо лише за умови володіння точними статистичними оцінками соціально-демографічних та економічних процесів. Оскільки жодні з економічних або соціально-демографічних змін не можуть бути повною мірою оцінені лише одним показником, виникає проблема багатовимірного оцінювання явищ і процесів. Складність вирішення цього завдання обумовлена недостатнім теоретико-методологічним обґрунтуванням способів конструювання таких оцінок.

Недостатня увага держави до точності оцінювання економічних і суспільних явищ та процесів призвела до значних проблем. Серед них можна виділити некоректні оцінки економічного стану в банківському секторі, ефективності використання державних фінансів, стану вищої освіти у країні тощо. Саме останній приклад свідчить про невідповідність підходів до оцінювання діяльності ВНЗ державою, через які якість освіти почала стрімко погіршуватись.

Проблема точності багатовимірних статистичних оцінок зумовлена низкою причин, серед яких доречно виділити кілька важливих статистичних аспектів:

- слабка обґрунтованість формування ознакового обшару, зокрема недостатнє наближення змісту використовуваних показників поставленим завданням, наявність прихованих явищ в оцінках показників, дублювання їх змісту;

- обґрунтування підходів до забезпечення інформаційної спрямованості при об'єднанні різнохарактерних статистичних показників для однієї оцінки;

- відсутність у більшості досліджень вивчення впливу характеру форми розподілу і варіації первинних показників при трансформації їх у нормовані величини;

- оцінювання наслідків трансформації первинного показника до нормованого: зміна характеру змісту нової оцінки може не відповідати вимогам якості до статистичних показників;

- вибір методів конструювання багатовимірного показника;

- оцінка сталості багатовимірних показників у динаміці розвитку.

При належному врахуванні зазначених аспектів можна суттєво підвищити рівень надійності статистичних багатовимірних оцінок. Проблема адекватного оцінювання складних явищ і процесів більшою мірою пов'язана з абстрактним характером останніх, адже, на відміну від природничих наук, де перевірка точності може бути здійснена за законами фізики, хімії, економічні та соціальні процеси таких еталонів не мають.

Для пошуку оптимального методу конструювання багатовимірних показників та виявлення закономірності зміни нормованих оцінок здійснено моделювання різноваріантних сукупностей (за змістом і формою). З-поміж розглянутих варіантів використано сукупності, у яких чітко простежуються тенденції зміни:

- варіації – від однорідної до умовно однорідної сукупності;

- закономірності розподілу – від нормального до асиметричного, різних напрямів.

На першому етапі дослідження – визначення характеру змін, інтегрованих величин під впливом властивостей ряду розподілу, було встановлено, що властивості інтегрованого показника змінюються не прямо пропорційно до змін властивостей первинних показників. Простежуються

зміни з певними коливаннями в рівнях показників: наявні лагові затримки, диспропорції змін.

За результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що адекватність інтегрованого показника значно залежить від коректності врахування властивостей формування первинних даних. Однак деякі проблемні питання й досі залишаються без відповідей. Отримані результати дослідження вказали на вагомні підстави для подальшого дослідження на об'єктах, що характеризують різні сфери суспільного життя, щоб перевірити отримані висновки на достовірність у сукупностях, які мають різну закономірність утворення та перебігу процесів.

УДК 311.1:637

М. О. Гребеннікова,

магістрант,

спеціальність «Прикладна статистика»;

науковий керівник: О. І. Колодяжна,

к.е.н., доцент кафедри статистики,

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

м. Київ.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Тваринництво є однією із стратегічних галузей аграрного сектора, адже воно забезпечує населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною. Київська область по розвитку тваринництва за кількісними, а особливо якісними показниками займає провідне місце серед інших регіонів держави, має потужну селекційну базу і достатній досвід інтенсивного ведення тваринництва. Але все ж існують проблеми в даній ланці галузі сільського господарства, які потребують комплексного дослідження розвитку тваринництва, створення сприятливих інвестиційних умов та запобігання збитковості виробництва.

Рівень розвитку виробництва тваринницької продукції в Київській області на даний час не досягає європейських стандартів. Існує проблема в ефективності виробництва тваринницької продукції. Так найменш рентабельними у 2014 р. в сільськогосподарських підприємствах було виробництво продукції великої рогатої худоби (–46,9%), молока (–3,4%) та м'яса свиней (–22,2%) [2, с. 35]. Існуючі обсяги виробництва не задовольняють потреби населення столичного регіону, включаючи Київ, де попит на м'ясо – молочну продукцію зростає.

Тваринництво Київської області традиційно спеціалізується на виробництві м'яса, м'ясопродуктів, молока, яєць й інших продуктів харчування. Серед господарств, які займаються виробництвом тваринницької продукції провідне місце належить сільськогосподарським підприємствам, де у 2014 р. було сконцентровано 73,9% усього обсягу [2, с. 28].

В табл. 1 представлено динаміку виробництва основних видів тваринницької продукції в сільськогосподарських підприємствах Київської області за 2014 – 2015 рр. та індивідуальні індекси виробництва основних видів продукції тваринництва, які дають змогу охарактеризувати зміну виробництва тваринної продукції за певний період.

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних видів тваринницької продукції в сільськогосподарських підприємствах Київської області за 2014 – 2015 рр.

Вид продукції тваринництва	2014	2015	Індивідуальні індекси
молоко коров'яче, ц	2177707,0	2126874,0	0,977
яйця, тис. шт	2326001,7	2335851,7	1,004
м'ясо худоби та птиці (у живій вазі), ц	2361216,0	2206162,0	0,934
вовна, ц	9,1	13,2	1,451

Джерело: Розраховано автором за даними ГУС

Як видно з табл. 1, у 2015 р. обсяги виробництва молока та м'яса худоби та птиці скоротились на 2,3% та 6,6% відповідно. У той же час незначно збільшилось виробництво яєць (на 0,4%) та майже у 1,5 рази виробництво вовни. Слід зазначити, що серед усіх регіонів України Київська область займає 1 місце за чисельністю поголів'я птиці та обсягами виробництва яєць.

В останні роки в Київській області виробництво молока має тенденцію до спаду. Це насамперед пов'язано з певною нерівномірністю розвитку сільськогосподарського виробництва молока у різних районах області.

Щодо районного розподілу виробництва молока, абсолютними «лідерами» є Білоцерківський та Згурівський райони, де виробництво сягає 345130 ц та 331507 ц відповідно. Однак і в цих районах у 2015 р. спостерігалось зменшення валового надою [2, с. 263; 1, с. 25].

В табл. 2 наведено обсяги надою молока та чисельність корів в сільськогосподарських підприємствах у розрізі трьох районів – лідерів.

Таблиця 2

Надій молока та чисельність корів в сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2014 та 2015 рр.

(на початок 2015 року)

Район	Чисельність корів, голів		Середній надій на одну корову, кг		Валовий надій, ц	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Білоцерківський	5272	5244	7042	6581	37125424	34510764
Згурівський	3810	3665	8846	9045	33703260	33149925
Тетіївський	2441	2441	6366	6640	15539406	16208240
Разом	11523	11350	X	X	86368090	83868929

Джерело: [1, с. 25; с. 27]

За даними табл. 2 видно, що в Білоцерківському та Згурівському районах чисельність корів за останній рік скоротилася – 0,5 % та 3,8 % відповідно, а в Тетіївському районі чисельність корів залишилась незмінною. Саме за рахунок зменшення поголів'я корів валовий надій в Білоцерківському та Згурівському районах зменшився до 34510764 ц та 33149925 ц відповідно. Щодо Тетіївського району, то тут за рахунок зростання середнього надою на 1 корову при незмінній кількості корів виробництво молока збільшилось до 16208240 ц.

Розраховані індекси середньої продуктивності корів ($I_{\bar{H}} = 0,986$; $I_{\bar{H}} = 0,988$; $I_{\bar{H}} = 0,998$) дають змогу зробити висновок, що середня продуктивність корів в 2015 р. порівняно з 2014 р. зменшилась на 1,4 %. Середній надій молока за цей період за рахунок зміни середнього надою в районах – лідерах Київської області зменшився на 1,2 % і скоротився на 0,2 % за рахунок зміни у складі корів по окремих районах.

Вплив факторів на розмір валового надою молока представлений у табл.3

Таблиця 3

Вплив факторів на розмір валового надою молока

Фактор	Формула	Збільшення / зменшення валового надою, ц
Чисельність корів, гол	$\Delta BH_{\bar{H}} = (\sum \bar{H}_1 - \sum \bar{H}_0) * \bar{H}_0$	-1296683,118
Середній надій молока на одну корову, кг	$\Delta BH_{\bar{H}} = (\bar{H}_1 - \bar{H}_0) * \bar{H}_1$	-1202477,882
Разом	$\Delta BH = \Delta BH_{\bar{H}} + \Delta BH_{\bar{H}}$	-2499161,000

Джерело: Розраховано автором за даними табл. 2

Як видно з табл. 3, валовий надій молока по районах – лідерах Київської області за останній рік зменшився на 2499161 ц. Таке зменшення відбулось за рахунок зміни середнього надою молока з однієї корови, у результаті чого валовий надій молока скоротився на 1202477,882 ц, та за рахунок зміни у поголів'ї корів, що призвело до скорочення валового надою молока на 1296683,118 ц.

В табл. 4 наведено обсяги реалізації та середні ціни на основну продукцію тваринництва

Таблиця 4

Обсяг реалізації та середні ціни на продукцію тваринництва 2013-2014 рр.

Вид тваринницької продукції	Обсяг реалізації, т		Середні ціни реалізації, грн за т	
	2013	2014	2013	2014
худоба та птиця	254556	242947	12851,4	15170,4
молоко та молочні продукти	219068	226531	3340,9	3580,5
Разом	473624	469478	X	X

Джерело: [2, с. 305 - 306; с. 314-315]

Як видно з табл. 4, ціни за видами продукції у 2014 р. порівняно з 2013 р. зросли, а обсяги реалізації збільшились лише по молоку та молочним продуктам.

Результати впливу цін та обсягів реалізації на вартість проданої тваринницької продукції, а також індекси цін, фізичного обсягу та вартості реалізації представлені в табл. 5

Таблиця 5

Вплив факторів на вартість проданої тваринницької продукції

Фактор	Індекс		Δ, грн	
	Формула	Результат	Формула	Результат
Обсяг реалізації, т (q)	$I_q = \frac{P_1 q_1}{P_0 q_0}$	0,969	$\Delta pq(q) = \sum P_0 q_1 - \sum P_0 q_0$	-124258766
Середні ціни реалізації, грн за т (p)	$I_p = \frac{P_1 q_1}{P_0 q_1}$	1,159	$\Delta pq(p) = \sum P_1 q_1 - \sum P_0 q_1$	617670921
Вартість реалізації (pq)	$I_{pq} = \frac{P_1 q_1}{P_0 q_0}$	1,123	$\Delta pq = \sum P_1 q_1 - \sum P_0 q_0$	493412154

Джерело: Розраховано автором за даними табл. 4

Як видно з даних табл. 5, вартість реалізованої тваринної продукції у 2014 р. зросла на 12,3 % або на 493412154 млн. грн відповідно. За рахунок зростання цін вартість реалізації збільшилась на 15,9 % або на 617670921 млн. грн, натомість за рахунок скорочення обсягів реалізації вартість зменшилась на 3,1% або на 124258766 млн. грн. Для збільшення обсягів реалізації тваринної продукції необхідно збільшувати попит населення на продукцію тваринництва, сприяти забезпеченню належної якості та безпечності продукції.

Отже, хоча Київська область і займає лідируючі позиції серед районів України по поголів'ю птиць, свиней та по виробництву яєць, необхідно продовжувати роботу для стабілізації та нарощування виробництва в галузі тваринництва Київської області.

Проблемними залишаються виробництво м'яса худоби, а також молока. Тому характерними відзнаками відродження галузі скотарства мають бути: відповідність стратегічним довгостроковим пріоритетам і цілям України; поетапність зазначеного процесу; техніко – технологічне оснащення, інвестиційна привабливість галузей скотарства [4]. Комплексне розв'язання проблем можливе шляхом розроблення, прийняття і виконання Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, яка передбачає запровадження системи оцінки та визначення племінної цінності тварин, ведення племінного обліку згідно з міжнародними вимогами, залучення капітальних інвестицій у галузь тваринництва шляхом запровадження державних програм здешевлення інвестицій для аграрного бізнесу з різних джерел фінансування. Потрібно також приділити увагу рівномірності розміщення виробництва тваринницької продукції по районах Київської області. Оптимальним напрямом розвитку тваринництва має бути збільшення продуктивності худоби та птиці, підвищення якості продукції, інтенсифікація виробництва [3].

Список використаних джерел:

1. Статистичний бюлетень «Виробництво продукції тваринництва у господарствах Київської області у 2015 р». – К.: 2015. – 124 с.
2. Статистичний збірник « Сільське господарство Київської області у 2014 році». – К.: 2014. – 356 с.
3. Козловська Н. А. Розвиток сільського господарства Київської області у контексті впливу столичного міста / Н. А. Козловська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrgeojournal.org.ua>
4. Микитюк В. М. Шляхи відродження галузі скотарства: основні детермінанти / В. М. Микитюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.znau.edu.ua>
5. Чекотовський Е. В. Основи статистики сільського господарства: навч. посіб. / Е. В. Чекотовський. – К.: КНЕУ, 2001. – 432 с.
6. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики, обліку та аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

О. Ю. Гулевич,
кандидат економічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри
фундаментальних економічних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОСЛУГ ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В сучасній економіці спектр послуг надзвичайно різноманітний, тому однозначної, побудованої за єдиним критерієм класифікації послуг бути не може (так само, як не може бути єдиної класифікації безмежних людських потреб). Слід враховувати і те, що функціональні відмінності між матеріальними товарами і послугами обумовлюють неможливість застосування загальноприйнятих товарних класифікацій для групування послуг. Отже, послуги можуть бути класифіковані за різними критеріями. Досліджуючи проблему класифікації послуг слід насамперед з'ясувати, для чого потрібно класифікувати послуги. Така необхідність диктується не тільки потребою поглиблення теоретичних знань, а й, що вкрай важливо, господарською практикою.

Практичне значення класифікації послуг полягає в тому, що вона дозволяє виділити відмінні риси кожного виду послуг, у тому числі конкретної послуги, які визначають специфіку зайнятості працівників сфери послуг. Одним з найважливіших факторів розвитку зайнятості у сфері послуг стало становлення у другій половині ХХ століття інформаційного суспільства. З цим періодом збігається і початок теоретичних досліджень проблеми класифікації послуг американськими маркетологами (середина 60-х рр. ХХ ст.). Період кінця 70 – початку 80-х рр. ознаменувався поглибленням і розширенням складу ознак класифікації послуг. Сьогодні такі дослідження активно ведуться економістами і статистиками. В економічній літературі представлені різноманітні підходи до класифікації послуг за різними критеріями. Ті з них, які пройшли перевірку часом і господарською практикою, знаходять застосування в офіційній національній і світовій статистиці.

Існуючі підходи до класифікації послуг за ознакою функціонального призначення можна об'єднати у дві групи:

- 1) спеціалізовані класифікації – спрямовані на виконання конкретних завдань, наприклад, регулювання зовнішньої торгівлі (класифікація Світової організації торгівлі, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародного валютного фонду);
- 2) загальні класифікації, в яких послуги об'єднані за ознакою спорідненості видів економічної діяльності. Такі класифікації є основою

національних і міжнародних систем статистичного обліку та використовуються для макроекономічного аналізу і міжнародних порівнянь. Найпоширенішими є Класифікація видів економічної діяльності Статистичної Комісії ЄС і Міжнародна стандартна галузева класифікація видів економічної діяльності ООН (ISIC), модифіковані варіанти яких використовуються в багатьох країнах.

Розглядаючи загальні класифікації, слід зазначити, що в Україні з 1997 року відбувся перехід на міжнародні стандарти статистичної звітності та запровадження Класифікатора видів економічної діяльності ДК 003-96 (КВЕД), який гармонізований з Класифікацією видів економічної діяльності Статистичної Комісії ЄС та порівнюваний з Міжнародною стандартною галузевою класифікацією видів економічної діяльності ООН.

Сферу послуг можна визначити як сукупність видів економічної діяльності, віднесених за КВЕД до секцій G-Q (таблиця).

Таблиця 1

Види економічної діяльності за КВЕД, які забезпечують реалізацію послуг

Секція G	Оптова та роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту
Секція H	Діяльність готелів і ресторанів
Секція I	Транспорт
Секція J	Фінансова діяльність
Секція K	Операції з нерухомістю, здавання в найм та послуги юридичним особам
Секція L	Державне управління
Секція M	Освіта
Секція N	Охорона здоров'я та соціальна допомога
Секція O	Колективні, суспільні та особисті послуги
Секція P	Послуги домашньої прислуги
Секція Q	Екстериторіальна діяльність

У міжнародній практиці послуги поділяють на дві групи:

1) ринкові послуги – охоплюють оптову та роздрібну торгівлю, готельне та ресторанне господарство, транспорт і зв'язок, фінансові послуги, послуги в операціях з нерухомістю та інші, тобто види діяльності секцій G – K. Ринкові послуги виробляються для продажу як правило з метою отримання якомога вищих прибутків і реалізуються на підставі їх ринкової вартості;

2) неринкові послуги – надаються некомерційними організаціями переважно за бюджетні кошти. Сюди належать послуги державного управління та публічні соціальні послуги (більшість послуг освіти, охорони здоров'я, культури тощо), тобто більшість видів діяльності секцій L – Q. Обсяг виробництва неринкових послуг оцінюється за собівартістю.

С. В. Данилко,
здобувач,
Житомирський державний технологічний університет,
м. Житомир.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ

Однією з найгостріших проблем сучасності вважається збереження якості середовища проживання в умовах високого антропогенного впливу на екологічні системи. Саме тому зростають вимоги щодо формування екологічних передумов сталого соціально-екологічного розвитку будь-якої держави і, зокрема, України. Адже вона задекларувала своє прагнення впроваджувати принцип сталого розвитку, приєднавшись до міжнародних програмних документів у цій сфері на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), XIX спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (Ріо+5, 1997 р.) та Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (Ріо+10, 2002 р.). Для цього, як свідчить міжнародний досвід, важливо запроваджувати у практику господарюючих систем відповідні фінансово-економічні механізми та інструменти, які б стимулювали раціональне природокористування та охорону довкілля. Важлива роль при цьому відводиться фондам навколишнього природного середовища (далі – екологічні фонди) всіх бюджетних рівнів.

Враховуючи актуальність даної проблеми, нами проаналізовано дієвість мережі екологічних фондів в Україні. Відповідно до чинного національного законодавства [1, с. 376 – 378] тут сформовано відповідну мережу екологічних фондів. Головною метою їх розбудови була концепція формування позабюджетних коштів, що надходили від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища та штрафів і позовів за порушення природоохоронного законодавства. Вони використовувалися для цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів. Усі екологічні фонди, починаючи з 1998 р., діють у складі відповідних рівнів бюджетів та відіграють важливу роль в системі фінансового забезпечення практичних ресурсозберігаючих та природоохоронних заходів, що передбачені чинним законодавством України.

Зазначимо, що фінансове наповнення екологічних фондів, в основному, здійснюється за рахунок коштів екологічних зборів. Вони сплачуються господарюючими суб'єктами за забруднення довкілля та порушення природоохоронного законодавства. З набуттям чинності (з 1 січня 2011 р.) Податкового кодексу України термін «збір за забруднення навколишнього-природного середовища» замінено на «екологічний податок». Це обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в

атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів. Отже, екологічний податок охоплює всі екологічні платежі за спеціальне використання природних ресурсів і за забруднення довкілля. Вони виділені в окремі розділи даного кодексу: збір за спеціальне водокористування; збір за спеціальне використання лісових ресурсів; платежі за користування надрами; плата за використання інших природних ресурсів; екологічний податок [2].

У зазначених розділах встановлені порядки сплати та ставки за спеціальне використання природних ресурсів і за забруднення навколишнього природного середовища. Водночас Податковим кодексом розширено базу оподаткування та введено нові ставки екологічного податку. Підкреслимо, що у 2011–2012 рр., відповідно до Бюджетного кодексу, 30 % коштів екологічного податку зараховувалося до спеціального фонду державного бюджету і 70 % – до спеціального фонду місцевих бюджетів, у тому числі: до сільських, селищних і міських бюджетів – 50 %, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 20 %, бюджетів міст Києва та Севастополя – 70 %. Утім до кінця 2012 рр. нарахування екологічного податку в Україні здійснювалося з розрахунку 50 % ставки, визначеної Податковим кодексом. У 2013 рр. застосовувалося 75 % ставки, а з 1 січня 2014 рр. передбачено використовувати 100 % ставки [2]. Відповідно до збільшення обсягів екологічних податків відбувалося зростання надходжень коштів до екологічних фондів усіх бюджетних рівнів. Однак розпорошеність коштів фондів негативно впливає на їх потенційні можливості у вирішенні екологічних проблем. На цей момент в Україні функціонує понад 12 тисяч фондів різних рівнів бюджетів. Серед них майже 87 % складають малоефективні сільські фонди. Вони зазвичай, як свідчать дослідження, потребують невідкладного перегляду підходів щодо раціонального формування та ефективного використання їх коштів. Вимога часу прийняття Закону України «Про Національний екологічний фонд». Він повинен діяти на правах юридичної особи як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Особлива увага має приділятися забезпеченню повноти і достовірності статистичної інформації щодо діяльності екологічних фондів усіх рівнів бюджетів.

За даними офіційної статистики [3], у 2013 рр. підприємствам-ресурсокористувачам України було пред'явлено екологічного податку на загальну суму 3050,6 млн. грн. Це на 1022 млн. грн. більше за дані попереднього року і майже у 1,5 раза перевищує рівень 2011 рр. У загальній структурі зборів податку найбільші обсяги були нараховані за забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами – біля 67,1 %. Частка

фактично сплаченого екологічного податку до загальної суми пред'явленого досягла 88,8 % проти 92,0 і 95,2 % у 2011 і 2012 рр. відповідно.

Дані проведеного ними аналізу свідчать, що протягом 2013 рр. господарюючими суб'єктами України за забруднення довкілля, з урахуванням погашення заборгованості за попередні роки, сплачено до екологічних фондів усіх рівнів бюджетів 2709,7 млн. грн. З них 2701,3 млн. грн. становить екологічний податок. Однак прикро те, що ці кошти не були використані в повному обсязі на розробку та реалізацію так необхідних природоохоронних заходів, проектів і програм, що не сприяє стабілізації екологічного стану довкілля. Майже аналогічна ситуація щодо використання коштів екологічних фондів мала місце у 2011 і 2012 рр. Це означає, що розв'язання національних екологічних проблем, незважаючи на їх поглиблення, здійснюється значно меншими за наявні фінансовими ресурсами. Підтвердженням цьому можуть слугувати статистичні дані, що наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка витрат коштів екологічних фондів України на охорону довкілля

Показник	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2013 р. (+/-) до 2011 р.	
	фонди							
	державний	місцеві	державний	місцеві	державний	місцеві	державний	місцеві
Капітальні інвестиції всього, млн. грн.	63,8	259,5	50,2	262,0	22,4	363,1	-41,4	103,6
у т.ч.:								
капітальний ремонт	10,4	22,7	5,0	37,7	-	-	-10,4	-22,7
поточні витрати	19,2	40,2	7,5	40,2	18,6	49,6	-0,6	9,4
Всього витрат	83,0	299,7	57,7	302,2	41,0	285,7	-42	-14

Джерело: складено за даними [2]

Таким чином, екологічні фонди в Україні, мережа яких, в основному, була сформована у 1992 рр. [4, с. 19], використовуються для фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів. Тим самим відіграють важливу роль у вирішенні сучасних екологічних проблем, поліпшуючи екологічний стан середовища проживання. У зв'язку з цим необхідно продовжувати розвивати та вдосконалювати їх діяльність. Адже вони, за даними наших досліджень, мають значні внутрішні резерви щодо інвестування екологічних проблем. Для цього необхідна всебічна і об'єктивна статистична інформація про екологічну ситуацію відповідних територій, що забезпечить прийняття обґрунтованих управлінських рішень у даній сфері діяльності.

Використані джерела

1. Про природні ресурси й екологію : збірник законів України. – Х. : ПП «Ігвіні», 2005. – 496 с.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI // Верховна Рада України. – К. : ООО Изд. дом «Зенит», 2011. – 194 с.
3. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Данилко С.В. Статистична характеристика розбудови екологічних фондів в Україні / С.В. Данилко // Статистика України. – 2010. – № 2. – С.

УДК: 311.1

К. В. Долинський,
аспірант,
кафедра статистики та демографії,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
м. Київ.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТЕРИТОРІЯ»

Вступ. Перехід до ринкової економіки призвів до значних соціально-економічних проблем та деградації сільськогосподарських територій України незважаючи на значний аграрний потенціал країни та наявність більше 40 мільйонів гектарів сільськогосподарських земель. Однією з причин виникнення цих проблем є відсутність чіткої системно-впорядкованої концепції та науково-організаційних засад розвитку сільськогосподарських територій, фундаментом яких, безумовно, є з'ясування сутності поняття сільськогосподарських територій.

Матеріали і методи. Основний внесок у дослідження обраної проблематики належить провідним міжнародним організаціям у сфері статистики сільського господарства: Статистичному відділу Організації Об'єднаних націй (СВ ООН), Всесвітньому банку, Продовольчій і сільськогосподарській організації ООН (ФАО), Статистичній службі Європейського союзу (Євростату) та іншим.

Дослідження різних аспектів формування і розвитку сільських місцевостей широко представлені в наукових працях А. Алексєєва, В. Беленького, Т. Гринюк, А. Доценка, В. Загороднього, Н. Зубаревич, С. Ковальова, М. Пістуна, Ю. Пітюренка, І. Прокопи, М. Фашевського, Г. Фтомова, О. Хомри, Л. Шепотько та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Разом із тим, наявні певні дискусійні моменти сучасної понятійно-термінологічної бази досліджень, тому обґрунтованим вважається положення, що систематизація наявних концептів у цій сфері дослідження, їх

уточнення і подальше розроблення поняття «сільськогосподарська територія» є одним з актуальних напрямів дослідження сучасної статистики.

Результати. Проведений аналіз науково-популярних та електронних джерел дає право стверджувати, що поняття «село», «сільський сектор», «сільські території», «сільська місцевість» залежно від мети і об'єкта досліджень можуть розглядатись як у широкому, так і вузькому розумінні. В першому випадку вони значною мірою збігаються, у другому – не тотожні.

Поняття «сільськогосподарська територія» ще не знайшло гідного місця, тому в сучасній українській довідковій та загальнотеоретичній літературі знаходимо, як правило, лише визначення понять, що відображають лише покомпонентні складові сільськогосподарської території: сільське населення, сільське господарство, сільське поселення, сільськогосподарський район (за виробничою ознакою), сільськогосподарський ландшафт тощо.

На сьогодні в Україні немає термінологічно-понятійної єдності щодо позначення сільських територій (або сільської місцевості). Не зустрічаємо її і в законодавчих актах: маємо Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» №1807-IV від 17.06.2004 р., де у переліку понять і термінів сільська місцевість визначена як територія, що знаходиться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови [1].

М. Талавіря визначає сільську територію як складну і багатофункціональну природну, соціально-економічну та виробничо-господарську структуру, що характеризується сукупністю притаманних їй особливостей: площею земельних угідь, на яких вона розміщена, чисельністю проживаючих і зайнятих у виробництві чи обслуговуванні людей, обсягами і структурою виробництва та розвитком соціальної й виробничої інфраструктури сільської місцевості [7, с. 10].

Натомість у вітчизняних і зарубіжних джерелах дедалі більше використовують термін «сільські території», який семантично, за наявними визначеннями дуже подібний до поняття «сільська місцевість».

Потенційна складність застосування визначення поняття «сільська місцевість» ілюструється ситуацією в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Згідно з нормативними документами сільська місцевість чи сільський регіон визначається як сукупність людей, території та інших ресурсів суспільного ландшафту і малих населених пунктів за межами безпосередньої сфери економічної діяльності великих міських центрів [3, с. 70]. Густота населення в межах таких територій складає до 150 осіб/км². З іншого боку, дослідження ООН стосовно розвитку сільської статистики, проведені в 2003 році, вказують, що країни-члени мають своє власне визначення «сільської місцевості».

Для окреслення відмінностей між поняттями «територія» і «місцевість» доцільно зазначити, що під місцевістю у загальноживаному варіанті

розуміють частину території, що характеризується спільністю яких-небудь ознак (природних, історичних і т. д.).

Натомість територія визначається як частина поверхні земної суші з притаманними їй природними, а також створеними у результаті людської діяльності ресурсами [5, с. 107].

Якщо пригадати старослов'янське тлумачення слова «мъсто», що означає «місце», «поле», «площа», можна зробити висновок, що належність промисловості та соціальної сфери до поняття сільської місцевості є сумнівною. Поняття «сільська місцевість» може мати таке значення: земля, водні, лісові та інші природні ресурси, що зосереджені в околі хуторів, сіл та селищ, в яких проживає населення. З цього визначення слідує, що промисловість, соціальна сфера та адміністративне управління не входять до поняття «сільська місцевість» і їх слід включити до поняття «сільськогосподарська територія».

Висновки. Розглянуті визначення поняття є узагальненими, роблять акцент або на сільськогосподарський напрямок діяльності територій або розглядаються в розрізі економічного, екологічного, соціального та енергетичного забезпечення, в умовах адміністративно-територіального утворення. Виходячи з цього ми пропонуємо таке визначення сільськогосподарської території – це сільська місцевість, населення якої зайняте у сфері сільського господарства (виробництві та переробленні) та обслуговуванні виробничої і соціальної інфраструктури цієї території із наявним адміністративним управлінням.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» №1807-IV від 17.06.2004 р.
2. The Wye Group Handbook. Rural Households' Livelihood and Well-Being. Statistics on Rural Development and Agriculture Household Income. UNITED NATIONS. New York and Geneva, 2007. – 550 p.
3. OECD. The New Rural Paradigm. Policies and Governance. OECD Publications. Paris, 2006. – 168 p.
4. Гончаренко І. В. Ретроспектива формування сільських територій регіонів України / І. В. Гончаренко// Регіональна економіка. – 2008. – № 3. – С. 204–209.
5. Лісовий А. В. Державне регулювання розвитку сільських територій : [моногр.] / А. В. Лісовий. – К. : Дія, 2007. – 400 с.
6. Мельник С. І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села / С. І. Мельник. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – С. 342.
7. Талавиря М. П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / М. П. Талавиря ; Національний університет біоресурсів та природокористування України. – К., 2011. – 458 с.

О. К. Єлісєва,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики;
Р. С.Циганков,
магістрант,
спеціальність «Прикладна статистика»,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпропетровськ.

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Для будь-якої країни інвестиції мають важливе значення, вони дають можливість збалансувати економіку країни, відбувається надходження іноземної валюти, розвиваються певні галузі економіки.

Для стабільного і постійного розвитку не завжди вистачає грошей які є в країні, особливо в умовах глобалізації і стрімкого розвитку світової економіки. Для вирішення такої проблеми залучають інвестиції. Головна вигода країни, яка стимулює вкладення грошей в свою економіку – отримання додаткових ресурсів, управлінський досвід, збільшення обсягів виробництва, а отже і доходів, розвиток національної економіки. Для іноземного інвестора – отримання максимального прибутку.

Сьогодні Україна знаходиться у важкому стані і немає достатніх умов для здійснення інвестиційної діяльності для внутрішніх та іноземних інвесторів. Тому на сучасному етапі є необхідність поліпшення інвестиційного клімату та удосконалення механізмів державного регулювання інвестиційної діяльності, для подальшого покращення інвестиційних процесів. Проблеми залучення інвестицій в економіку України досліджують багато науковців, однак, ці питання досі залишаються недостатньо висвітленими з огляду на їх динамічність та мінливість.

Багато економічних залежностей не є лінійними за своєю суттю, і тому їх моделювання лінійним регресійним рівнянням не може дати задовільного результату і використовуватися для аналізу та прогнозування. Так, при дослідженні виробничих функцій (залежність обсягу випуску від витрат ресурсів) більш реалістичними є степеневі моделі. Виробнича функція являє собою математичну модель, яка виражає залежність між результатами діяльності та витратами факторів виробництва. В якості факторів найчастіше використовуються витрати капіталу і трудові витрати, в якості результату розглядається валовий випуск. Розглянемо виробничу функцію, що включає три фактори виробництва: фонд оплати праці, частка підприємств з інноваціями, іноземні інвестиції в економіку, що визначають обсяг випуску ВВП. Тоді функція має вигляд [1]:

$$Y = A \cdot K^\alpha \cdot E^\beta \cdot I^\omega,$$

де Y – ВВП,
 К – фонд оплати праці,
 Е – частка підприємств з інноваціями,
 І – інвестиції в економіку,
 А – коефіцієнт пропорційності або масштабності,
 α, β – коефіцієнти еластичності виробництва, які характеризують приріст обсягів виробництва при прирості відповідних факторів на 1%.

За даними Державної служби статистики 2010-2014 років [2], розглянемо як залежать валовий внутрішній продукт, як загальний результуючий показник ефективності функціонування економіки країни, від зазначених трьох факторів.

Таблиця 1

Вхідні дані для моделі Кобб-Дугласа

Рік	ВВП (млн дол США)	Фонд оплати праці (млн грн)	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Іноземні інвестиції в Україну (млн дол.США)
	Y	K	E	I
2010	136419,3	289100	11,5	43840
2011	163159,7	333500	12,8	48990
2012	175781,4	384500	13,6	53680
2013	183310	398300	13,6	57060
2014	131805,1	374200	12,1	45920

За результатами розрахунків проведених у ППП SPSS модель впливу факторів економіки на ВВП матиме вигляд:

$$Y = 445.38 \times K^{(-0.595)} \times E^{1.45} \times I^{0.905},$$

де Y – ВВП (млн дол США),
 К – фонд оплати праці штатним працівникам (млн грн),
 Е – частка підприємств з інноваціями (%),
 І – інвестиції в економіку (млн дол.США).
 При R²=0,91, тобто 91% варіації ВВП описується включеними до моделі факторами, отримана модель є статистично значущою при $F_{\text{фактор}} = 386,48$ ($F_{\text{фактор}} > F_{\text{табл}}$), усі коефіцієнти моделі є також статистично значущими.

Отже, при збільшенні кількості інвестицій на 1%, при постійній кількості інновацій в промисловості та сталості фонду оплати праці зайнятим в

економіці, ВВП зменшується на 0,095%, це свідчить про неефективне використання інвестицій в Україні.

При підвищенні інновацій у підприємства на 1% збільшує ВВП на 1,45%. Також, слід приділити уваги до заборгованості перед штатними працівниками, бо її збільшення на 1% призводить до падіння ВВП на 0,595%

Список використаних джерел

1. Марюта А. Н. Статистичні методи і моделі в економіці / А. Н. Марюта, Н. Е. Бойцун. – Пороги., 2002. – 348 с.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 311.1:564

Г. В.Єпифанович,
магістрант,
спеціальність «Прикладна статистика»;
науковий керівник: О. І. Колодяжна,
к.е.н., доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ ТА ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Рослинництво – одна із основних галузей сільськогосподарського виробництва, що зайнята вирощуванням, переробкою та зберіганням сільськогосподарських культур. Воно забезпечує населення високоякісними продуктами харчування та є джерелом для виробництва кормів.

Зерно – це джерело не тільки хлібобулочних виробів, але й кормова база для виробництва тваринницької продукції та сировина для переробної промисловості. Зерно є одним з найпоширеніших товарів як світового, так і внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції, а зерновий ринок – один з найбільш досконалих та прогнозованих у світі. Продукція зернового ринку (зерно, борошно, крупа та ін.) життєво необхідна і незамінна. Попит на хліб і хлібні продукти мало еластичний; тобто зростання цін практично не призводить до зменшення їх споживання.

Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна і продукції

тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, стан і тенденції розвитку сільських територій, забезпечує валютні доходи держави за рахунок експорту. Зернова галузь України є підґрунтям сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

Виробництво зернових – це галузь, продукція якої завжди була, є і буде одним з найважливіших джерел багатства будь-якої держави. У світовому землеробстві ринок зерна постійно домінував, а зерно й нині залишається найважливішим і стратегічним продуктом сільського господарства [1].

Ринок зерна являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначенні цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням. Суб'єктами ринку зерна є виробники зерна, підприємства по зберіганню зерна, установи державного регулювання ринку зерна, суб'єкти заставних закупок, акредитовані біржі та інші [2].

Державою для управління процесами розвитку зернової галузі здійснюється багато заходів. Зокрема розроблено нормативно-правову базу у вигляді Законів України “Про зерно та ринок зерна в Україні”, “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року”, “Про державну підтримку сільського господарства України”, Указів Президента України “Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна”, комплексної галузевої програми “Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року” та “Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року”.

Прийнявши у 2002 році Закон України “Про зерно та ринок зерна в Україні” держава визначила пріоритетність виробництва зерна і взяла на себе зобов'язання сприяти розвитку та стабільному функціонуванню даного ринку. У даному законі визначено засади державної політики щодо регулювання ринку зерна, а саме:

- надання пріоритетної бюджетної, кредитної та інвестиційної підтримки суб'єктам заставних закупівель зерна та проведення інтервенційних операцій;
- забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насіннєвому, фуражному, технічному зерні та заходів щодо нарощування його експорту;
- встановлення мінімальної гарантованої ціни на заставне зерно;
- недопущення обмежень у пересуванні зерна та продуктів його переробки;
- контроль за якістю зерна та його збереженням [3].

Підвищення рівня ефективності виробництва зерна є найважливішим завданням, від вирішення якого залежить забезпечення конкурентоспроможності зернового підкомплексу і продовольчої безпеки країни. Розв'язання цієї проблеми повинно здійснюватися не тільки на державному, а й на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування [4].

За даними Державної служби статистики у 2014 році в Київській області виробництво зернових та зернобобових культур становило 3361,6 тис. тонн. Серед регіонів-виробників зернових культур Київська область займає 9 місце з часткою виробництва близько 5%.

У табл. 1 представлено динаміку виробництва зернових та зернобобових культур у Київській області за 2010-2014 роки.

Таблиця 1

Обсяги виробництва зернових та зернобобових культур у Київській області за 2010-2014 роки

Роки	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяги виробництва, тис. тонн	2003,0	2785,4	3190,0	3343,0	3361,6
Базисний коефіцієнт, % до 2010 року	–	139,1	159,3	166,9	167,8

Як свідчать дані таблиці, за останні 5 років Київська область щорічно нарощувала обсяги виробництва зернових культур. Нині обсяги виробництва перевищують рівень 2010 року на 1358,6 тис. тонн (67,8 %).

Зростання виробництва може відбуватися як за рахунок екстенсивного фактора, а саме нарощення площ під зернові та зернобобові культури, так і за рахунок підвищення рівня урожайності (тобто, за рахунок інтенсивного фактора).

У табл. 2 представлена структура площі, з якої зібрано зернові та зернобобові культури у Київській області.

Таблиця 2

Структура площі, з якої зібрано зернові та зернобобові культури в усіх категоріях господарств у Київській області протягом 2010-2014 років

Роки	Площа, з якої зібрано зернові та зернобобові культури, тис. га	Частка, %
2010	606,8	20,2
2011	615,7	20,5
2012	623,5	20,7
2013	600,3	20,0
2014	560,2	18,6
Сума	3006,5	100,0

До 2012 року розміри площ, від ведених під вирощування зернових та зернобобових культур щороку зростали і у 2012 році досягли 623,5 тис. га. Подальше поступове їх скорочення не мало суттєвого впливу на обсяги виробництва зернових та зернобобових культур.

У табл. 3 представлено динаміку посівних площ та урожайність зернових та зернобобових культур у Київській області за 2010-2014 роки.

Таблиця 3

Динаміка посівних площ та урожайності зернових та зернобобових культур у Київській області за 2010-2014 роки

Роки	2010	2011	2012	2013	2014
Посівні площі, тис.	606,8	615,7	623,5	600,3	560,2
Базисний коефіцієнт, % до 2010 року	–	101,5	102,8	98,9	92,3
Урожайність, ц з 1 га	33,0	45,2	51,2	55,7	60,0
Базисний коефіцієнт, %до2010	–	137,0	155,2	168,8	181,8

За даними таблиці, за 2010 – 2014 роки у Київській області щорічно площа скорочувалась, а урожайність зернових та зернобобових культур зростала. Нині площа зернових т зернобобових культур порівняно з 2010 роком скоротилась на 46,6 тис. га (92,3%), а урожайність перевищує рівень 2010 року на 27 ц з 1 га (81,8%).

Як видно, з проведеного аналізу сільське господарство Київщини не знаходиться в занепаді, проте, площа, з якої зернові та зернобобові культури зменшується протягом років.

Для цього необхідно прийняти рішення щодо:

- пошуку перспективних ринків збуту та просування зерна на зовнішні ринки;
- формуванню необхідної законодавчої та нормативно-правової бази;
- фінансового сприяння держави вітчизняним експортерам, в тому числі із залученням коштів державного бюджету, яке передбачає використання механізмів кредитування експорту;
- достовірного об'єктивного оцінювання економічних процесів і явищ з урахуванням відмінностей кліматичних умов та якісних характеристик ґрунтів підприємств регіону;
- комплексного аналізу з визначенням напрямків використання зерна, його якості, вмісту клейковини та білка, засміченості, вологості, інших якісних параметрів зерна.

Список використаних джерел

1. Кириленко І. Г. Формування зернового ринку в Україні: стратегія розвитку / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 79-84.
2. Худолій Л. М. Розвиток ринку зерна в Україні / Л. М. Худолій // Економіка АПК. – 1997. – № 9. – С. 59-66.
3. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04 липня 2002 р. № 37-IV.
4. Кондратюк О. І. Стан і перспективи розвитку зернового під комплексу в умовах глобалізації / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №6. – С. 37-42.
5. Державний комітет статистики України. Статистичний щорічник України за 2014 рік / К., 2015 – 586 с.
6. Чеботовський Е. В. Основи статистики сільського господарства: навч. посіб.. – К.: КНЕУ, 2001. – 432 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Д. Л. Єрін,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики,*

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,*

м. Київ

СТАТИСТИКА СВІТОВИХ ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ

Сучасний світ обтяжений різного роду конфліктами, основною формою вирішення яких залишається застосування військової сили, що тягне за собою людські жертви і величезні матеріальні збитки. Втрати від воєнних конфліктів сягають 14,3 трлн дол. США, це близько 13% світового валового внутрішнього продукту (ВВП) [2].

Кожна країна світу виділяє певні фінансові ресурси на військову безпеку. Для характеристики навантаження економіки військовими витратами (англ. military expenditure) міжнародна статистика використовує такі показники, як: обсяг військових витрат в абсолютному вимірі та у процентах до ВВП. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), глобальні військові витрати у 2015 р. склали 1776 млрд дол. США або 2,3% від сукупного загальносвітового ВВП. На одного жителя Землі припадає в середньому 245 дол. США військових

витрат. Дані про військові витрати, якими оперує SIPRI, засновані на відкритих джерелах, серед яких, зокрема, результати щорічних опитувань урядів країн. Військові витрати включають всі видатки на збройні сили, у тому числі на заробітну плату та допомогу, операційні витрати, витрати на зброю та закупівлю обладнання, військове будівництво, наукові дослідження і розробки, а також центральне управління і командування.

У 2015 р. майже дві третини глобальних військових витрат припадало на п'ять країн (табл. 1). Світовим лідером за військовими витратами традиційно є США з військовим бюджетом 596 млрд дол., що становить 36% глобальних витрат. Друге місце серед топ-країн уже кілька років поспіль утримує Китай, у 2015 році його військовий бюджет збільшився на 7,4% і досяг 215 млрд дол. США. На третьому місці перебуває Саудівська Аравія, яка наростила військовий тягар до 87,2 млрд дол. США і посунула Росію в рейтингу військових витрат на четверту позицію (66,4 млрд дол. США). Замикає топ-5 країн Велика Британія з показником 55,5 млрд дол. США (табл. 1, за даними SIPRI [2]). Співвідношення військових витрат і ВВП на глобальному рівні становить у середньому 2%. Діапазон варіації – від 0,4% (Нігерія, Ірландія, Гватемала) до 13,8% (Південний Судан).

Таблиця 1

Топ-5 країн світу за військовими витратами, 2015 р.

Країна	Військові витрати, млрд. дол. США*	Військові витрати, % до ВВП	Темп приросту військових витрат за 2008–2015 рр., %	Частка у світі, %
1. США	596,0	3,3	-3,9	36,0
2. КНР	215,0	1,9	+132,0	13,0
3. Саудівська Аравія	87,2	13,7	+97,0	5,2
4. Росія	66,4	5,4	+91,0	4,0
5. Велика Британія	55,5	2,0	-7,2	3,3

* у поточних цінах за поточними валютними курсами

Аналіз динаміки військових витрат у розрізі країн дає підстави стверджувати, що зростання цін на нафту разом з відкриттям та розробкою нових родовищ спричинили підвищення військових витрат у країнах-експортерах нафти. За 2008–2015 рр. Саудівська Аравія збільшила військові витрати на 97%, Алжир – на 165%, Росія – на 91%, Азербайджан – на 81%. Водночас зменшувалися витрати в ключових країнах НАТО: у США – на 3,9%, у Великій Британії – на 7,2%. У 2015 р., незважаючи на обвал цін на ринку нафти, тенденція нарощування військових витрат збереглася: у 2015 р.

порівняно з 2014 р. Саудівська Аравія збільшила військовий бюджет на 5,7%, Росія – на 7,5%.

У країнах НАТО, що мають збройні сили, рекомендовано витратити на військові потреби не менше 2% національного ВВП. У 2015 р. лише 5 країн із 27 виконали цю рекомендацію (США, Велика Британія, Греція, Естонія та Польща). Анексія Криму і участь Росії в бойових діях на сході України загострили ситуацію з безпекою в Європі. Найбільш відчутно ця ситуація вплинула на формування військових бюджетів у країнах Центральної Європи і Балтії. На загальний військовий тягар у цих країнах посилюється на 13%. У країнах Західної Європи, навпаки, військові витрати за минулий рік скоротилися на 1,3%, проте на тлі загроз з боку Росії та ІДІЛ Франція, Німеччина і Велика Британія анонсували помірне збільшення військових витрат у найближчі роки.

В Україні у 2015 р. військові витрати становили 3,6 млрд дол. США, на 2016 р. передбачено збільшення витрат до 5% від ВВП. Однак, на думку військових експертів, навіть такий рекордний для країни військовий бюджет не покриє всіх потреб армії [1]. Виникає проблема вибору пріоритетів та шляхів раціонального використання обмежених коштів.

Список використаних джерел

1. Військові витрати України в 2016 р. поб'ють всі рекорди: що це дасть [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [ukr.segodayna.ua / Ukraine/ voenno-rashody-ukrainy-v-2016-godu-pobyut-vse-rekordy-hto-eto-dast-649389.html](http://ukr.segodayna.ua/Ukraine/voenno-rashody-ukrainy-v-2016-godu-pobyut-vse-rekordy-hto-eto-dast-649389.html)
2. SIPRI Military Expenditure Database [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.sipri.org/databases>

О. В. Журавльов,

*кандидат економічних наук, доцент,
зав. відділу міжнародного співробітництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В КРАЇНАХ, РІЗНИХ ЗА РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Після розпаду соціалістичної економічної системи країни пострадянського простору знаходяться в стані іманентних трансформацій. Зміна макроекономічного стану національних економік призводить до певного вирівнювання макроекономічного балансу, але країни продовжують перебувати на низьких позиціях в міжнародних рейтингах.

Компаративна економіка країн світу стає дедалі більш важливим об'єктом дослідження як для вчених-економістів, так і для представників урядів, ЗМІ, політичних партій.

На сучасному етапі стає очевидним, що поліпшення лише економічних показників не дозволяє країні помітно підвищити своє місце в міжнародних рейтингах. Це свідчить про зростання ролі формальних і неформальних інститутів у визначенні місця країни в системі міжнародного поділу праці.

Традиційно провідні позиції в рейтингу економічної свободи посідають «азіатські тигри» – Гонконг, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань. З 2016 року 3 місце посіла Нова Зеландія – країна з традиційно високою часткою сфери послуг у ВВП, привабливою для іноземних інвесторів. Ефективна робота інститутів призвела до формування конкуренто-спроможної відкритої економіки.

Для порівняння нами було взято і деякі пострадянські країни і показано їх місце в рейтингу економічних свобод. При загальному низькому рівні економічних свобод, Молдова посіла 117 місце, значно випередивши Білорусь, Україну і Росію.

Економічне зростання забезпечується в Молдові в основному шляхом зростання споживання і грошових переказів з-за кордону. Що стосується стійкого економічного зростання Молдови, то за останні п'ять років створено певний імпульс для поліпшення бізнес-середовища та лібералізації торговельного режиму. Проте тривалий перехід до більш стабільної ринкової економіки залишається нестійким не тільки в Молдові, а й у інших країнах східноєвропейського регіону.

При цьому головне інституційна відмінність пострадянських країн полягає в тому, що для країн Балтії первинним є використання формальних інститутів, в той час як для інших колишніх республік – неформальних.

Нами було проаналізовано основні макроекономічні показники в Україні та Білорусі і побудовано систему компаративних регресійних рівнянь виду:

$$Y = x_1 + x_2 + x_3 + \epsilon,$$

де Y – ВВП ПКС в Україні та Білорусі;

x₁ – рівень інфляції в період з 2006 по 2015 рр.,

x₂ – сальдо торгового балансу в Україні та Білорусі в період з 2006 по 2015 рр;

x₃ – рівень безробіття в Україні та Білорусі в період з 2006 по 2015 рр.

Зростання ВВП за ПКС сповільнилося внаслідок негативного впливу світової фінансово-економічної кризи в 2008–2009 рр. Причому в Білорусі спад почався пізніше у зв'язку з меншим ступенем інтегрованості в світове господарство в порівнянні з Україною.

Порівняння добробуту в Україні та Білорусі ускладнюється тим, що частка тіньового сектору в економіці, яка в Україні становить до 70%, не відображена в офіційній статистиці.

Оцінка рівняння 1 за методом найменших квадратів проводилася в пакеті EViews 8, отриманий результат наведено в табл. 1, 2.

Таблиця 1

Регресійна статистика для Білорусі

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
INFLATION	7.351240	6.137172	1.197822	0.2762
TRADE_BALANCE	-126.6625	34.70480	-3.649713	0.0107
UNEMPLOYMENT	-89.88412	73.65675	-1.220311	0.2681
C	8178.549	643.3756	12.71194	0.0000
R-squared	0.727161	Mean dependent var		8109.100
Adjusted R-squared	0.590741	S.D. dependent var		432.3148
S.E. of regression	276.5662	Akaike info criterion		14.37195
Sum squared resid	458933.1	Schwarz criterion		14.49299
Log likelihood	-67.85976	Hannan-Quinn criter.		14.23918
F-statistic	5.330327	Durbin-Watson stat		1.933186
Prob(F-statistic)	0.039602			

Таблиця 2

Регресійна статистика для України

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
INFLATION	-10.33540	18.59438	-0.555835	0.5984
TRADE_BALANCE	91.86236	143.4690	0.640294	0.0456
UNEMPLOYEMENT	-7385.884	2361.215	-3.128002	0.0204
C	22051.21	2974.300	7.413914	0.0003
R-squared	0.685444	Mean dependent var		15441.10
Adjusted R-squared	0.528166	S.D. dependent var		1833.355
S.E. of regression	1259.335	Akaike info criterion		17.40373
Sum squared resid	9515555.	Schwarz criterion		17.52476
Log likelihood	-83.01865	Hannan-Quinn criter.		17.27096
F-statistic	4.358162	Durbin-Watson stat		0.928229
Prob(F-statistic)	0.059467			

Отримані результати дозволяють зробити таку економічну інтерпретацію:

– Отримані моделі є адекватними, з високими показниками коефіцієнтів детермінації, Дарбіна – Уотсона і критеріїв Фішера;

– Для Білорусі та України статистично значущим для зростання ВВП за ПКС є зовнішня торгівля. Поліпшення інституційного середовища для вирівнювання платіжного балансу через залучення іноземного капіталу здатне збільшити зростання ВВП за ПКС і привести до зростання добробуту.

Інституційне середовище у різних країнах має глибокі історичні корені, оскільки після того як суспільство було організовано певним чином, інститути змінюються рідко і повільно. Хоча від економічних інститутів залежить, буде країна бідною чи багатою, саме політика і політичні інститути визначають вибір цих економічних інститутів.

Ю. І. Злинова,

магістрант,

спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;

науковий керівник: Т. В. Липова,

к. е. н., доцент,

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

м. Київ.

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Виходячи на ринок, кожен підприємець планує вести успішну господарську діяльність, яка приносить значний прибуток. Однією із умов прибутковості є правильна та раціональна організація фінансів. Обґрунтоване залучення коштів, ефективний розподіл та використання фінансових ресурсів сприяє успішній підприємницькій діяльності.

Сьогодні більшість вітчизняних підприємств знаходяться в кризовому фінансовому стані. Економічна нестабільність країни негативно впливає на діяльність підприємств, що вимагає нових підходів до формування і використання фінансових ресурсів підприємств. Тому проблема оптимізації ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства є актуальною та привертає дедалі більшу увагу представників фінансової науки.

Теоретичні та практичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів широко досліджені такими вченими-економістами як Н. Суліма, Л. Степанюк, О. Величко [1], О. Поважний, Н. Ясинська, Н. Шира [2], І. Тарасенко, Н. Любенко [3], Н. Аванесова [4] та інші.

Фінансові ресурси підприємства виражаються у коштах, які мають у своєму розпорядженні підприємства та які призначені для поточних витрат і витрат на розширене відтворення, для виконання фінансових, соціальних, політичних та етичних зобов'язань як у межах підприємства, так і за його межами. Фінансові ресурси підприємства – це не тільки кошти, а й цінні папери, інвестиції та електронні гроші [2, с. 21].

Підприємство використовує різні джерела формування фінансових ресурсів. Фінансові ресурси підприємства формуються: під час його заснування; у результаті фінансово-господарської діяльності; у результаті операцій на фінансовому ринку; у порядку перерозподілу грошових коштів [1, с. 130].

Як зазначає О. С. Поважний, джерела формування фінансових ресурсів підприємства поділяються на власні та позикові ресурси. До власних

ресурсів належать: внутрішні (прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства; амортизаційні відрахування від використання власних основних засобів; інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів) та зовнішні (залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу; отримання підприємством безкоштовної фінансової допомоги; інші зовнішні джерела формування власних фінансових ресурсів). Позикові ресурси підприємства поділяються на внутрішні (внутрішня кредиторська заборгованість: з оплати праці; з учасниками; із внутрішніх розрахунків; з бюджетом; з позабюджетних платежів; зі страхування) та зовнішні (довгострокові та короткострокові кредити банків, термін повернення яких не настав; довгострокові та короткострокові позики, термін повернення яких не настав; довгострокові та короткострокові кредити й позики, не повернені у належний термін; зовнішня кредиторська заборгованість: за товари роботи та послуги; з одержаних авансів; інше) [2, с. 19].

При виборі джерел формування фінансових ресурсів слід враховувати специфіку діяльності підприємства, оцінювати всі можливі ризики та економічно обґрунтовувати кожен із обраних напрямків фінансування.

Слід зауважити, що обираючи джерелом формування фінансових ресурсів власні кошти, підприємство має як низку переваг і недоліків. Головними перевагами є: швидкість та простота залучення; фінансова стійкість підприємства, що знижує ризик банкрутства; повний контроль над фінансовими ресурсами. Недоліками цього джерела фінансування можна вважати обмеженість обсягів залучення власних коштів, оскільки вони залежать від ефективної діяльності підприємства за попередній рік, і це значно стримує розвиток підприємства.

Обираючи джерелом формування фінансових ресурсів залучені кошти, підприємство також отримує низку переваг і недоліків, які слід враховувати. Позикові кошти характеризується широкими можливостями щодо обсягів залучення і значним позитивним впливом на збільшення активів і зростання масштабів діяльності підприємства. Але повзикові кошти мають ризик негативного впливу на фінансову стійкість підприємства, а їх залучення є складною організаційною процедурою.

Управління фінансовими ресурсами дає змогу обґрунтовано та з мінімальним ризиком обирати потрібне для підприємства джерело залучення фінансових ресурсів.

Управління фінансовими ресурсами підприємства відбувається за допомогою фінансового менеджменту. Головні завдання фінансового менеджменту:

- виявлення фінансових джерел розвитку виробництва;
- визначення ефективних напрямів інвестування фінансових ресурсів;
- раціоналізація операцій з цінними паперами;

- налагодження оптимальних стосунків із фінансово-кредитною системою, суб'єктами господарювання [2, с. 27].

Слід додати, що для успішного управління фінансовими ресурсами підприємства слід проводити оцінку фінансових ризиків як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, складати прогнозні плани та шукати шляхи вирішення проблемних питань.

Отже, оптимізація формування фінансових ресурсів залежить від ефективного управління ними. Удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства слід розглядати як один із головних чинників підвищення ефективності господарської діяльності підприємства у будь-якому секторі. Від ефективного управління фінансовими ресурсами залежить позиція підприємства у конкурентній боротьбі, його стабільне функціонування та динамічний розвиток. Система управління фінансовими ресурсами підприємства повинна забезпечувати не лише раціональне використання його власних ресурсів, а й забезпечувати пошук ефективних залучених фінансових ресурсів для його розвитку.

Список використаних джерел

1. Суліма Н. М. Економіка і фінанси підприємства : [підручник] / Н. М. Суліма, Л. М. Степасюк, О. В. Величко. – К. : «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. – 466 с.
2. Поважний О. С. Фінанси підприємств : [підручник] / О. С. Поважний, Н. А. Ясинська, Н. О. Шира. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – 460 с.
3. Тарасенко І. О. Фінанси підприємств : [підруч.для студентів ВНЗ напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»] / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К. : КНУТД, 2015. – 359 с.
4. Фінанси підприємств: проблеми теорії та практики : [моногр.] / Н. Е. Аванесова та ін. ; Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури, Харків. регіон. відділення Спілки економістів України, Харків. союз страховиків. – Харків : Лідер, 2014. – 203 с.

Я. В. Ішук,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики,
ДВНЗ «Національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ

СТАТИСТИЧНИЙ МОНІТОРИНГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проблема сталого розвитку – одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Спираючись на вчення В. Вернадського про ноосферу, науковці визнали необхідність створення триєдиної концепції сталого еколого-соціального-економічного розвитку. Відображенням цих ідей стало офіційне прийняття терміна «сталий розвиток» на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 році. Згідно з матеріалами цієї конференції сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої потреби.

У кожній країні свій шлях до «сталого розвитку». Деякі розвинуті країни (США, Японія, країни ЄС) вже встали на цей шлях і намагаються дотримуватись основних критеріїв, деякі тільки розробляють програми переходу, але існує чимало країн, яким не до сталого розвитку. Їх стратегічна мета – виживання. Саме ці країни провокують загрози, які пов'язані з порушенням економічної, соціальної і екологічної рівноваги в світі.

Однією з головних передумов втілення концепції сталого розвитку є формування системи показників для оцінювання цього процесу. Головними вимогами до цієї системи є адекватність відображення і точність вимірювання, що забезпечуватиме достовірність інформації.

В Україні оцінювання сталого розвитку здійснює Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України. Його співробітниками запропоновано систему індикаторів і розроблено методику для вимірювання процесів сталого розвитку регіонів України. На основі кластерного аналізу здійснюється компаративний аналіз регіонів.

Ця методика базується на системі наведених у таблиці показників.

Великою перевагою цієї системи індикаторів є її всебічність і детальне спостереження за кожним показником, що характеризує сталий розвиток. Недоліком, на нашу думку, є недостатньо швидке інформування користувачів, а також додаткові витрати матеріальних і трудових ресурсів через велику кількість індикаторів.

Система індикаторів оцінювання сталого розвитку регіонів України

Вимір сталого розвитку	Групи індикаторів	Кількість показників
Економічний	• Базові потреби • Підприємницька діяльність • Ринок праці • Інноваційно-інвестиційні можливості	15
Екологічний	• Екологічна система • Екологічне навантаження • Регіональне екологічне керування	13
Соціально-інституціональний	• Суспільство, основане на знаннях • Розвиток людського потенціалу • Інституціональний розвиток • Якість життя	17

Метою створення системи статистичного моніторингу є оперативне відстеження рівнів цільових показників – індикаторів сталого розвитку і своєчасне розроблення пропозицій щодо прийняття необхідних управлінських рішень. Загальна система оцінювання сталого розвитку характеризується великою кількістю показників, але в якості індикаторів нами було обрано найважливіші з них, які найбільш суттєво характеризують процеси сталого розвитку.

В основу розроблення системи індикаторів моніторингу сталого розвитку були покладено принципи:

- відображення системою індикаторів верхнього рівня дерева цілей стійкого розвитку;
- гармонізація ключових індикаторів з міжнародними стандартами і показниками;
- відповідність індикаторів наявній статистичній інформації загального доступу;
- невелика кількість показників, яка надаватиме комплексну характеристику сталого розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів.

Одним з найвідоміших показників, який характеризує розвиток суспільства і економічної системи країни, є Індекс людського розвитку (ІЛР).

При підрахунку ІЛР використовуються показники: очікувана тривалість життя – оцінює довголіття; рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість

навчання; рівень життя, оцінений через ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США.

Таким чином, цей показник характеризує і економічний, і соціальний розвиток певної країни або регіону. Нами пропонується доповнити його показником, який характеризуватиме екологічне становище.

В якості такого показника можна використати «Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря». Цей показник надає уявлення про ступінь наявного та очікуваного антропогенного тиску викидів забруднюючих речовин на навколишнє середовище, дозволяє визначити ступінь досягнення цільових значень. Він оцінює вплив на навколишнє природне середовище окремих секторів економіки, стаціонарних та пересувних джерел викидів.

Показник включає дані щодо викидів окремих забруднюючих речовин: діоксиду сірки (SO₂), оксидів азоту (NO_x), аміаку (NH₃), твердих часток (ТЧ₁₀, ТЧ_{2,5}) та/або загального вмісту зважених часток (ЗЗЧ), оксиду вуглецю (CO), неметанових летких органічних сполук (НМЛОС), стійких органічних сполук (СОЗ, у тому числі поліхлорбіфенілів (ПХБ), діоксинів/фуранів та поліциклічних ароматичних вуглеводнів (ПАВ)), важких металів (кадмію, свинцю і ртуті). Вимірюється в тис. т, т, або кг відповідної забруднюючої речовини за рік. Для міжнародних зіставлень показник виражається величиною викидів на км² території країни, на одну особу населення або на одиницю валового внутрішнього продукту (ВВП).

Для моніторингу сталого розвитку нами пропонується використовувати відносну величину цього показника, а саме обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на одиницю ВВП.

Оскільки показники ІІР стандартизуються варіаційним розмахом, то і визначення стандартизованого значення екологічного індикатора доцільно провести в аналогічний спосіб.

Цей показник є дестимулятором відносно сталого розвитку, тому визначення стандартизованого значення екологічного стану проводитиметься за формулою:

$$I_{\text{екол}} = \frac{x_{\text{max}} - x_{ij}}{x_{\text{max}} - x_{\text{min}}}$$

Якщо проводити оцінювання сталого розвитку в цілому в Україні, то в якості максимальних і мінімальних значень можна взяти світові показники. Якщо в розрізі регіонів України, то максимальним і мінімальними значеннями будуть показники регіонів України з найбільшими і найменшими характеристиками викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на одиницю ВВП.

Для отримання інтегрального показника сталого економічного розвитку індекси тривалості життя, рівня освіти, ВВП на душу населення і екологічного стану осереднюються за допомогою середньої геометричної:

$$I_{\text{сталого розвитку}} = \sqrt{I_{\text{тр.жс}} * I_{\text{освіти}} * I_{\text{ВВП на душу}} * I_{\text{екол}}}$$

Запропонована система індикаторів включає показники, які відображають процеси сталого розвитку соціальної, економічної і екологічної сфери. Ці показники є кількісними і зіставними в динаміці, що дає змогу порівняння аналогічних процесів у різних країнах.

Важливим подальшим кроком дослідження є аналіз динаміки як окремих часткових показників сталого розвитку, так і інтегрального показника. У випадку, коли спостерігається приріст значень у динаміці, можна говорити про те, що розвиток має характеристику стійкості. Відсутність приросту або його негативне значення свідчить про нестійкість розвитку країни або окремих регіонів. Також дослідження часткових показників дає змогу визначити, за рахунок чого відбувався додатний або від'ємний приріст інтегрального показника сталого розвитку.

А. О. Карпішина,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

ТАРГЕТУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ – ОПТИМАЛЬНИЙ РЕЖИМ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах розвитку глобальної економічної системи постає питання ефективного проведення Національним банком України грошово-кредитної політики та її впливу на інфляцію, яка є важливим індикатором стану економіки. Інфляційні процеси перешкоджають сталому економічному розвитку країни та є одним із проявів макроекономічної нестабільності [1, с. 21]. Забезпечення цінової стабільності в Україні шляхом впровадження нового режиму грошово-кредитної політики – таргетування інфляції обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Дослідженням сутності та причин виникнення інфляції, вивченням теоретичних і практичних шляхів забезпечення цінової стабільності, основою якої є застосування режиму таргетування інфляції, займалися М. Макаренко, І. Д'яконова, Ф. Журавка, О. Костюк, Т. Медвідь, Д. Сологуб, С. Аржевітін та інші.

Інфляція як соціально-економічне явище набула значного поширення у сучасному світі. Невеликі темпи інфляції позитивно впливають на економіку, ведуть до підвищення обсягу інвестицій, а відтак до нарощування обсягів виробництва, збільшення доходів суб'єктів господарювання та громадян. Однак, прискорюючись, інфляція перетворюється в серйозне гальмо економічного розвитку, різко загострюючи соціальну ситуацію в суспільстві [2]. Найвідоміші економісти та політики називають інфляцію найбільшим ворогом, адже вона тісно пов'язана з проблемою зайнятості населення та безробіттям, матеріальним та духовним благополуччям людей [1, с. 21].

В економічній літературі існує усталений консенсус, що центральний банк може сприяти стійкому економічному зростанню шляхом утримання низької і стабільної інфляції. Водночас упродовж останніх десятиліть українська економіка потерпала від нестабільної та непередбачуваної інфляції, що знижувало довіру до гривні [3, с. 3].

Нинішній етап функціонування української економіки характеризується потребою в якісно новій парадигмі грошово-кредитного управління, спрямованій на створення режиму інфляційного таргетування, за якого акценти монетарного управління зміщуються в бік довгострокових цільових орієнтирів центрального банку [4].

Центральні банки у всьому світі використовують три базових монетарних режими [2]:

– таргетування обмінного курсу. При цьому режимі якорем макроекономічної стабільності є курс долара (рідше – євро або іншої валюти);

– монетарне таргетування. Його можуть застосовувати центробанки розвинених країн, де економіка зростає і попит на гроші є стабільним. За таких умов рівень цін регулюється грошовою пропозицією. Тому цінним якорем стає один із грошових агрегатів, яким управляє центробанк.

– таргетування інфляції. Взнявши на озброєння таку модель, центробанк за допомогою відсоткової ставки регулює вартість грошей в економіці та впливає на рівень інфляції й темпи зростання економіки.

Таргетування інфляції – це монетарний режим, сутність якого полягає у визначенні цільового показника інфляції та набору механізмів для коригування можливих відхилень від цього орієнтиру. Метою переходу до режиму таргетування інфляції є досягнення відносної стабільності цін без негативних наслідків для зростання виробництва і зайнятості [5, с. 14, 34].

Основними характеристиками таргетування інфляції є: кількісна інфляційна ціль, інституційна незалежність та прозорість діяльності регулятора, гнучкий обмінний курс національної валюти. Проте з плином часу змінюється макроекономічне середовище, і тому запровадження таргетування інфляції має свою специфіку в кожній країні [8, с. 16].

Передумови для переходу до таргетування інфляції: політичні, економічні та інституційні, зокрема незалежність центрального банку, законодавче закріплення пріоритетної цілі щодо цінової стабільності, налагоджена аналітична та прогнозна база центрального банку, розвинена система комунікацій центрального банку, прозорість монетарної політики, фінансова стабільність, мінімізація впливу факторів на попит на гроші та адміністративного регулювання цін, зваженість бюджетної політики у координації з монетарною політикою [6, с. 23].

Переваги режиму таргетування інфляції: інфляція більше не є причиною стурбованості домашніх господарств і підприємств; зміцнюється довіра до національної валюти та зростає сфера її використання; зберігається реальна вартість доходів і заощаджень населення; економічні агенти не застосовують іноземну валюту як засіб обміну, накопичення та міру вартості; низькі номінальні відсоткові ставки підпитують інвестиційний

процес й економічне зростання; домашні господарства та підприємства адекватно оцінюють курсові ризики та готові до потенційно суттєвих коливань обмінного курсу, результатом яких стає зміна вартості заощаджень і зобов'язань, номінованих в іноземній валюті [3, с. 4].

Позитивний досвід впровадження режиму таргетування інфляції мають Чехія, Польща, Угорщина, Молдова, Грузія та інші країни. Слід зазначити, що серед цих країн Молдова і Грузія є країнами пострадянського простору, системи господарювання яких є аналогічними українській [6, с. 23].

Наразі в Україні триває підготовча робота для переходу до нового режиму монетарної політики, розпочата у 2015 році, та наявні критично необхідні передумови для запровадження режиму таргетування інфляції [9]:

– на законодавчому рівні визначено пріоритет цілі щодо цінової стабільності;

– забезпечено незалежність центрального банку у використанні інструментів для досягнення цієї цілі;

– на відміну від попередніх років, відсутнє фіскальне домінування.

Національним банком України вироблено стратегію запровадження режиму таргетування інфляції та оприлюднено цілі його діяльності. Ухвалена стратегія вже дає позитивні результати: рівень інфляції поступово знижується і наближається до цільових показників. До кінця 2016 року споживча інфляція в річному вимірі має становитиме близько 12%, а наприкінці 2019 року – близько 5% [8, с. 16].

Так, за січень-вересень 2016 року індекс споживчих цін становив 114,5% порівняно з 140,3% на початок року [7].

Монетарне таргетування може розглядатися як перехідний режим на шляху до повноцінного режиму інфляційного таргетування. Згідно з домовленостями з МВФ кількісні індикативні орієнтири за монетарною базою було встановлено відповідно до цілей зниження інфляції [3, с. 5].

Таким чином, перехід до таргетування інфляції в Україні – це єдиний шлях виходу з кризи, яка стала результатом майже двадцятилітнього фіскального домінування та де-факто фіксованого обмінного курсу гривні. Враховуючи те, що низька і стабільна інфляція є одним із головних внесків у стале економічне зростання, який може бути забезпечений Національним банком України, таргетування інфляції є найбільш сприятливим монетарним режимом для створення середовища низької та стабільної інфляції [3, с. 2; 8, с. 16].

Вплив центрального банку на економіку не є абсолютним, тому для успішної реалізації таргетування інфляції необхідні структурні зміни. Тільки комплексні заходи уряду та центрального банку сприятимуть досягненню цінової та фінансової стабільності [8, с. 16].

Список використаних джерел

1. Куйдан І. Ю. Вплив грошово-кредитної політики на рівень інфляції / І. Ю. Куйдан // Проблеми та перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізації : зб. тез доповідей за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної он-лайн конференції молодих учених та студентів (11 березня 2016 року). – Острог, 2016. – 126 с.

2. Шмигарьова О. О., Озаріна О. В. Таргетування як метод керування інфляцією [Електронний ресурс] / О. О. Шмигарьова, О. В. Озаріна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Economics/24858.doc.htm

3. Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

4. Аржевітін С. М. Таргетування інфляції – оптимальний режим монетарної політики для України [Електронний ресурс] / С. М. Аржевітін. – Режим доступу :

http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2009_3/1.pdf

5. Стратегія інфляційного таргетування в системі грошово-кредитної політики держави : [моногр.] / [М. І. Макаренко, І. І. Д'яконова, Ф. О. Журавка та ін.]. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – 108 с.

6. Кульбаба Д. П. Таргетування інфляції як один із методів забезпечення стабільності цін / Д. П. Кульбаба // Проблеми та перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізації : зб. тез доповідей за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної он-лайн конференції молодих учених та студентів (11 березня 2016 року). – Острог, 2016. – 126 с.

7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Міжнародна дослідницька конференція “Трансформація діяльності центральних банків”. – Вісник Національного банку України. – 2016. – № 236 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

9. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=85391&showTitle=

Т. В. Кобилінська,
кандидат економічних наук, докторант,
м. Житомир.

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

Статистика рослинництва – галузь статистики, що за останній час зазнала суттєвих змін під впливом внутрішніх та зовнішніх викликів. Усі нововведення в організації та методології статистики рослинництва проводяться з метою задоволення потреб користувачів інформації та поступового і цілеспрямованого її наближення до міжнародних стандартів.

Основні принципи організації державних статистичних спостережень зі статистики рослинництва базуються на єдиних методологічних підходах, що забезпечує зіставну динаміку вищевказаної інформації. У показниках державних статистичних спостережень зі статистики рослинництва враховано міжнародні вимоги до статистичної інформації з питань землеробства, іригації земель, застосування мінеральних добрив, зокрема постанов Ради (ЄС) № 837/90 і № 357/79, а також постанови Ради (ЄС) № 296/2003 щодо статистичної інформації про виробництво зернових та інших культур, винограду, плодів, ягід [1, с. 8; 2; 3].

Державні статистичні спостереження зі статистики рослинництва складаються з державного статистичного спостереження щодо площ, валових зборів і врожайності сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду й державного статистичного спостереження щодо внесення добрив та проведення інших агротехнічних робіт під урожай сільськогосподарських культур [1, с. 7; 2; 3]. Результатами проведення державних статистичних спостережень зі статистики рослинництва є первинна й узагальнена інформація, яка використовується для відстеження обсягів та динаміки розмірів посівних та зібраних площ, обсягів виробництва, урожайності сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду на всіх землях та на меліорованих землях; розмірів площ посіву озимих культур під урожай наступного року та площ, на яких проводилися інші польові роботи; кількості внесених мінеральних та органічних добрив під сільськогосподарські культури тощо. Інформація державних статистичних спостережень зі статистики рослинництва використовується для визначення індексу виробництва продукції рослинництва та сільськогосподарської продукції у цілому, фондів споживання основних видів продукції рослинництва та рівня їх споживання однією особою,

проведення групувань сільськогосподарських підприємств за площами, валовими зборами й урожайністю основних сільськогосподарських культур.

Серйозні проблеми для навколишнього середовища виникають у зв'язку із застосуванням в рослинництві мінеральних добрив та пестицидів. Внесені на поля, вони лише частково поглинаються рослинами. Значна кількість азоту і фосфору потрапляє в ґрунті і підземні води, а з них мігрує до рік і озер. При обробленні посівів пестицидами основна їх частина нагромаджується на поверхні ґрунтів і рослин. Вони абсорбуються органічною речовиною ґрунту і мінеральними колоїдами. Надлишок пестицидів може мігрувати з низхідними токами вологи і потрапляти до ґрунтових вод. Тому єдиним шляхом попередження екологічної загрози для біосфери є екологізація виробництва. Також важливого значення в умовах ринкових відносин набувають питання розподілу сільськогосподарських культур на території країни. Доцільно було б вже зараз провести розрахунки потреб України в продукції високоінтенсивних технічних культур (цукрових буряків, льону-довгунця), оскільки порівняно висока їх питома вага пов'язана зі значно більшим ризиком порушення ґрунтів і необхідністю вжиття додаткових заходів для відновлення природної родючості. Переведення сільськогосподарського виробництва на принципово нову економіко-технологічну основу, його структурна перебудова з урахуванням екологічних факторів, законів, вимог і нормативів є обов'язковою і вирішальною умовою успішного подолання екологічної кризи, яка в Україні вразила практично всі сфери й складові її природного середовища.

Список використаних джерел

1. Методологічні положення з організації державних статистичних спостережень зі статистики рослинництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/> – Назва з титул.екрана.
2. Стандартний звіт з якості державного статистичного спостереження «Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/> – Назва з титул.екрана.
3. Методика проведення розрахунків основних статистичних показників виробництва продукції рослинництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/menu/06_s_g.htm – Назва з титул.екрана.

В. М. Кобилінський,
головний державний фінансовий аудитор,
відділ інспектування у сфері освіти, науки,
спорту та інформації
Управління Північного офісу
Державної аудиторської служби
в Житомирській області,
м. Житомир.

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розвитку систем освіти, який спрямований на зростання інтелекту націй, приділяється велика увага в усьому світі. Зокрема, міжнародні організації під егідою Організації Об'єднаних Націй (ООН) здійснюють постійний моніторинг стану та розвитку національних систем освіти на основі методологічно узгодженої системи статистичних показників.

В Україні державну політику в галузі освіти визначає Верховна Рада відповідно до Конституції України і здійснюють органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування [1]. Для оцінюванні ефективності політики у цій галузі здійснюється державний контроль за діяльністю навчальних закладів, що надають освітні послуги за різними освітніми рівнями (ступенями освіти). Відповідно національна статистика освіти забезпечує потреби міжнародного та національного моніторингу розвитку цієї галузі. На виконання положень статей 30 та 31 Закону України «Про освіту» при організації державних статистичних спостережень і збиранні адміністративних даних в Україні визначаються такі освітні рівні: початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; базова вища освіта; повна вища освіта [2].

Державні статистичні спостереження зі статистики освіти також охоплюють напрям «Діяльність вищих навчальних закладів» – державне статистичне спостереження за формою №2-3 нк (один раз на рік) «Звіт вищого навчального закладу на початок навчального року» [3].

Слід відзначити, що фінансово-економічна криза економіки України, анексія Криму, проведення антитерористичної операції на сході країни, інші чинники та тенденції негативно вплинули на функціонування системи вищої освіти: відбулося скорочення доходів і зниження економічної активності безпосередніх користувачів освітніх послуг, зменшення фінансування ВНЗ та, відповідно, обмеження їх витрат на розвиток освітньої, наукової, господарської діяльності, що гальмує розвиток освітньо-наукової діяльності.

Крім того, погіршення демографічної ситуації в країні призвело до скорочення чисельності абітурієнтів та, відповідно, зменшення чисельності вищих навчальних закладів (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз окремих тенденцій функціонування вищих навчальних закладів України I–IV рівнів акредитації

Показник	Навчальні роки					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Кількість закладів – усього, од	813	805	785	767	664	659
Кількість студентів – усього, осіб	2418111	2246363	2106174	1992882	1689226	1605270
Прийнято – усього, осіб	506486	409541	427874	428356	361110	323064
Випущено – усього, осіб	636291	609033	595251	560381	484482	447418
Кількість студентів у розрахунку на 10000 населення	557	519	488	463	393	375

Джерело: [4]

Світовий досвід свідчить, що для гармонійного розвитку сфери освіти видатки на її функціонування повинні становити не менше 5% валового національного доходу.

Аналіз статистичних матеріалів показує, що впродовж останніх 10 років фінансування галузі освіти проводилось в обсязі, що перевищує 5-відсотковий бар'єр від розміру ВВП країни. При цьому загальний розмір видатків з бюджету на освіту, структура видатків, в якій фінансування вищої освіти скоротилося з 32,3% від загального фінансування освіти у 2000 році до 27,7% у 2015 році, не забезпечує об'єктивної потреби в асигнуваннях на її функціонування та елементарний розвиток (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз видатків зведеного бюджету України на освіту в 2000–2015 рр.

Показник	Загальні видатки зведеного бюджету, млн.грн.	Видатки, % до		Видатки на окремі підгалузі, % до видатків на галузь	Загальні видатки зведеного бюджету, млн грн	Видатки, % до		Видатки на окремі підгалузі, % до видатків на галузь
		загальних видатків	ВВП			загальних видатків	ВВП	
		2000 рік			2010 рік			
Всього	48148,6	100	100	X	377843	100	100	X
з них на освіту – всього	7085,5	14,7	4,2	100	79826	21,1	7,4	100
у тому числі дошкільну	789	1,6	0,5	11,1	10238,3	2,7	0,9	12,8
загальну середню	2564,6	5,3	1,5	36,2	32852,4	8,7	3	41,2
професійно-технічну	429,1	0,9	0,3	6,1	5106,2	1,4	0,5	6,4
вищу	2285,5	4,7	1,3	32,3	24998,4	6,6	2,3	31,3

Всього	2005 рік				2015 рік			
	141990	100	100	X	433160	100	100	X
з них на освіту – всього	26801,8	18,1	6,1	100	75907	17,5	5,5	100
у тому числі дошкільну	2940,7	2	0,7	11	12036,4	2,8	0,9	15,9
загальну середню	11158,8	7,4	2,5	41,6	32574,2	7,5	2,4	42,9
професійно-технічну	1749,9	1,1	0,4	6,5	4141,9	1	0,3	5,5
вищу	7934,1	5,7	1,8	29,6	21059,8	4,9	1,5	27,7

Джерело: [4]

Враховуючи вищевикладене механізм розподілу вищої освіти фінансування з державного бюджету потребує врахування повного комплексу об'єктивних та суб'єктивних чинників та тенденцій, в тому числі демографічних процесів, процесів наукового-технічного прогресу, стану проведення антитерористичної операції та анексії території України. Врахування вказаних чинників та тенденцій забезпечить прийняття виважених та економічно доцільних управлінських рішень з метою досягнення конституційно визначеного права громадян України на освіту.

Список використаних джерел

1. Конституція України, введена в дію Законом України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/254k/96-VR>.
2. Закон України «Про освіту» (зі змінами та доповненнями) від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
3. Методологічні положення зі статистики освіти, затверджені наказом Держкомстату від 09.11.2011 № 288.
4. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року : [стат. бюлетень.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Т. М. Козяр,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: **Т. Г. Бондарук,**
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Нині наявність державного боргу характерна для більшості розвинених країн і країн, що розвиваються. Значна кількість країн світу, проводячи економічні перетворення, звертаються до зовнішніх і внутрішніх позик. Зазначимо, що в останні роки через загрозу боргової кризи відношення до проблеми державного боргу зазнало істотних змін. Однак ефективне управління державним боргом, що є невід'ємним елементом макроекономічної політики держави, може стати потужним фактором економічного зростання і підвищення рівня ділової активності країни.

Проблему управління державним боргом розглядали багато зарубіжних і вітчизняних учених-фінансистів, зокрема А. Сміт, Дж. Кейнс, Л. Омелянович та ін. Однак існує необхідність подальшого дослідження цієї проблематики, оскільки формування основної частини державного боргу відбувається в умовах постійної трансформації економіки країни.

У теперішній час спостерігається збільшення обсягу державного боргу і боргового навантаження в країнах з транзитивною перехідною економікою та у провідних промислово розвинених країнах. При цьому останні не тільки мають значні обсяги державних боргів, а і є найбільшими кредиторами світової економіки. Державний борг є основним джерелом фінансування дефіциту бюджету. Окрім того, державні позики можуть розміщуватись і для фінансування цільових проектів на рівні держави або регіонів. Важливо знайти способи ефективного управління державним боргом, особливо у кризовий період. В Україні обсяги державного боргу зростають, що свідчить про загострення боргової безпеки держави. Тому питання управління державним боргом набувають усе більшої актуальності на тлі складної економічної ситуації, в якій сьогодні опинилась Україна.

Питання оптимізації державного боргу для багатьох країн стало наріжним каменем. З цією метою країни розробляють стратегії ефективного управління державним боргом [1]. З огляду на проведений аналіз

відповідних практик управління провідних країн світу можна зробити висновок, що цілі управління державним боргом у деяких країнах схожі, а саме [3]:

- для Японії, України, Росії – стабільне залучення коштів для управління державними фінансами, покриття дефіциту бюджету;
- для Італії, США та Великої Британії – мінімізація витрат з метою задоволення потреб держави і полегшення тягаря.

Збільшення боргового навантаження в останні роки в багатьох країнах зумовлює розробку заходів щодо вдосконалення механізму управління державним боргом. Дослідження праць зарубіжних і вітчизняних економістів дозволило виділити напрями регулювання державного боргу в Україні [4]:

– удосконалення методологічних основ побудови системи управління державним боргом, яка повинна бути спрямована на оптимізацію державного боргу через її ефективне функціонування на основі чітко визначеної мети, об'єкта, методів і принципів управління. Це дозволяє не тільки здійснювати а й удосконалювати комплексне управління у зазначеній сфері з метою поліпшення економічного становища держави;

– посилення адміністративного контролю за фінансовими потоками держави, доповнене посиленням законодавства. Це передбачає здійснення адміністративних заходів проти стандартних схем нелегального вивезення капіталу (неповернення валютної виручки, фіктивні імпорتنі контракти з авансовою оплатою та завищеними цінами, зниження експортних цін, корупція на митниці, розрахунки через офшори тощо);

– здійснення системних інституціональних змін в напрямі створення сприятливого інвестиційного клімату.

Метою управління державним боргом є забезпечення потреб органів державного управління у фінансуванні та виконанні зобов'язань за ним з мінімальними витратами в середньо- і довгостроковій перспективі за розумного ступеня ризику. Існують такі методи управління зовнішнім державним боргом: рефінансування державного боргу; реструктуризація; конверсія; консолідація; уніфікація; відстрочка погашення позики; анулювання державного внутрішнього боргу. Управління здійснюється за такими принципами [2]: безумовність, єдність, зниження ризиків, оптимальність структури боргових зобов'язань за термінами обігу та погашення, збереження фінансової незалежності, прозорості.

Аналізуючи стан державної заборгованості, ми дійшли висновку, що економічна криза загострюватиметься і якщо влада не змінить темпи зростання державного боргу, вона не зможе в майбутньому виплачувати відсотки і повертати кредити, які неможливо буде пролонгувати. Отже, в Україні можуть вибрати таку боргову стратегію, яка була б спрямована на

стабільне зростання, забезпечення необхідних темпів приросту ВВП і повної зайнятості, стримування інфляційних процесів, забезпечення фінансування соціальних програм, формування достатніх обсягів кредитних ресурсів для розвитку підприємницької діяльності, залучення необхідних обсягів іноземних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Климчук С. В. К вопросу об оптимизации государственного долга в Российской Федерации на современном этапе. / С. В. Климчук, В. А. Гурова // Science Time. – 2015. – Вып. 6 (18). – С. 203–209.

2. Макар О. П. Вдосконалення системи управління державним боргом як передумови економічного зростання / О. П. Макар // Вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. праць. – 2012. – Вип. 22.1.– С. 284–290.

3. Мукабенова А. В. Управление государственным долгом: проблемы и возможности / А. В. Мукабенова // Молодой ученый. – 2013. – № 6. – С. 381–382.

4. Омелянович Л. О. Бюджетна система : [навч. посіб.] / за ред. Л. О. Омелянович. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. – 290 с.

Я. В. Колеснік,
*кандидат економічних наук,
провідний економіст
Національного банку України,
м.Київ*

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ СТАТИСТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАДІЙНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ (ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

Однією з найважливіших стратегічних завдань соціально-економічного розвитку України є створення і підтримка надійності банківської системи, що служить, з одного боку, фінансовим базисом, з іншого – показником ефективності менеджменту у всіх сферах економіки. Послідовний розвиток фінансового ринку, адекватний сучасним умовам, потребує перегляду принципів роботи кредитних організацій, основою яких стає оптимальне використання конкурентного потенціалу.

З метою забезпечення ефективної діяльності комерційних банків, необхідна розробка комплексу заходів щодо збереження їх конкурентного становища. Одним з елементів такого механізму є оцінювання надійності та конкурентоспроможності, спрямованої на виявлення чинників, що сприяють позитивній динаміці і оптимізації діяльності.

Розробка методики статистичної оцінки цих елементів кредитних організацій багато в чому залежить від диференційованого підходу до адекватного аналізу всіх без винятку напрямків її діяльності. Закономірності та особливості їх розвитку обумовлюють необхідність наукового дослідження проблем забезпечення надійності, рівень якої багато в чому визначається можливістю прийняття об'єктивних управлінських рішень.

У зв'язку з цим, уточнення теоретичних основ і обґрунтування конкретних практичних рекомендацій щодо оцінки та забезпечення надійності та конкурентоспроможності кредитної організації в сучасних умовах є важливим завданням наукових досліджень. Однак, як і будь-який процес, вона вимагає постійного вдосконалення, оскільки вкрай актуальна проблема ліквідації певного розриву між теоретичними обґрунтуваннями і основними процедурами практичного застосування базових елементів статистичної, бальною і рейтингової оцінок діяльності кредитних організацій.

Все вищевикладене характеризує актуальність і практичну значимість дослідження особливостей статистичного дослідження надійності діяльності комерційних банків.

Проблеми комерційних банків в останні роки перебувають в центрі уваги фахівців. Це пояснюється тим, що багато хто з них переживає складний етап свого розвитку. Криза банківської системи виявила, що має місце накопичення недоліків в банківському законодавстві, в оподаткуванні, у державній політиці, в банківському нагляді і в діяльності самих банків. У зв'язку з тим, що серйозні фінансові труднощі до теперішнього часу відчувають найбільші банки, на які припадає основний обсяг банківських операцій, то сьогоднішні кризові явища можна вважати системними, загрозливим існуванню всієї банківської системи.

В ході дослідження було встановлено, що багато причини кризи слід шукати всередині самої банківської системи. Яскраво виявляються недоліки в управлінні активами і пасивами, низький рівень ризик-менеджменту, відсутність належної уваги до аналізу діяльності банків, а також недостатність кваліфікації банківського персоналу.

У зв'язку з цим, в сучасних умовах особливого значення набуває комплексний підхід до аналізу діяльності комерційних банків, в ході проведення якого були не тільки виявлені фактори, що впливають на банківську діяльність, а й кількісно виміряні ступінь їх впливу на роботу банків. Для цього доцільно використовувати сучасні методи математико-статистичного аналізу. Результати таких досліджень вносять певний внесок у вирішення проблеми комплексного аналізу надійності діяльності комерційних банків.

В основних напрямках комплексного аналізу надійності банківської діяльності необхідно виділяти макро- і мікрорівень, тому що, з одного боку, важливо знати роль і значення комерційних банків для української економіки, а з іншого – вивчати банк, як фінансово – кредитного посередника, що реалізує свої власні інтереси. У зв'язку з цим фактори, що впливають на роботу банку, доцільно представляти двома групами: макро- і мікросередовища. При цьому відвічаємо, що що першорядне значення в дослідженні макрофакторів має аналіз рівня економічного розвитку країни, що включає дослідження стану законодавчої бази, грошово-кредитного регулювання, проведення податково-бюджетної політики і т.д. До факторів мікросередовища відносимо внутрішньобанківські взаємини, стосунки з клієнтами, конкурентами, якість управління активами, пасивами, ризиками.

При виборі методики статистичного аналізу надійності діяльності банку велике значення має вибір показників, що характеризують його роботу. В основу системи показників банківської діяльності покладено три підсистеми: соціальних, економічних і фінансових показників. Всі вони взаємопов'язані і визначення місця кожного в тій чи іншій підсистемі обумовлено значимістю саме в цьому аспекті. Диференційований підхід до

побудови системи дозволить поглибити якісні характеристики банківської діяльності.

Напрямки аналізу активів балансу комерційного банку представляються в такий спосіб: за якістю; за термінами; по ліквідності; за ризиком; по прибутковості. Комплексну оцінку пасиву доцільно виконувати за допомогою вивчення наступних груп показників: аналізу власних коштів; аналізу капіталу банку; аналізу залучених та запозичених коштів; аналізу співвідношення власних коштів і зобов'язань банку; аналізу обсягу, структури і динаміки засобів банку. Одночасно з пасивом необхідно досліджувати якість розміщення банківських ресурсів. При цьому важливо не тільки отримувати певний прибуток на вкладений капітал, а й підтримувати фінансову стійкість банку, яка в значній мірі пов'язана з ліквідністю. Проведення економіко-статистичного аналізу регіональних банків дозволить виявити основні недоліки їх діяльності.

Особливим напрямком в діяльності банку є його процентна політика, яка забезпечує певну відповідність між депозитними операціями і операціями по видачі позик за строками та сумами. Вона також здатна підтримувати ліквідність балансу і забезпечувати рентабельність банківських операцій. Методика аналізу процентного ризику пов'язана зі статистичними методами, що дозволяють встановлювати залежність між кредитуванням і можливими втратами банку. Одним із способів центральної виконавчої влади є визначення GAP, модель якого може бути використана для зниження процентного ризику за допомогою управління чистим процентним доходом. В результаті дослідження можливо отримати результати, які вкажуть на те, чи може банк зробити свій капітал нечутливим до зміни процентної ставки при умові, коли часовий проміжок дорівнює нулю, тобто дюрація активів і пасивів збігається.

В ході дослідження прибутковості банку використовуються розрахунки інтегральних показників прибутковості; виконується аналіз операцій та загальних результатів діяльності банку. Важливе значення для комплексного аналізу банків має розрахунок маржі, як заходу ефективного використання активів в залежності від вартості залучених банком ресурсів.

З метою визначення надійності роботи банку необхідні виконувати розрахунки загальної, скоригованої на ризик, процентний, мінімальної, достатньої, посередницької маржі. У даний час в умовах зниження прибутковості банківських операцій зростає значення показника мінімальної дохідної маржі. В цілому проблему ефективності розподілу ресурсів банку можна вирішити за допомогою математичних методів, зокрема методів оптимізації.

Завдання комплексної оцінки діяльності комерційного банку включає побудову агрегованого показника. Найбільш перспективним напрямком є застосування методів багатовимірного статистичного аналізу. В цілому використання таких методів статистичного аналізу дозволить не тільки виявити однорідні по фінансовому стану групи, що важливо для оцінки їх конкурентоспроможності, а й вивчати об'єктивно існуючі взаємозв'язки між показниками фінансово-економічної діяльності банків усередині груп.

Подальше вдосконалення методів статистичного аналізу діяльності комерційних банків України, безсумнівно, буде сприяти надійності всієї банківської системи, і, отже, підвищенню її ролі в стабілізації економіки країни.

УДК 311.4: 338.4

В. В. Колодяжний,

магістрант,

спеціальність «Прикладна статистика»;

науковий керівник: Г. В. Голубова,

к.е.н., доцент кафедри статистики,

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

м. Київ.

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Енергетичний сектор є одним з найважливіших секторів сучасної економіки. Потужна енергетика визначає технічний рівень економіки країни і є невід'ємним фактором переведення її на інтенсивний шлях розвитку. Будівництво високовольтних ліній електропередач дає змогу освоювати паливні ресурси незалежно від віддалення районів споживання. Достатня кількість електричної енергії сприяє будівництву підприємств і виробництв, в яких частка паливно-енергетичних витрат у собівартості готової продукції значно більша порівняно з традиційними галузями промисловості. Отже, електроенергетика формує комплексний розвиток окремих регіонів, є фактором підвищення продуктивності праці, покращання умов праці та життя людини. Глибокий зв'язок енергетики з усіма галузями економіки та соціальною сферою визначає її особливе місце у розвитку сучасного суспільства.

Перші відомості про розвиток електроенергетики в Україні датуються ще 19 сторіччям. У той час експлуатувались електричні станції постійного струму малої потужності, оснащені невеликими турбінами та котлами,

розрахованими на низькі параметри пари. Електрика в промисловості використовувалась переважно для освітлення корпусів і території заводів.

За часів СРСР Україна, яка займала 2,7% його території, виробляла до 18% загального обсягу електроенергії. Ще в 1911 році виробництво електроенергії усіма «центральною» електростанціями в Україні складало 24 млн. кВт-год за умов кількості годин використання встановленої потужності на рівні 500-700. У 1912 р. на цих же енергооб'єктах кількість годин використання зросла до 800-900. Майже всі електростанції були тепловими електростанціями постійного струму.

Прийнятий на VIII Всеросійському з'їзді Рад (1920 р.) план ГОЕЛРО мав надзвичайно велике значення для розвитку електроенергетики СРСР. Зокрема розвитку електрифікації південного регіону колишнього СРСР відводилося важливе місце, що пояснювалось переважаючим значенням українського регіону в загальному добуванні вугілля та виробництві чорних металів. За планом намічалась реконструкція діючих та будівництво нових електростанцій. На Україні це були Дніпрогес, Лисичанська, Штерівська, Гришінська ТЕС. У довоєнні роки споруджено потужні на той час електростанції в Києві, Харкові, у промислових вузлах Донбасу, Придніпров'я та в обласних центрах.

До кінця 1940 р. завдяки масштабному будівництву, працювало 173 електростанції загальною потужністю 3,23 млн. кВт, а виробництво електроенергії зросло порівняно з 1913 р. майже у 23 рази і становило 12,4 млрд кВт-год. Провідну роль у виробництві електроенергії стали відігравати ДРЕС та Дніпрогес. Найпотужнішою в Європі тепловою станцією була Зуївська ДРЕС. На державних районних електростанціях, які працювали переважно паралельно, вироблялось близько 75% електроенергії.

У кінці 70-х років в Україні почалось будівництво атомних електростанцій. Станції, що працюють на ядерному паливі, споруджувались у південно-західному та південному районах, де відчувався дефіцит органічного палива та електроенергії. З 1980 р. основний приріст потужності і виробництва електроенергії здійснювався саме на АЕС.

Сучасний енергетичний потенціал України складають 44 теплові електростанції (ТЕС), 8 потужних гідроелектростанцій (ГЕС), 4 атомні електростанції (АЕС) та об'єкти нетрадиційної енергетики (вітрові, сонячні та ін.). В експлуатації знаходяться також 131 підстанція потужністю 76785 МВ, лінії електропередач напругою 220-750 кВ довжиною понад 22 тис. км, близько 3 тис.км теплових мереж. Потужність об'єднаної енергетичної системи України – 55,8 млн кВт.

За даними Державної служби статистики у 2014 р. усіма видами електростанцій було вироблено 182,8 млрд.кВт-год електричної енергії. За останні п'ять років максимальний обсяг виробництва становив 198,9

млрд.кВт-год у 2012 році, тоді як до проголошення незалежності в Україні вироблялось 298,5 млрд.кВт-год.

В табл.1 представлена динаміка електровиробництва за останні п'ять років.

Таблиця 1

Виробництво електроенергії в Україні у 2010 – 2014 рр.

Роки	2010	2011	2012	2013	2014
Виробництво електроенергії, млрд.кВт-год	188,8	194,9	198,9	194,4	182,8
Базисні індекси, % 2000 р. – база порівняння	110,1	113,7	116,0	113,4	106,6
Базисні індекси, % 1990 р. – база порівняння	63,2	65,3	66,6	65,1	61,2

Хоча обсяги виробництва жодного року не знижувались до рівня 2000 р., у порівнянні з 1990 р. виробництво останніх років не перевищувало й третини.

В Україні формування тенденцій в енергетичній галузі є відображенням загальноекономічних процесів. У промисловому секторі спад в економіці призвів до скорочення у виробництві, передусім у промисловому секторі. У табл.2 наведені базисні індекси виробництва промислової продукції та електроенергії.

Таблиця 2

Співвідношення індексів виробництва промислової продукції та виробництва електроенергії в Україні у 2011-2014 рр.

2010=100 %

Роки	Індекси виробництва, %		Співвідношення індексів виробництва промислової продукції і електроенергії
	промислової продукції	електроенергії	
2011	108,0	103,2	1,046
2012	107,5	105,3	1,020
2013	102,8	103,0	0,998
2014	92,4	96,8	0,954

Співвідношення індексів за останні чотири роки коливалось від 0,954 у 2014 р. до 1,046 у 2011 р., що свідчить про прямий щільний зв'язок між функціонуванням економіки та виробництвом електроенергії. І це не дивно, адже однією з найважливіших особливостей роботи енергетичних об'єктів є безперервність та нерозривність у часі процесів виробництва електроенергії, її розподілу та використання.

В Україні провідна роль у забезпеченні потреб суспільства в електроенергії належить тепловим та атомним електростанціям: при наявності 88% потужностей виробництво електроенергії становить 94% (коефіцієнт

локалізації становить 1,07). Очевидно, що від перспектив теплової та атомної енергетики залежить енергетична безпека та економічна незалежність країни.

У 2014 р. обсяги виробництва електроенергії ТЕС становили 83,5 млрд. кВт-год, АЕС – 88,4 млрд. кВт-год, тоді як на теплових станціях сконцентровано дві третини генеруючих потужностей енергетики, а на атомних – лише близько 25%. Динаміка електровиробництва за видами електростанцій наведена в табл.3

Таблиця 3

Базисні індекси виробництва електроенергії в Україні у 2010-2014 рр.
(2000=100,0), %

Роки	2010	2011	2012	2013	2014
ТЕС	104,7	113,3	117,6	120,5	101,1
АЕС	115,4	116,7	116,6	107,6	114,4

Так, за останні роки у порівнянні з 2000 р. ТЕС та АЕС збільшили обсяги виробництва електроенергії. Як свідчать дані таблиці, виробництво електроенергії ТЕС характеризувалось мінливістю, тоді як для атомних станцій була притаманна стабільність.

З часів незалежності в енергетичному секторі економіки України відбулись істотні зміни у структурі виробленої енергії (табл.4). У 2014 р. порівняно з 1991 р. структура потужностей електростанцій залишилась майже незмінною ($\sigma_d = 4,95$ п.п), тоді як у розподілі виробленої електроенергії відбулись істотні структурні зрушення: частка електроенергії, виробленої на ТЕС, зменшилась на 23 п.п., натомість на 21,4 п.п. зросла частка виробництва на АЕС. Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень дорівнює $\sigma_d = 31,5$ п.п.

Таблиця 4

Структура потужностей та виробництва електроенергії за видами електростанцій, у 1991 та 2014 рр. %

Електростанції	потужність		виробництво	
	1991	2014	1991	2014
ТЕС	66,7	63,3	68,7	45,7
АЕС	24,8	24,7	26,9	48,3
ГЕС та інші	8,4	12,0	4,3	6,0

Основною причиною зменшення ролі ТЕС є “спрацювання” енергетики, тобто повне її фізичне зношення. Протягом останніх 20 років у галузі практично не проводилися відновлення та реконструкція основного устаткування. Внаслідок цього 96% обладнання теплових електростанцій вже відпрацювали свій ресурс, 73% – перевищили граничний. Зараз із 36

млн.кВт потужності ТЕС тільки 17 млн.кВт можуть нести навантаження, інші потребують ремонту або реконструкції.

Попри скорочення виробництва, тепла енергетика є одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища: українські ТЕС викидають в атмосферу 76% оксидів сірки, 53% оксидів азоту та 26% твердих часток від загальних викидів стаціонарних установок.

З огляду на високий рівень залежності енергетики України від імпорту нафти та природного газу та враховуючи геологічні, територіальні та історичні умови, обмеженість та складність видобування органічних видів паливно-енергетичних ресурсів при наявності великих природних запасів уранових та цирконієвих руд економічно виправданою альтернативою для України є розвиток атомної енергетики.

Список використаних джерел.

1. Про електроенергетику: Закон України від 16.10.1997 №575/97-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80/page>.
2. Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
3. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/>.
4. Статистика: учеб. / под ред. И. И. Елисеевой. – М: Изд-во Проспект, 2005.
5. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

О. М. Корнілова

к. е. н., доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики;

Ю. О. Огороднік

магістрант,

спеціальність «Прикладна статистика»,

Дніпропетровський національний університет

імені Олеся Гончара,

м. Дніпропетровськ.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Проблема оцінювання ефективності освіти на сучасному етапі становлення України у світовому просторі набуває все більшого значення

Завданням вищих навчальних закладів є надання високої якості освіти. Вона досягається за умови наявності змістовного освітнього процесу та забезпеченості матеріально-технічною, інформаційною базою та викладацьким складом. Основним індикатором є якість знань та навичок випускників вищих навчальних закладів. Відповідно до Закону України «Про освіту» якість вищої освіти визначається як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти [4].

На сьогоднішній день на ринку освітніх послуг значно зросла конкурентна середа поміж вищих навчальних закладах. Дана проблема зумовлює потребу у більш ефективному процесі навчання, який має більшу віддачу та створює конкурентно спроможних, кваліфікованих спеціалістів. Основним напрямом вирішення стратегічних та тактичних завдань ВНЗ є необхідність самооцінки вищих навчальних закладів. За таких умов великого значення набуває проблема оцінювання ефективності освітньої діяльності [7].

Дослідженню питання ефективності освіти присвячено багато праць як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Вагомий внесок у питання визначення ефективності освіти зробили такі вчені, як Сабуров Е. Ф., Хроменков Н. А., Щетинін В. І., Каленюк І. С., Грیشнова О.А.

Важливим є відзначити, що на сьогоднішній день не має єдиного методичного підходу до визначення ефективності освіти. На даному етапі розрізняють соціально-економічну та економічну ефективність освіти. Співставність витрат та досягнутих результатів визначається як головний критерій соціально-економічної ефективності. Характеристикою економічної ефективності є витратна сторона та продуктивність[2].

Під ефективністю освіти Сабуров Е. Ф. розглядає питання ефективності освіти у контексті підвищення рівня добробуту у суспільстві,

яке обумовлене зростанням рівня освіченості населення. Хроменковим Н. А та Щетиніном В. І. висунуто теорію щодо розуміння даного питання як рівня віддачі від використання освітнього потенціалу. Каленюк І. С. визначає ефективність освіти через її вплив на ефективність виробництва. У монографії Грیشнової О.А пропонується використовувати техніку аналізу «витрати-вигоди» для оцінювання ефективності вкладень в освіту. У даному методі виокремлено три етапи: вартісна оцінка вигід та витрат з урахуванням часу, порівняння їх величин [1].

За оцінками Всесвітнього банку людський капітал формує 64 % загального обсягу багатства кожної країни.

Сучасний стан освіти в Україні обумовлює необхідність вирішення ряду питань, які дадуть змогу забезпечити нову якість освіти. Серед проблем до вирішення можна відзначити:

- не визнання дишловім більшості вітчизняних ВНЗ;
- недостатня відповідність запитам рику праці, сучасним економічним викликам;
- недосконалість змісту освіти: державні стандарти,начальні плани та програми;
- низький рівень фінансово-економічного та матеріально – технічного забезпечення навчальних закладів;
- викладацький склад: вікова структура, наукові ступені, учені звання.

Система вищої освіти в Україні на сьогоднішній день представлена 659 університетами, у яких навчається 1 млн. 605 тис. 270 студентів. На протязі останніх 5 років спостерігається поступове зменшення кількості університетів, зменшення у 2015/16 навчальному році у порівнянні із 2010/11 роком скало 18,9%. Чисельність студентів за відповідний період скоротилась на 33,6%.

Нині в Україні припадає 393 студенти на 10 тис. осіб. Даний показник у 2010/11 році складав 557 студентів на 10 тис. осіб, що у 1,5 рази більше. Значне скорочення чисельності студентів пояснюється значним скороченням народжуваності у 1994-2000рр. Слід відзначити, що згідно прогнозних значень на 2017-2019 роки буде спостерігатися подальше скорочення народжуваності.

Однак навіть за наявності тенденції скорочення чисельності студентів та ВНЗ, відзначається переважання пропозиції місць в університетах над наявною чисельністю абітурієнтів. Дана ситуація нівелює конкуренцію серед бажаючих вступити до університету та підвищує її серед ВНЗ. Очевидним є те, що за таких обставин знижуються вимоги то студентів, а відповідно і якість освіти, що надається.

Як зазначалося раніше, важливим чинником у питанні ефективності освіти є викладацький склад університетів. На сьогоднішній день налічується за науковим ступенем більш ніж 62 тис. кандидатів наук, 12 тис.682 докторів наук та за ученим званням 42 тис. 600 доцентів та більше 11

тис. професорів станом на 2014/15 навчальний рік. За останні 5 років значних змін у кількісному значенні даних показників не відбулось. Згідно вікової структури викладачів ВНЗ переважна чисельність має вік 50 років і старше. За умови необхідності підвищення ефективності освіти, збільшення чисельності молодих спеціалістів є важливим питанням сьогодення.

За результатами аналізу статистичних даних за 2001-2012 рр. можна сказати, що обсяги бюджетного забезпечення освіти зростають з кожним роком. Однак з 2013 по 2015 рік спостерігається поступове зменшення даного показника. Так, фінансування освітньої галузі зменшилось у 2014 р. порівняно з 2013 р. на 5 млрд. грн., а у 2015 році на 24 млрд. грн.

Обсяги видатків на вищу освіту в Україні також мають схожу динаміку і зменшились на 30% у 2015 році порівняно із 2013р. Обсяг бюджетного забезпечення освіти у відсотках від ВВП у 2015 році зменшився на 1% порівняно із попередніми роками і склав 5,5%. Щодо фінансування вищої світи видатки з бюджету залишаються стабільними і на протязі періоду, що розглядається коливаються від 1,3% до 2,3%. У 2015 році цей показник складає 1,5% від ВВП і зменшився на 0,2% порівняно із 2014 роком.

Труднощі сьогодення можуть стати на заваді вирішенню даних проблем. Однак реалізація цілей та завдань Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року має стати одним з пріоритетних напрямків праці.

Отже, модернізація, розвиток та підвищення ефективності освіти та науки повинні набути випереджального неперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються у світі й Україні. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання країни та вирішення соціальних проблем суспільства, необхідних для подальшого навчання і розвитку особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки : [моногр.] / О. А. Грішнова. – К. : Т-во „Знання”, КОО, 2001. – 254 с
2. Каленюк І. С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізми розвитку / І. С. Каленюк. – Т-во «Кадри», 2001. – 236 с
3. Державна служба статистики України. – [Електроний ресурс]– Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Про освіту : Закон України від 1991 р. № 1060-ХІІ // Верховна Рада УРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
5. Скрипник А. В. Оцінка ефективності Освіта / А. В. Скрипник, І. С. Оборська. [Електроний ресурс]– Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2016/728-1455220837.pdf>

І. М. Крепчук,

аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

м. Київ.

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ В УКРАЇНІ

Важливим завданням розвитку будь-якого демократичного суспільства є максимальне задоволення інформаційних потреб усіх його членів. Саме з цією метою і створені органи державної статистики, які займаються вивченням соціально-економічного становища як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Статистична інформація – важливий інструмент, що має широкий спектр використання: від законодавчої та виконавчої влади до рядового громадянина. На основі вивчення оприлюднених статистичних даних можна визначити тенденції розвитку економічної та соціальної сфери, а також стан довкілля.

Статистика в Україні є надзвичайно вразливою сферою діяльності, що далека від досконалості. Залишається ряд проблем, які турбують користувачів. Основні з них: 1) недостатність даних; 2) недовіра користувачів до статистичних даних; 3) незбігання пропозиції статистики з попитом користувачів. Основними причинами цього є неврахування світового досвіду та міжнародних підходів до розрахунків, відставання розвитку соціально-економічної статистики в Україні. Якісні зміни в українській статистиці відбувалися лише в останні п'ятнадцять років, їх основою став перехід до міжнародних стандартів. Проведення реформи інститутів статистики передбачено і Стратегією сталого розвитку “Україна-2020” від 12.01.2015 р. № 5 [1].

Процес інтеграції у світовий економічний простір зумовив реформування статистичного і бухгалтерського обліку згідно з міжнародними стандартами, сприяв запровадженню національного рахівництва, посиленню контактів з міжнародними статистичними організаціями [3, с. 85].

На основі світових аналогів у цей час було розроблено систему національних класифікаторів і класифікацій. Серед країн СНД Україна першою впровадила Класифікацію видів економічної діяльності (КВЕД). Міжнародна стандартна галузева класифікація видів економічної діяльності Європейського Союзу NACE повністю погоджена з КВЕД, що дає можливість використовувати останню для порівняння національних

статистичних даних. Стало значно простіше і зручніше проводити аналіз інтеграційних процесів. Міжнародним стандартам відповідає і Система національних рахунків (СНР), що розробляється Державною службою статистики.

Україна також підтримує міжнародний стандарт у сфері статистики, так званий Спеціальний стандарт поширення даних (ССПД), розроблений Міжнародним валютним фондом (МВФ). МВФ прийняв рішення щодо приєднання України до ССПД і тим самим гарантував користувачам в усьому світі високий рівень достовірності та якості української статистики, її відповідність міжнародним стандартам. Поширення даних за цим стандартом значно підвищує привабливість України для іноземних інвесторів, її спроможність щодо залучення інвестицій, а також сприяє активізації діяльності країни на міжнародних ринках капіталів [2].

Залучення іноземних інвестицій в нашу державу має ряд переваг. Основні з них такі: зростання ВВП; освоєння науково-технічного потенціалу України; просування українських товарів і технологій на зовнішній ринок; сприяння в розширенні експортного потенціалу; створення нових робочих місць; збільшення доходів на одну особу населення; модернізація виробництва а також вирішення багатьох соціальних проблем. Головним завданням залишається зацікавити інвестора вкладати свій капітал у те чи інше підприємство.

Усе більшої популярності набирає так звана інтегрована звітність. Д. Панков та А. Круподерова відмічають, що нова, більш змістовна інтегрована звітність відображає раціональне управління такими формами капіталу, як, наприклад, інтелектуальний, природний, соціальний, що, у свою чергу, дозволяє оцінювати і підтримувати вартість у довгостроковому періоді [4, с. 274].

Інтегрований звіт надає інвесторам та іншим зацікавленим сторонам найповнішу інформацію про діяльність компанії. Така звітність дає не просто можливість продемонструвати фінансові показники, але й на основі комплексного аналізу діяльності компанії обґрунтувати, чому вона буде успішна в майбутньому. Інтегрована звітність передбачає більш вільний стиль подачі інформації. Це дозволяє використовувати багато візуальних елементів, зокрема інфографіки, а отже, презентувати величезні обсяги статистичних даних у компактному і зручному для сприйняття форматі. Це, у свою чергу, дозволяє скоротити час ознайомлення з таким звітом, що важливо для інвесторів.

Дійсно, є позитивні зміни, але міжнародні стандарти постійно оновлюються й удосконалюються, тому головним завданням розвитку української статистики є реформування системи органів державної

статистики та максимальна адаптація до цих стандартів. Варто переймати досвід інших країн, які досить давно й успішно працюють в цьому напрямі.

З переходом України до ринкових відносин та розвитком статистики виникає необхідність у підготовці та перепідготовці висококваліфікованих кадрів економічного напрямку на базі Міжнародних стандартів, подальшому вдосконаленні методології, підвищенні якості статистичної інформації та інформаційного забезпечення, впровадженні інтегрованої інформаційно-аналітичної системи органів державної статистики. Наразі отримання достовірної інформації щодо соціально-економічних процесів у суспільстві неможливе без участі респондентів і користувачів, які працюють в єдиній команді зі статистиками як повноправні учасники процесу статистичного виробництва.

Сьогодення вимагає впровадження реформ у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Невід'ємною складовою таких перетворень є розбудова ефективної національної системи офіційної статистики відповідно до міжнародних стандартів. Розвиток статистики в Україні – це передумова загального розвитку нашої держави, адже наявність своєчасної, надійної та якісної статистичної бази є необхідним підґрунтям для ухвалення виважених державних рішень, втілення сучасних ефективних методів господарювання, вирішення актуальних питань суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку “Україна-2020” : затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Осауленко О. Г. Хто користується статистикою, той володіє інформацією [Електронний ресурс] / О. Г. Осауленко // Урядовий кур’єр. – 13.02.2004. – № 28. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/druk/coment/Intervu/Intervu130204.html>
3. Бублик С. Г. Удосконалення державної системи статистичного спостереження за розвитком дослідницького потенціалу в Україні / С. Г. Бублик // Статистика України. – 2011. – № 2. – С. 84–87.
4. Панков Д. А. Модель стоимостной оценки “человеческого капитала – функции” и методика его отражения в составе интегрированной отчетности бюджетных организаций / Д. А. Панков, А. А. Круподерова // Economics and Management. – 2014. – № 3. – С. 273–291.

А. Ю. Круппа,
магістрант,
спеціальність «Прикладна статистика»;
науковий керівник: О. І. Колодяжна,
к.е.н., доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ

Вода – одна із найголовніших речовин, потрібних для органічного життя. Все живе пов'язане з водою і значною мірою складається з води. Ще В. І. Вернадський зазначав, що “вода стоїть осібно в історії нашої планети, не має природного тіла, яке могло б зрівнятися з нею за впливом на хід основних природних та суспільних процесів”.

Розвиток сучасного виробництва супроводжується зростаючим залученням водних ресурсів такими водоемкими галузями, як промисловість, сільське та комунальне господарство. Проблема забезпечення населення і економіки свіжою водою дедалі загострюється. Залишаються проблемами витік води із розподільчих систем та неефективне її використання. Значні обсяги споживання води в економічній діяльності, зростання скидів забруднених вод у поверхневі водойми – основні чинники антропогенного навантаження на водні ресурси.

З іншого боку невирішеною залишається проблема фінансування водоохоронних заходів. Для досягнення конкретних позитивних результатів в усьому світі визнано найбільш ефективним застосування економічних методів регулювання водокористування і водоохоронної діяльності. Водоохоронна діяльність не можлива без економічної оцінки водних ресурсів, яка має відображати їх значення у загальному національному багатстві і в економіці (у виробничих процесах і споживанні) і за якою чим обмеженіші запаси води, тим більшу економічну вартість вони повинні мати.

Забруднення водних об'єктів-джерел питного водопостачання тягне за собою погіршення якості питної води та створює серйозну небезпеку для здоров'я населення в багатьох регіонах України.

Для вивчення використання водних ресурсів статистика використовує наступну систему показників (рис. 1).

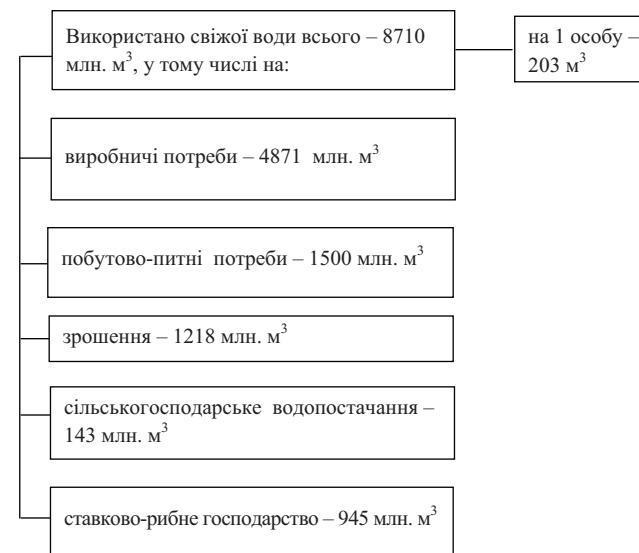

Рис. 1 Система показників використання води в Україні у 2014 р.

В табл. 1 представлений розподіл використання води на побутово-питні потреби.

Таблиця 1

Розподіл використання води на побутово-питні потреби за регіонами України (2010 р. та 2014 р.)

Регіони*	2010 рік		2014 рік	
	млн. м ³	частка, %	млн. м ³	частка, %
Північ	410	27,9	343	26,1
Південь	208	14,1	188	14,3
Захід	218	14,8	196	14,9
Схід	492	33,4	457	34,8
Центр	143	9,8	130	9,9
Разом	1471	100,0	1314	100,0

* Північ – Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області;
 Південь – Миколаївська, Одеська, Херсонська області;
 Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області;
 Схід – Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області
 Центр – Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області.

Як свідчать дані табл. 1, найвищий рівень використання свіжої води на побутово-питні потреби характерний для Східного регіону: у 2014 р. тут було використано 457 млн. м³, що становило більше, ніж третину від загального використання. Найменший рівень використання води у Центральному регіоні: у 2014 році було використано 130 млн. м³.

За останні п'ять років регіональний розподіл використання свіжої води змінився незначно ($\sigma = 1,03$ п. п.).

На рис. 2 представлена картограма використання свіжої води на побутово-питні потреби за регіонами України у 2014 році. Так, найменше використовувалась свіжа вода у Вінницькій, Кіровоградській, Полтавській та Черкаській областях, а найбільше – у Дніпропетровській, Запорізькій та Харківській областях.

Рис. 2 Розподіл використання води на побутово-питні потреби за регіонами України у 2014 році

Позначення на карті кольором:

- – 348-457 млн. м³
- – 239-348 млн. м³
- – 130-239 млн. м³

Аналіз даних показує, що найбільше використовується вода на побутово-питні потреби у Дніпропетровській, Запорізькій та Харківській

областях. Про це свідчать дані у 2010 році – 492 млн. м³, що становить 33,4 % від всієї країни. В 2014 році відбулися зміни, а саме скорочення використання води на 35 млн. м³ і становить 457 млн. м³.

Найменше використовується свіжа вода у Центральному, Південному та Західному регіонах. У 2010 році було використано 143 млн. м³, 208 млн. м³, 218 млн. м³ відповідно. В 2014 році відбулось зменшення в цих регіонах: у Центральному на 13 млн. м³ і становить 130 млн. м³, у Південному на 20 млн. м³ і становить 188 млн. м³, у Західному на 22 млн. м³ і стало 196 млн. м³.

Спостерігається нерівномірний розподіл за використанням свіжої води, про що свідчить табл.2.

Таблиця 2

Розрахунок коефіцієнтів локалізації та концентрації за використанням води за регіонами України у 2014 р.

Регіони	Використання свіжої води, млн.м ³	Чисельність населення	Частка використання свіжої води	Частка населення	Коефіцієнт локалізації (L)	(dj-Dj)
Північ	1762	8050273	23,53	22,08	1,07	1,45
Південь	1558	4632248	20,81	12,71	1,64	8,1
Захід	732	10661594	9,78	29,25	0,33	19,47
Схід	2814	7795860	37,58	21,39	1,76	16,19
Центр	622	5313890	8,31	14,58	0,57	6,27
Разом	7488	36453865	100,00	100,00	x	51,48

Коеф. Концентрації = $51,48/2=25,74$

Як свідчить табл. 2 найнижчий коефіцієнт локалізації коливається від 0,33 в Західному регіоні до 1,76 в Східному. Так, у Східному регіоні частка споживання свіжої води вища від пропорційної частки населення на 76%, а у Західному відповідно нижче на 67%.

В табл. 3 представлена динаміка використання свіжої води по Україні за потребами.

Таблиця 3

Динаміка використання свіжої води по Україні за потребами у 2010-2014 рр.

(млн. м³)

Потреби	2010	2011	2012	2013	2014	2014 р. у % до	
						2010	2013
На виробничі потреби	5511	5514	5681	5363	4871	88,4	90,8
На побутово-питні потреби	1917	1860	1848	1765	1500	78,2	85,0
На зрошення	1377	1638	1759	1770	1218	88,5	68,8
На сільськогосподарське водопостачання	189	180	161	155	143	75,7	92,3

Як видно з табл. 3 потреби на використання свіжої води в Україні в основному з роками зменшуються. За досліджуваний період використання свіжої води на виробничі потреби з 2010 по 2012 роки зростало, а в 2013 році відбулося різке скорочення (у 2010 році було 5511 млн. м³, а в 2013 р. зменшилось на 148 млн. м³ та становило 5363 млн. м³). У 2014 р. проти 2010 і 2013 років відбулося скорочення на виробничі потреби на 11,6 % та 9,2 % відповідно. Поступово зменшення із роками відбувалось з використанням свіжої води на побутово-питні потреби. У 2014 р. в порівнянні з 2010 рр. знизилось на 21,8 % та 15,0 % відповідно. Потреби на зрошення з 2010 р. по 2013 р. зростали, але в 2014 р. різко скоротились (у 2013 р. було 1770 млн. м³, а в 2014 р. знизилось на 55 млн. м³).

Показники використання і відведення води в Україні наведено у табл. 4.

Таблиця 4

**Основні показники використання і відведення води
в Україні у 2005-2014 рр.**

(млн. м³)

Показники	2005	2010	2013	2014	2014 в % до	
					2005	2013
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	15083	14846	13625	11505	76,3	84,4
у тому числі з підземних водних об'єктів	2449	2023	1911	1503	61,4	78,6
Використано свіжої води (включаючи морську)	10188	9817	10092	8710	85,5	86,3
у тому числі на:						
виробничі потреби	5706	5511	5363	4871	85,4	90,8
побутово-питні потреби	2409	1917	1765	1500	62,3	85,0
зрошення	1186	1377	1770	1218	102,7	68,8
сільськогосподарське водопостачання	249	189	155	143	57,4	92,3
ставково-рибне господарство	594	781	999	945	159,1	94,6
Втрати води при транспортуванні	2327	2158	2213	1350	58,0	61,0
Оборотне та повторно-послідовне водопостачання	47167	43138	45150	43049	91,3	95,3
Потужність очисних споруд	7688	7425	7592	7190	93,5	94,7
Загальне водовідведення стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод	8900	8141	7722	6587	74,0	85,3
з нього						
у поверхневій водній об'єкти	8553	7817	7440	6354	74,3	85,4
у тому числі забруднених зворотних вод	3444	1744	1717	923	26,8	53,8
з них без очищення	896	312	265	175	19,5	66,0
нормативно очищених	1315	1760	1477	1416	107,7	95,9
нормативно чистих без очистки	3794	4313	4246	4015	105,8	94,6
Скинуто стічних вод	7508	7012	6657	5957	79,3	89,5

Як свідчить ця інформація, в Україні за останні роки склалась позитивна тенденція щорічного зменшення обсягів забору води із природних ресурсів. Так, якщо у 2010 році її забиралося до 15 млрд. куб. м води, то у 2014 році було забрано 11 млрд. куб. м. Зменшується і споживання свіжої води: у 2014 році її було спожито 8,7 млрд. куб. м, тоді як у 2005 – 10,2 млрд. куб. м.

Втрати води при транспортуванні також знизились. Якщо у 2005 році вони становили 2,3 млрд. куб. м, то у 2014 році лише 1,4 млрд. куб. м, що знизилось майже на 1 млрд. куб. м.

Таке зменшення забору і споживання води пояснюється, перш за все, скороченням промислового виробництва, що зумовило зменшення витрат води на виробничі потреби.

Серйозним фактором зменшення обсягів використаної води стали економічні важелі – підвищення тарифів (подорожчання) на водопостачання та каналізацію.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/ru>
3. Данилко В. К. Екологічна статистика: водні ресурси: моногр. / В. К. Данилко – К.: 2003. – 368 с.
4. Тарасова В. В. Екологічна статистика (з блочно-модульною формою контролю знань): підруч. / В. В. Тарасова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
5. Статистика / Роберт А. Доннелли-мл., [пер. с англ. Н.А. Ворониной]. – М.: Астрель: АСТ, 2007. – XIV, 367, [3] с.
6. Теория статистики: учеб. / под ред. проф. Г. Л. Громько. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2012. – 476 с.

Р. О. Кулич,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри математики,
статистики та інформаційних
технологій,
Хмельницький університет управління
та права,
м. Хмельницький.*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СТАТИСТИЧНИХ РІВНЯНЬ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ ДЛЯ ОЦІНКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕКОНОМІЧНИХ ЯВИЩ ПРИ ОБГРУНТУВАННІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Обґрунтування економічних нормативів за даними про зв'язок різних чинникових та результативних показників результатів діяльності досліджуваних підприємств (регіонів) можна здійснити на основі однорідних сукупностей варіаційних та динамічних (не менш ніж за п'ять років) рядів. Основними критеріями вибору форми і виду рівняння залежності є розрахунок лінійних відхилень між емпіричними і теоретичними лініями результативної ознаки та коефіцієнта стійкості зв'язку. Побудова економічних нормативів передбачає вирішення таких основних завдань для кількісної оцінки взаємозв'язків економічних явищ:

- 1) встановлення зміни результативної ознаки при зміні чинника на одиницю чи будь-яку задану величину;
- 2) визначення частки впливу чинників на розвиток результативної ознаки;
- 3) визначення необхідної зміни рівнів чинників, що формують зміну величини результативної ознаки на одиницю чи іншу задану величину (обернена задача);
- 4) розрахунок інтенсивності використання чинників, що формують середню величину результативного показника за сукупністю організацій (за даними варіаційного ряду) та рівня економічного явища в рядах динаміки.

Розроблено науково-методичні положення застосування методу статистичних рівнянь залежностей для кількісної оцінки взаємозв'язку між показниками що характеризують соціально-економічний розвиток України. Для розрахунків прийнято відносні величини інтенсивності з метою об'єктивного порівняння соціально-економічного стану за визначений період (рік), а саме це такі показники:

— результативна ознака – доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), у розрахунку на одну особу населення, тис. грн., у;
— чинникові ознаки:

- 1) обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення, грн., x_1 ;
- 2) обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу сільського населення (у постійних цінах), грн., x_2 ;
- 3) обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення, грн., x_3 ;
- 4) обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року, грн., x_4 ;
- 5) обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, дол. США, x_5 ;
- 6) обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення, дол. США, x_6 ;
- 7) рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за Методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічного активного населення відповідного віку, %, x_7 ;
- 8) обсяг прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. осіб населення, кв. метрів загальної площі, кв. метрів, x_8 .

Дані аналізу одночинникових взаємозв'язків свідчать про те, що з числа вибраних для розрахунків чинників можуть бути відібрані для проведення достовірних аналітичних розрахунків (значення коефіцієнта стійкості зв'язку перевищують 0,7) показники з номерами: 1, 3-6. Оскільки значення коефіцієнта стійкості зв'язку для обраної лінійної функції (ЛПЗ №2) не перевищує 0,7, то чинники з номерами: 2, 7, 8, необхідно виключити з подальших розрахунків. Між результативною ознакою та обраними для подальших аналітичних розрахунків чинниками відмічено прямий лінійний зв'язок.

Для вирішення оберненої задачі, тобто розрахунок методом статистичних рівнянь залежностей нормативних значень чинників регіонального розвитку для забезпечення процесу їх вирівнювання, з орієнтацією на досягнення заданого річного темпу приросту результативного показника на рівні 7%. Проведені розрахунки нормативних значень чинників формування обсягу надходжень до місцевих бюджетів України свідчать про необхідність задіяння значних ресурсів, а саме зростання показників потребують такі чинники (відсотків у порівнянні з відповідними максимальними значеннями показників 2015 р.): “Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, дол. США” на 13,6 %. На

другому місці тут показник: “Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року, грн.” зі значенням відносної величини зростання даного показника на 11,4 %.

Визначено також частку впливу чинників, включених до розрахунків, на обсяг надходжень до місцевих бюджетів в Україні на основі множинного рівняння лінійної прямої залежності. Дані такого аналізу свідчать про те, що найбільш значний вплив на обсяг надходжень до місцевих бюджетів України має чинник “Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, дол. США” – 23,61 %, “Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року, грн”, де частка його впливу досягає 19,72 %, на третьому місці тут чинник “Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення, дол. США” (19,39 %). Такі чинники, як “Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення, грн”, “Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення, грн” мають ступінь впливу на обсяг надходжень до місцевих бюджетів України від 18,99 % до 18,28 відсотків.

Пропонована методика застосування методу статистичних рівнянь залежностей для моделювання динаміки чинників та результативних показників при обґрунтуванні програм соціально-економічного розвитку на регіональному (районному рівні) може бути використана у всіх видах економічної діяльності. У цьому випадку необхідно уточнити перелік показників, що характеризують соціально-економічний розвиток та специфіку господарсько-фінансової діяльності цих суб’єктів.

Використані джерела

1. Кулинич, Е. И. Эконометрия [Текст] / Е. И. Кулинич. – М. : Финансы и статистика, 1999–2001. – 304 с.
2. Кулинич, О. І. Теорія статистики [Текст] : підруч. / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич. – [7-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2015. – 239 с.
3. Кулинич, Р. О. Прикладне застосування методу статистичних рівнянь залежностей [Електронний ресурс] Персональний сайт Кулинич Р. О. – URL : <http://www.kulynych.in.ua/examples-of-application-msrz/zastosuvanna-msrz>.
4. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-грудень 2015 року: [бюлетень] / Департамент з питань регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – К., 2016. – 41 с.

К. О. Литвин,
магістрант,
спеціальність «Фінанси,
банківська справа та
страхування»;

науковий керівник: Л.Є.Момотюк,
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні основним завданням розвитку вітчизняних підприємств виступає постійне подолання кризових ситуацій. Фінансова стійкість підприємства, яка виражається у показниках ліквідності та платоспроможності, є головним індикатором успішності ведення підприємницької діяльності. Від рівня даних показників залежить існування та ефективний розвиток підприємства.

Актуальність теми полягає в тому, що комплексний аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства дозволяє визначити його потребу в грошових коштах та спрогнозувати фінансову стратегію його розвитку в умовах економічної нестабільності.

Питання дослідження ліквідності та платоспроможності підприємства висвітлено в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких Б. Грабовецький, І. Зятковський, А. Куліш, Б. Литвин, Є. Мних, А. Поддєрьогін, М. Стельмах, О. Терещенко та інші.

Метою дослідження є визначення сутності ліквідності та платоспроможності підприємства та пошук шляхів їх підвищення.

Ліквідність – це здатність оборотних засобів перетворюватися у грошові кошти, які необхідні для нормального функціонування підприємства, тобто можливість реалізувати наявні засоби (активи) для сплати у відповідні терміни своїх першочергових зобов’язань (пасивів), а також непередбачуваних боргів [1, с. 213].

Платоспроможність – це можливість підприємства своєчасно погасити свої зобов’язання наявними грошовими ресурсами. Платоспроможність розглядається як один з індикаторів фінансового стану підприємства [2, с. 93].

Відповідно до визначення сутності ліквідності та платоспроможності підприємств та враховуючи можливості вимірювання ознак за даними балансу виділяють такі їх об’єкти: ліквідність активів: структура та якість активів за рівнем ліквідності; ліквідність балансу: обсяги та ступінь покриття активами відповідних груп зобов’язань; ліквідність підприємства: наявність

та рівень робочого капіталу; оборотність активів; рух грошових коштів; платоспроможність підприємства: структура та якість зобов'язань; платіжний календар, оборотність зобов'язань та її відповідність оборотності активів [3, с. 314].

Аналіз ліквідності та платоспроможності на підприємствах повинен здійснюватись систематично, оскільки завдяки такому аналізу можна виявити слабкі сторони в господарській діяльності підприємства та прийняти ефективне управлінське рішення щодо шляхів покращення фінансового стану підприємства; виявити потребу в грошових коштах та спрогнозувати фінансову стратегію в умовах економічної нестабільності.

Оцінюючи платоспроможність підприємства, слід розглядати причини фінансових проблем, частоту їх виникнення і тривалість відсутності виплат за зобов'язаннями підприємства. Причинами неплатежів можуть бути такі фактори: невиконання плану виробництва і продажу готової продукції; підвищення її собівартості; значне відхилення від планових показників по прибутку та інші.

Головною метою аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства є пошук шляхів її підвищення. Ефективними методами підвищення цих показників можуть бути:

- 1) впровадження ефективних управлінських рішень щодо зниження дебіторської заборгованості;
- 2) розроблення та впровадження плану реструктуризації кредиторської заборгованості;
- 3) розроблення та впровадження на підприємстві шляхів покращення конкурентоспроможності продукції через підвищення її якості та зниження ціни, розширення її асортименту, завоювання нових сегментів споживачів;
- 4) зменшення вартості матеріальних активів та оптимізація структури капіталу підприємства.

Отже, аналіз ліквідності та платоспроможності дає змогу підприємствам обґрунтовано коригувати свої управлінські рішення щодо покращення фінансового стану, а партнерам та інвестором рівень цих показників служить індикатором для прийняття рішень щодо співпраці.

Список використаних джерел

1. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Б. Є. Грабовецький. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 256 с.
2. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. – К. : «Хай-Тек Прес», 2008. – 336 с.
3. Кулик А. В. Проблеми організації та методики аналізу ліквідності і платоспроможності підприємства / А. В. Кулик // Збірник наукових праць МННЦ ІТiС. – 2009. Вип. 14. – С. 300–332.

T. I. Lumpova,
PhD in Economics
O. E. Ostapchuk

BACKGROUND FOR CSPA IMPLEMENTATION IN OFFICIAL STATISTICS OF UKRAINE

Implementation of Common Statistical Production Architecture (CSPA) is an important direction in modernization of European statistics. CSPA is a framework that includes principles, processes and guidelines to help reduce the cost of developing and maintaining processes and systems and improving the responsiveness of the statistical production cycle. CSPA is based on existing industry standards such as the Generic Statistical Business Process Model (GSBPM) and the Generic Statistical Information Model (GSIM). An important feature of CSPA concept is its division into the following areas:

- Business Architecture (BA) defining the subject and method of statistical field, i. e. “what” and a statistical organization produces (statistical products) and by what method (GSBPM process scheme for production);
- Information Architecture (IA) describing the information, its flows and uses across the statistical industry, and how that information is managed and maintained;
- Application Architecture (AA) describing the set of methods used in practice to select, define or design software components and their links;
- Technology Architecture (TA) describing the infrastructure technology underlying (supporting) other architecture areas.

Analysis of methodological tools of the Ukrainian official statistics bodies (OSB) shows that the framework required to build CSPA for applications of GSBPM and GSIM have already been set in the OSB. This framework consists of the available tools for planning, preparation and monitoring of its effectiveness and includes the following components:

- 1) descriptions of metadata collected by use of the unified format for description of official statistical observations (UFD OSO);
- 2) technological program (plan) for official statistical observations (TP OSO) for 2015, developed by the process scheme on GSBPM basis, with specification of the process components (PC GSBPM) “process – sub-process – procedure – operation” by hierarchical level. TP OSO structure partly follows the Zachman Framework. TP OSO descriptions have a higher degree of specification than the descriptions in GSBPM: sub-processes may consist of procedures as certain integral production functions or a certain succession of production actions/operations that have input data and final result. TP OSO was designed by

the State Statistics Service of Ukraine in 2013–2014 as a tool to improve statistical production process management, including planning, monitoring, audit and results evaluation. To make up draft TP OSO, a draft version of Classifier of Statistical Production Processes and Process Components for TP OSO (Classifier) was developed in 2013–2014, with inclusion of Reference Book on Results of Process Components at Procedure and Operation Level for TP OSO (Reference Book). Reference Book is organized as a nomenclature of results for each operation or a procedure without operation. Reference Book aims at systematizing various result descriptions and creating the framework for constructing the result descriptions standard. This standard is supposed to provide the consolidated use of statistics in the information media, in order to make the statistics readily available for interpretation and comparison, and to be used in constructing a meta-database on statistical production process once typology and unification of result descriptions for each PC GSBPM is made;

3) tools for official statistical observations (OSO) improvement: a set of questionnaires for self-assessment and tools for internal audit and identification of needs in improvements (modernization or replacement) of PC GSBPM in statistical production.

All these tools are the framework for BA and IA development. To determine ways for the extended adaptation of the introduced GSBPM and GSIM that is being developed to the needs of statistical production process at all the levels, revision of statistics production process components, such as available business processes, methodologies, information resources, including the ones for general purposes (such as classifications), technological decisions, technical facilities and software employed at all the levels of official statistics, is required.

Statistical Service is the means for economic efficiency enhancement through joint development, sharing and reuse of methods and tools. Identification and description of Statistical Service in the overall production process is needed to move to the process scheme for production organization. It is important for introduction of Service Oriented Architecture (SOA) in the Ukrainian OSB, which is the framework for CSPA from the IT perspective. The developed tools provide information required for conceptual descriptions of Statistical Services and information flows in them.

The main task of CSPA adaptation towards AA to the needs of Ukrainian OSB is formation of the operative environment based on SOA with use of new applications in combination with existing ones, possibly on temporary basis. Use of Statistical Service as the basis for SOA implementation requires revision of the application software existing in Ukrainian OSB, with presentation of its results by Zachman Framework at the first two levels: at conceptual level, to define the scope of application software, and at enterprise level, to identify and specify the links in the hierarchical system of Ukrainian OSB.

The tools developed in Ukrainian OSB enable to start the following essential fields of actions for further rationalization of statistics production process and CSPA development, including COA implementation:

- 1) standardization and systematization of Classifier and Reference Book, and extension of their coverage on yet uncovered statistical activities;
- 2) typologization of PC GSBPM resources/results as the framework for constructing the standard for their description given that these resources/results are information objects of GSIM (IO GSIM), constituting the information flow in Statistical Services;
- 3) development of the standards for PC GSBPM and its resources/results descriptions by its type, improvement of SFD OSO and TP OSO for this purpose; use of this standard to systematize Reference Book, with linking the results to IO GSIM, and make the appropriate changes in PC GSBPM descriptions in the Classifier;
- 4) unification of statistical classifications and reference books, creation of a classifier or a group of classifiers of statistical indicators, registration characters, options of responses on questions of statistical tools (questionnaires, blank forms, questionnaires for census);
- 5) comparative analysis of OSO schemes of similar type (by periodicity, coverage of statistical observation units and other characteristics) and particular OSO by different years, to evaluate its effectiveness;
- 6) specification of statistical services used in various OSO as a system of PC GSBPM with the preset resources and results, for their further computerization (when the required application software is not available) or for up-grading the existing application software in order to install it in the modernized AA;
- 7) specification of patterns for typical schemes of production process for similar groups of OSO and other types of statistical work, and development of patterns for Statistical Services rendered by various OSO as reusable schemes for multiple use by internal and external users;
- 8) analysis of TP OSO to find out information flows within the PC GSBPM chains, involving: specification of the information flows of Statistical Services in the general scheme of production process; descriptions of specification for each Statistical Service and specification for its implementation; linking the existing application software to each Statistical Service at the specific PC GSBPM of TP OSO. It will be the framework for constructing Logical Information Model (LIM);
- 9) specification of form for CSPA presentation, constructed with various levels of detail for internal and external users;
- 10) development of CSPA glossary, designed to ensure terminological coherence of BA and IA;
- 11) revision of the existing application software, to find out the possibility for creating reusable services on their basis in course of AA modernization.

Г. М. Луньова,
старший викладач,
кафедра фундаментальних економічних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

Таблиця

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ХАРЧУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Актуальність дослідження рівня харчування обумовлена зниженням платоспроможного попиту сільського населення та деформацією структури споживчих витрат сільських домогосподарств.

У ІІІ кварталі 2015 року частка витрат на харчування (включаючи харчування поза домом) у структурі сукупних витрат сільських домогосподарств складала 54,6%, аналогічний показник для міських домогосподарств дорівнював 52,6% [1, с. 41].

У країнах Європейського Союзу домашні господарства в середньому витрачають на харчування 12% споживчих витрат. У таких країнах як Великобританія та Австрія цей показник є найменшим (8,6% та 9,8% відповідно), а найвище значення показника зафіксоване у країнах Балтії: у Литві – 23,3%, Естонії – 20,6%, Латвії – 20,4% [2].

Частка витрат на харчування у структурі грошових витрат є індикатором соціальної безпеки країни. Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, соціальна безпека – це стан економіки, за якого держава здатна забезпечити гідний та якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни [3].

У зазначеній методиці для кожного індикатора складових стану економічної безпеки України розроблено характеристичні значення за п'ятьма інтервалами: оптимальні, задовільні, незадовільні, небезпечні та критичні. Значення показника частки грошових витрат на харчування, що дорівнює 40%, є небезпечним, а критичний рівень складає 50%. У ІІІ кварталі 2015 року витрати сільських домогосподарств України на харчування у структурі їх грошових витрат склали 49,2%, тобто можна зробити висновок про наявність загрози соціальній безпеці за цим індикатором.

В сільській місцевості України існує проблема недостатнього харчування, пов'язана з невисокою економічною доступністю харчових продуктів, здатних забезпечити активний та здоровий спосіб життя (таблиця).

Споживання продуктів харчування у сільських домогосподарствах України

Продукти харчування	Медична норма споживання, кг/рік	Споживання у розрахунку на 1 особу за рік, кг		
		2013	2014	2015
Хліб та хлібні продукти	101	126	127	115
М'ясо та м'ясопродукти	83	43	44	43
Молоко та молочні продукти	380	180	179	170
Риба та рибопродукти	20	20	19	16
Яйця (шт.)	290	228	216	192
Олія рослинна всіх видів	13	22	20	19
Цукор	38	40	40	32

Джерело: розраховано за даними [1; 4; 5]

Наведені дані свідчать про невідповідність фактичного споживання основних продуктів сільським населенням та медичних норм споживання. Так, у 2015 році у розрахунку на 1 особу було спожито 43 кг м'яса та м'ясопродуктів при нормі 83 кг. Молока в сільських домогосподарствах споживається удвічі менше від норми, яєць – на 34% менше. Лише хліба та хлібопродуктів, а також олії рослинної сільські жителі споживають більше від норми.

Виявлена невідповідність пояснюється низьким платоспроможним попитом сільського населення. Водночас олія та борошно надходять до сільських домогосподарств у натуральній формі через такі канали як оплата оренди земельних паїв, перероблення на місцевих підприємствах давальницької сировини (наприклад, насіння соняшника, вирощеного на присадибних ділянках).

Упродовж трьох років скорочується споживання хліба, молока, риби, яєць, цукру. Такі зміни приводять до зменшення вмісту в раціонах сільських жителів білків, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин, енергії, що, в свою чергу, спричиняє виникнення і поширення багатьох хвороб.

Таким чином, проведені розрахунки свідчать про високу частку витрат на харчування у структурі сукупних та грошових витрат сільських домогосподарств України, про невідповідність фактичного споживання основних продуктів сільським населенням та медичних норм споживання. За результатами аналізу можна зробити висновок про наявність загрози продовольчій та соціальній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Витрати і ресурси домогосподарств України у IV кварталі 2015 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : [стат. бюл.] / Відп. за вип. І. І. Осипова. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 153 с.
2. На що витрачають кошти домогосподарства України та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analytika>.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://meold.kmu.gov.ua>.
4. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2014 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : [стат. зб.] / Відп. за вип. І. І. Осипова. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 379 с.
5. Ковязіна К. О. Щодо удосконалення методики визначення споживчого кошику : [аналітична записка] [Електронний ресурс] / К. О. Ковязіна. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1233>.

Г. А. Мащенко,
магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

Науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор,

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження полягає у необхідності пошуку оптимальної структури доходів та видатків місцевих бюджетів для забезпечення ефективної фінансової незалежності, яка вплине на розвиток економіки України, а також дослідження оптимального функціонування місцевих бюджетів та визначення шляхів збільшення доходів, вдосконалення міжбюджетних відносин та напрямів покращення видаткової частини.

Значний внесок у дослідження питань, пов'язаних з бюджетним процесом, внесли такі вчені, як І. Луніна, О. Василик, В. Павлюк. Проте залишаються актуальними питання формування та використання місцевих бюджетів, які потребують більш ґрунтовного дослідження.

У своїх наукових працях О. Василик визначив місцевий бюджет як фонд фінансових ресурсів, що знаходиться у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених конституцією [2]. Місцеві бюджети являють собою елемент бюджетної системи України. До їх складу відносять бюджет АР Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районні у містах та бюджети місцевого самоврядування. Місцевий бюджет охоплює надходження і витрати для виконання повноважень місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. При формуванні бюджетів використовують поняття “зведений бюджет” [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, місцевий бюджет – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [1]. Роль місцевих бюджетів визначається величиною валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через них. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування.

У сучасних умовах місцеві бюджети в Україні формуються за рахунок надходжень із таких джерел: 1) закріплені доходи; 2) регульовані доходи; 3) дотації, субсидії, субвенції; 4) інші джерела.

Закріплені доходи – це доходи, що закріплені за певним місцевим бюджетом, які покликані забезпечити основу самостійності місцевих бюджетів.

Регульовані доходи – це кошти, що надходять до місцевих бюджетів за рахунок щорічних нормативів відрахувань, встановлених Законом України “Про державний бюджет України” [4].

Головними функціями місцевих бюджетів є формування грошових фондів для забезпечення діяльності місцевих органів влади, розподіл і використання грошових коштів між галузями економіки, контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств підвідомчих органів місцевого самоврядування.

До актуальних проблем формування місцевих бюджетів в Україні можна віднести: існування істотних протиріч у нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів; надмірна децентралізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу повноважень щодо вирішення певних завдань між центральними органами влади й органами регіонального та місцевого самоврядування; нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів; відсутність ефективного механізму перерозподілу державних доходів; недосконалість міжбюджетних відносин, зумовлена їх невідповідністю швидким змінам, що відбуваються.

Для ефективного функціонування місцевих бюджетів необхідним є виконання таких основних завдань: зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами; покращення системи регулювання міжбюджетних відносин; запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів; підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів [5].

Ураховуючи особливості формування місцевих бюджетів, можна дійти висновку що фінансова система, яка формується в Україні, стане ефективною лише тоді, коли в її складі поряд з державними фінансами особливе місце буде належати місцевим бюджетам як самостійному інституту. Формування місцевих бюджетів – це дуже складний процес. Одним із напрямів підвищення ефективності формування дохідної частини бюджету є детальний аналіз виконання кожного джерела доходу протягом попередніх років та врахування певних об’єктивних причин відхилення від передбачених показників.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, станом на 08.10.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
2. Василик О. Д. Теорія фінансів : [підруч.] / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 180 с.
3. Зінь Е. А. Регіональна економіка : [підруч.] / Е. А. Зінь. – К. : ВД “Професіонал”, 2007. – 484 с.
4. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : [навч. посіб.] / О. О. Сунцова. – [3-те вид., перероб. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
5. Савчин В. Видатки місцевих бюджетів: проблемні питання обслуговування / В. Савчин, В. Стоян // Казна України – 2011 – № 4. – С. 24–27.

Л. Є. Момотюк

*доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та виховної роботи,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

СТАТИСТИКА ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ, ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Державні фінанси є однією з найважливіших складових частин фінансової системи держави. Основне завдання державних фінансів полягає в забезпеченні держави грошовими коштами, необхідними для виконання економічних, соціальних та політичних функцій. Офіційним документом, в якому викладені методологічні основи та практичні рекомендації щодо побудови статистики державних фінансів, є офіційне видання МВФ “Керівництво зі статистики державних фінансів 2001” (далі – Керівництво СДФ 2001) [3]. У ньому розроблені стандарти щодо складання, аналізу й оприлюднення податково-бюджетної статистики з метою покращання звітності та прозорості у сфері державних фінансів. Основна увага в Керівництві СДФ 2001 зосереджується на визначенні й розробленні системи чітких понять та категорій, класифікацій і принципів організації та ведення статистики державних фінансів. Нині Україна будує статистику державних фінансів, що відповідатиме міжнародним нормам і стандартам, оскільки вона покликана надавати державним органам повну інформацію про стан і діяльність державного сектору.

Статистика державних фінансів має ключове значення для податково-бюджетного аналізу та відіграє життєво важливу роль як у розробленні та моніторингу бюджетних програм, так і у здійсненні нагляду за реалізацією заходів економічної політики. Тому нині перед державною статистикою України постала проблема приведення статистики державних фінансів у відповідність до останніх змін у міжнародних стандартах, які стосуються сфери державних фінансів.

Гармонізація статистики державних фінансів України із зазначеними міжнародними стандартами передбачає створення уніфікованих класифікацій, методів обліку, звітності тощо. Для статистики державних фінансів першочерговим кроком є проведення уніфікації вітчизняної бюджетної класифікації доходів і видатків з міжнародними стандартами.

Класифікація доходів бюджету згідно з національною бюджетною класифікацією в основному зорієнтована на відповідну міжнародну класифікацію. Розбіжності у податкових надходженнях до бюджету пояснюються особливостями національної податкової системи. В міжнародній класифікації доходів бюджету не існує такого розділу, як “неподаткові

надходження”, а ті окремі доходи, що мають неподатковий характер, належать до розділу “Інші доходи”. Крім того, у міжнародній класифікації до доходів бюджету віднесено соціальні відрахування. Водночас у вітчизняній практиці у зв’язку з тим, що соціальні фонди є позабюджетними, надходження до цих фондів не зараховують до доходів бюджету.

Щодо класифікації видатків бюджету, то функціональна класифікація видатків та кредитування у теперішній час повністю приведена у відповідність до міжнародних стандартів статистики державних фінансів 2001 і включає 10 розділів; національна економічна класифікація видатків у цілому за статтями також відповідає міжнародній; відомчої класифікації видатків та класифікації кредитування бюджету в міжнародних стандартах не передбачено [2].

Вивчення класифікації фінансування бюджету та державного боргу свідчить про розбіжності між самим визначенням поняття “державний борг”, який надається Бюджетним кодексом України, та вимогами міжнародних стандартів, а звідси випливають і розбіжності у розрахунку величини державного боргу та державного дефіциту, що призводить до викривлення інформації щодо платоспроможності та інвестиційної привабливості держави.

Невідповідність вітчизняної статистики державних фінансів міжнародним стандартам полягає в тому, що, відповідно до Керівництва СДФ 2001, статистика державних фінансів включає показники як сектору державного управління, так і сектору державних корпорацій. В Україні поширюються дані лише щодо податково-бюджетного сектору, які включають операції сектору загального державного управління, операції центральних органів державного управління та інформацію щодо державного й гарантованого державою внутрішнього та зовнішнього боргу. Тому для більш повного та якісного подання інформації про стан державних фінансів, активи і зобов’язання держави статистика державних фінансів повинна містити інформацію не тільки про сектор державного управління, а і про державний сектор у цілому, включаючи показники сектору державних корпорацій.

Список використаних джерел:

1. Момотюк Л.Є. Статистика державних фінансів та її гармонізація з міжнародними стандартами / Л.Є. Момотюк // Облік і фінанси. – 2013. – № 2 (60). – С. 93–99.
2. Про бюджетну класифікацію: Наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. №11 [Електронний ресурс] // Портал Професійної юридичної системи. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.2794.24&nbreak=1>.
3. Government Finance Statistics Manual 2001 [Electronic resource] // International Monetary Fund. – Mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/index.htm>.

Ф. В. Моцний,

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної математики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

СТАТИСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

На сьогодні розроблено велику кількість різних індексів [1–3], які з успіхом використовуються для оцінювання економічної діяльності країн, що, в свою чергу, дозволяє використовувати їх для прийняття важливих практичних рішень.

Метою доповіді є застосування індексів ЄС для аналізу кризових явищ в економіці України і на його основі запропонувати рекомендації для її економічного процвітання в майбутньому.

Всебічно розглянуто численні «вхідні» індикатори ЄС: рушійна сила інвестицій, створення нових знань, інновації та підприємництва, інтелектуальна власність та інші. Проаналізовано загальний індекс конкурентоспроможності, високотехнологічний експорт, патентну і публікаційну активність тощо. Отримані результати з урахуванням [4–7] дозволили зробити такі висновки:

1. Економіка України відстає сьогодні за загальним індексом конкурентоспроможності не лише від розвинутих країн світу, а й від багатьох країн колишнього СРСР – Молдови, Вірменії, Росії, Азербайджану, Казахстану, Литви, Латвії та Естонії.

2. Патентна активність в Україні є досить низькою, зростає її відставання за цим показником від країн з порівняним економічним розвитком: Росії, Угорщини, Польщі.

3. Наука в новій Україні має бути в пошані, визначати пріоритети її розвитку; стати експертом державних рішень, стратегічних проектів, планувати майбутнє і працювати на нього. Це дозволить запобігти відставанню економіки України «назавжди» та перетворенню її на сировинний придаток і зорище сміття, а її громадянам стати справжніми господарями у своїй країні.

4. З наукою Україна буде процвітаючою країною, а без науки у неї залишається лише єдиний вибір – шлях не до зірок, а до печер.

5. Україна має визначитися насамкінець із пріоритетами розвитку, виділивши необхідні фінансові ресурси і сконцентрувавши зусилля висококваліфікованих спеціалістів на їх розв'язання. Завдяки цьому Україна

зможе відстояти свою незалежність, розвинути економіку і впевнено зайняти промислову і продовольчу нішу на всесвітньому торговому ринку, перестати жебрати.

Список використаних джерел

1. Базы данных международной статистики и индексов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://russiancouncil.ru/spec/stat/>.

2. Индексы экономических знаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/>.

3. Международный атлас данных (мировая и региональная статистика, национальные данные, карты и рейтинги) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://knoema.ru/>.

4. Моцний Ф. В. Економіка, міжнародна кооперація і великий адронний колайдер: очікування, міфи, реальність // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2010. – № 2. – С. 121–134.

5. Моцний Ф. В. Застосування математики в сучасній економіці: реальність, проблеми, перспективи // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2010. – № 3. – С. 74–80.

6. Моцний Ф. В. Сучасний базовий інструментарій математичної статистики. Частина I. Основні поняття математичної статистики // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2015. – № 2. – С. 16–29.

7. Моцний Ф. В. Сучасний базовий інструментарій математичної статистики. Частина II. Вибіркові характеристики статистичних розподілів // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2015. – № 3. – С. 14–25.

Д. С. Обуховський,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

При створенні підприємства та протягом всього періоду його існування головною метою власників є досягнення прибутковості. Прибуток є основним джерелом розвитку підприємства. Важливу економічну роль відіграє не лише прибуток, а й збитки, при перевищенні яких можливо визначити допущені помилки при організації діяльності підприємства.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах невизначеності зовнішнього середовища, яке негативно впливає на діяльність більшості підприємств на будь-якій стадії їх життєвого циклу, оцінка та пошук шляхів підвищення рентабельності підприємства є важливою та першочерговою задачею його успішної господарської діяльності.

Метою дослідження є ознайомлення з визначенням сутності рентабельності підприємства та пошук шляхів її підвищення.

Співвідношення між прибутком та авансованою вартістю або поточними витратами характеризує таке поняття як рентабельність. У найзагальнішому розумінні рентабельність означає прибутковість або доходність виробництва і реалізації всієї продукції (робіт, послуг) або окремих її видів; доходність підприємств, організацій, установ у цілому як суб'єктів господарської діяльності; прибутковість різних галузей економіки [1, с. 80].

Як зазначає О. О. Непочатенко, «рентабельність – це відносний показник, тобто рівень прибутковості, що вимірюється у відсотках. Показники рентабельності вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну» [2, с. 223].

Отже, рентабельність – це не лише розрахунковий показник, а й критерій? який дозволяє оцінити соціально-економічний стан підприємства на ринку. Кінцевий прибуток різних підприємств може бути однаковим, але отриманим під впливом різних факторів. Саме це є причиною застосування показників рентабельності, оскільки вони визначають вплив різних факторів на господарську діяльність підприємства.

Аналіз показників рентабельності дає змогу керівництву підприємства визначити ефективні напрямки розвитку виробництва, помилки в господарській діяльності та виявити фактори збільшення прибутку підприємства.

Для аналізу прибутковості та рентабельності підприємства можуть використовуватись різні моделі. Найбільш поширеними є система Du Pont, система RL, система показників ZVEI та ін.

Завданнями аналізу рентабельності підприємства є:

- 1) оцінка виконання визначених параметрів;
- 2) вивчення динаміки показників;
- 3) визначення факторів зміни їх рівня;
- 4) пошук резервів зростання рентабельності;
- 5) розроблення заходів для використання виявлених резервів [3, с. 306].

Для підвищення рентабельності слід враховувати внутрішні та зовнішні фактори впливу на діяльність підприємства, а також на стратегічний напрям його розвитку. З-серед загальних напрямків підвищення прибутковості підприємства можна виділити такі: зниження витрат на виробництво продукції та послуг; впровадження інновацій, продукції та товарів, аналогів яких не існує на ринку, на якому діє підприємство; розширення ринку збуту продукції; впровадження організаційно-управлінських нововведень та інші.

Отже, рентабельність підприємства є головним індикатором успішності його діяльності. Аналіз рентабельності допомагає визначити ефективність ведення господарської діяльності підприємства. При пошуку шляхів підвищення рентабельності слід враховувати фактори впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, а також враховувати специфіку діяльності підприємства.

Слід зауважити, що у сприянні підвищенню показників рентабельності та збільшенню прибутку підприємств мають бути зацікавлені не лише власники підприємства, а й держава, оскільки успішний розвиток підприємства забезпечує сталі й зростаючі надходження до державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Фінанси підприємств : [підручник] / Кер. авт. кол. і наук ред. проф. А. М. Подерьогін. – [3-тє вид. перероб. та доп.]. – К. :КНЕУ, 2001. – 460 с.
2. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : [підручник] / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.
3. Черниш С. С. Організаційно-методичні аспекти аналізу рентабельності [Електронний ресурс] / С. С. Черниш // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. – С. 305–309. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_6_74.pdf

В. І. Одноволик,
*кандидат хімічних наук, доцент,
кафедра інформаційних систем і технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

РОЛЬ СТАТИСТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ЖИВОЮ СИСТЕМОЮ

В сучасних динамічних умовах проблеми в управлінні підприємством виникають через зростання швидкості змін та темпу життя. Система не встигає реагувати на зміни зовнішнього середовища та адаптуватися до них. Запізнілі управлінські рішення втрачають ефективність та не забезпечують виживання підприємства.

З метою забезпечення стабільної діяльності менеджменту підприємства необхідно постійно коригувати моделі поведінки та реакції підприємства на зміни зовнішнього середовища.

Сучасне підприємство як відкрита система розвивається та постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Однією із важливих сучасних проблем є величезна швидкість та різноманітність змін у зовнішньому середовищі будь-якого підприємства. Адекватна та своєчасна реакція на ці зміни дозволяє забезпечити виживання та успішне функціонування підприємства.

Автором класичної теорії живих систем є американський вчений Джеймс Грір Міллер [1]. Розглядаючи будь-яку живу систему як відкриту самоорганізовану систему, він виділив сім ієрархічних рівнів таких систем:

- клітина;
- орган;
- організм;
- група;
- організація;
- суспільство;
- наднаціональна система.

Ці рівні є взаємозалежними і вкладеними один в один, тобто кожен нижчий рівень є набором елементів більш високого рівня. На думку Дж. Міллера, рівні складаються із двадцяти основних підсистем, які забезпечують потоки речовини, енергії та інформації. Ця теорія може бути використана для аналізу функціональності будь-яких живих систем.

Проблемі ідентифікації живих систем присвячена робота У. Матурана та Ф. Валера [2]. Для опису живої системи ними було запропоновано термін

“аутопоезис”, який означає здатність живого до самотворення, самопобудови. Вони визначали живу систему як аутопоезисну мережу, яка здатна до самовідтворення. Головною рисою живої системи є динамічне самовідтворення та самокопіювання структури.

Класична теорія живих систем стверджує, що підприємство має властивості, подібні до властивостей живих систем: розвивається та змінюється в часі, реагує на зовнішні подразники, адаптується до зовнішнього середовища, підтримує в рівновазі внутрішні функції, конкурує та бореться за виживання. Більшість цих функцій вказує на правомірність ідентифікації підприємства як живої системи. У відповідності до теорії Джеймса Г. Міллера [1] підприємство як живу систему можна віднести до п'ятого рівня ієрархії – організації, оскільки підприємство як об'єднання певних ресурсів для досягнення поставлених цілей також належить до організацій. Тобто класична теорія живих систем цілком дозволяє розглядати підприємство як живу систему.

Сучасна теорія головною ознакою живих систем визначає аутопоезис – здатність систем до самовідтворення [2], до створення собі подібних. Звичайно, не можна стверджувати, що підприємство як організація здатне до самовідтворення. Хоча за певних сприятливих умов і накопичення ресурсів підприємство може виступати як засновник інших підприємств, але це більше юридичний акт за волею власників підприємства, але ніяк не акт аутопоезису. Підприємство можливо розглядати як об'єкт аутопоезису тільки в тісному зв'язку із зовнішнім середовищем, оскільки підприємство як організація існує і розвивається при постійному обміні ресурсами і продуктами із зовнішнім середовищем. Отже, підприємство варто розглядати як аутопоезисну одиницю в сукупності із зовнішнім середовищем, як єдиний динамічний об'єкт. Підприємство не може існувати як жива система без зовнішнього середовища. В цій системі зовнішнє середовище відповідає за появу нових підприємств та ускладнення системи. Тобто сприятливе зовнішнє середовище забезпечує самовідтворення підприємств і підтримує у такий спосіб живу систему в динамічному стані. Отже, поняття аутопоезису стосовно сучасного підприємства слід застосовувати у розширеному розумінні – підприємство в сукупності із зовнішнім середовищем. В такому разі підприємство також слід розглядати як систему, яка повністю відповідає всім вимогам до живих систем.

Сучасний системний аналіз вказує, що управління підприємством як живою системою перетворюється на постійний динамічний процес. Кількість даних, інформації та параметрів управління стає величезною та прямує до нескінченості. Задача управління підприємством перетворюється на задачу управління хаосом на обмеженому проміжку часу. Аутопоезисна

система постійно генерує нові умови та стани зовнішнього середовища. В таких умовах менеджмент підприємства не має часу на встановлення причинно-наслідкових залежностей та адекватного реагування на ситуацію. Використання детермінованих моделей управління обмежується часом та величезною кількістю параметрів управління.

В таких умовах єдиним рішенням є використання статистичних моделей. Статистичні моделі дозволяють зменшити кількість параметрів та збільшити швидкість реакції системи на зміни зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Miller J. G. Living Systems. The Basic Concepts / J. G. Miller. – New York : Mc Graw-Hill, 1978. – 1189 p.
2. Maturana H., Varela F. Autopoiesis: The Organization of the Living / H. Maturana, F. Varela // Autopoiesis and Cognition. – Boston, 1980. – P. 63–134.

З.О.Пальян,

к.е.н., доцент кафедри статистики та демографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ.

СТАТИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ УКРАЇНИ

У контексті сьогоднішніх демографічних утрат України внаслідок анексії та кількарічної окупації частини її території, питання трудової еміграції нібито відступає на другий план. Військові події на Донбасі та утиски прав і свобод українських громадян в Криму загострили проблему міжрегіональної та внутрішньо регіональної міграції – масового вимушеного переселення населення. Втім, ті самі трагічні події підживлюють трудову міграцію, яка поступово перетворюється на трудову еміграцію. А це вже безповоротна втрата частини трудового і репродуктивного потенціалу країни. Тож актуальними залишаються запитання: кого позбувається Україна, на який термін і заради чого? Дістати відповіді на ці та інші запитання допомагає статистичний аналіз чисельності і складу трудових мігрантів України.

В роботі окреслюються деякі аспекти сучасного статистичного обліку трудової міграції. Відомо, що єдиним надійним джерелом статистичної інформації щодо кількості та соціально-демографічного складу трудових мігрантів може бути довгоочікуваний Всеукраїнський перепис населення.

Паралельно в країні здійснюється поточний облік. Дані про офіційно зареєстровану трудову міграцію осіб, які тимчасово працюють за кордоном отримують зі статистичної форми (1-ТМ для громадян України, 3-ТМ для іноземців) від Державного центру зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України. Матеріали, що стосуються нелегальної міграції поступають від Державної міграційної служби та іноземних міграційних служб. Водночас вже вдруге в державі проводяться загальноукраїнські модульні вибіркові обстеження, що дозволяють заповнити інформаційні прогалини стосовно зовнішньої трудової міграції та еміграції (вбіркове обстеження домогосподарств з питань економічної активності населення у 2008р. за період 2005-2008рр., вибіркове обстеження домогосподарств з питань трудової міграції у 2012р. за 2010-2012рр. в рамках Проекту ЄС-МОП «Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами в Україні»). Матеріали цих обстежень допомогли спростувати спекулятивні заяви щодо кількя мільйонної армії високоосвічених трудових емігрантів України. Обстеження охоплювались особи віком 15-70 років, які працювали (-ють) за кордоном упродовж 12 місяців за наймом або самозайняті із урегульованим чи неурегульованим статусом зайнятості, а також перебувають за кордоном у пошуках роботи. До їхнього числа не включилися прикордонні маятникові мігранти та особи, які отримують заробітну плату в Україні, але виїхали за кордон за виробничими потребами.

За період між двома обстеженнями зазнали змін кількісні оцінки соціально-демографічних, економічних і мотиваційно-поведінкових характеристик трудових мігрантів. Обстеження 2012 року зафіксувало 1181,6 тис зовнішніх трудових мігрантів, що на 20% менше ніж за період 2005-2008 рр. і може пояснюватись коротшим ретроспективним терміном опитування. Як і раніше основний контингент трудових мігрантів складають чоловіки і трохи більше третини жінки (34,4%), частка яких зменшилася на 3,3 пп. Позитивним є скорочення частки трудових мігрантів у загальній чисельності українського населення віком 15-70 років, серед чоловіків в 1,4 рази до рівня 4,8%, а у жінок – в 1,6 рази до 2,2%. Натомість трудові мігрантки більш рішуче ніж чоловіки налаштовані на зміну постійного місця проживання, майже чверть жінок (24,1%) не мають наміру повертатися в Україну. Частково це пояснюється їхнім шлюбно-сімейним станом. Серед обстежених жінок-мігранток частка розлучених і вдових становить 28,6%, що у 5,2 рази більше ніж у відповідній групі чоловіків. Натомість більшість чоловіків-заробітчани перебувають у зареєстрованому шлюбі (64,8%), тому майже половина чоловіків (51,3%) були короткостроковими мігрантами із терміном поїдки до 12 місяців, а третина (39,8%) тих, хто працював за кордоном вже повернулися додому.

Дані останнього обстеження свідчать про збільшення середнього віку трудових мігрантів (37,5 роки) на 1,3 роки, особливо серед жінок (+2 роки), середній вік яких становив 39,7 роки. Чоловіки частіше працюють і шукають роботу за кордоном у віці до 30 років. Сучасний модальний вік чоловіків-мігрантів – 29,8 років, а у жінок 33,3 років. Тож, вікові характеристики свідчать про вплив молоді з українського ринку праці і, що найгірше – про зменшення продуктивних вікових груп дітородного контингенту, які народжують дітей переважно другої і третьої черги.

Дещо змінився освітній профіль українських трудових мігрантів. Ще більше зросла частка осіб із повною загальною середньою освітою (+5,9 пп), які складають дві третини усіх заробітчан (64,9%). Дещо збільшилась питома вага мігрантів із повною вищою освітою (+1,5 пп) і переважно за рахунок підвищення освітнього рівня чоловіків. Найбільш освічені мігранти локалізуються в Німеччині (89,6%), які належать групи професіоналів, фахівців і технічних службовців, а також в Іспанії (19,8%) та Угорщині (19,6%). Незважаючи на доволі високий освітній рівень жінок-мігрантів, більше половини їх представляють найпростіші професії (53,2%) і працюють у домашніх господарствах покоївками, доглядальницями і нянями в таких країнах як Німеччина, Іспанія, Італія, Португалія. Другий за значущістю вид діяльності жінок – сільське господарство (Білорусь, Польща, Угорщина, Чеська Республіка). У чоловіків пріоритетний вид діяльності – робота на будівництві переважно у Португалії, Чеській Республіці, Угорщині, Російській Федерації. Гендерні розбіжності у видах діяльності, статусі зайнятості, освітньому рівні і географічній локалізації пояснюють варіацію оплати праці мігрантів різної статі. Середньомісячна оплата праці чоловіків (996 дол. США) була на 183 дол. вище ніж у жінок. Результати перевірки гіпотези за допомогою двовибіркового t – критерію Стьюдента підтверджують не випадковість тендерної різниці в оплаті праці українських трудових мігрантів ($t = 5,13 > t_{(0,95)} = 1,96$).

В. П. Пантелєєв,
доктор економічних наук, професор,
декан економіко-статистичного факультету;
Т. Д. Сакада,
в. о. доцента,
заступник декана економіко-статистичного факультету,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

МАЙБУТНЯ ПРОФЕСІЯ «ПРИКЛАДНА СТАТИСТИКА ТА АНАЛІТИКА» В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кожній людині принаймні раз у житті доводилося робити складний і дуже важливий крок – вибір своєї майбутньої спеціальності. Перспективність майбутньої професії є одним із найважливіших питань у прийнятті людиною рішення про її планування. Можливість професійно розвиватися, накопичувати знання дає перспективу кар'єрного зростання і як наслідок – підвищення стартової заробітної плати.

Обираючи ту чи іншу професію, бажано уявляти собі, якою буде специфіка роботи, де і як доведеться працювати. Перед тим, як обрати майбутню спеціальність, важливо попередньо довідатись, чи існує попит на неї на ринку праці. Вибір майбутньої професії починається із вдалого вибору вищого навчального закладу (ВНЗ). В цьому можуть суттєво допомогти профорієнтаційні заходи, участь у виставках, «Дні відкритих дверей» тощо. Створення сайту є однією з основних вимог сучасної цивілізації: яскраві сторінки в Internet, постійно оновлювані сайти розкривають потенціал ВНЗ. Переконайтесь у тому, що майбутня спеціальність обрана вірно, можливо лише під час першої виробничої практики, побачивши умови роботи і реальні робочі завдання, ознайомившись з майбутнім професійним середовищем.

За результатами анкетування студентів першого курсу Національної академії статистики, обліку та аудиту (НАСОА) за напрямом підготовки «Прикладна статистика та аналітика» було узагальнено відповіді студентів-статистиків. Студентам було задано 8 запитань, на які передбачалися 5 варіантів відповіді, в т. ч. власний варіант студента. Отримано відповіді від усіх студентів денної форми навчання. На запитання про основні джерела інформації про НАСОА в цьому році лідирує Internet – 100% відповідей.

Відповіді на запитання «Чому Ви обрали спеціальність “Прикладна статистика та аналітика”?» розподілилися на дві рівні частини: 50% студентів давно вирішили стати економістом-статистиком, а інші 50% обрали власний варіант відповіді – «мені сподобалася ця професія». Що стосується питання «Чим Вас приваблює професія статистика», значно

випередив інших варіант відповіді про комфорті умови праці статистика (50%), а високу соціальну значущість професії зазначили також 50% першокурсників.

Несподівано високий відсоток (100%) отримав варіант відповіді «престижну роботу» на питання анкети «Що Ви очікуєте отримати після закінчення академії за обраною спеціальністю?» Такий високий рівень мотивації може бути пов'язаний із певною обізнаністю студентів-початківців у професії статистика. Головним у студентському житті всі студенти вважають власний розвиток особистості.

Аналітика як мистецтво поділу понять та їх подальшого синтезу передбачає вивчення фахівцями всього комплексу тенденцій просування і збуту товарів, а також прийняття рішень щодо відмови від існуючих напрямів діяльності та запровадження нових, більш ефективних напрямів. Оптимізація економічних процесів та бізнес-процесів передбачає знання сучасної економіки та ринку, застосування аналітичного підходу до рішення задач.

Щоб у майбутньому не займатися роботою, яка не приносить морального задоволення, та не стати посереднім фахівцем, необхідно серйозно підійти до вибору майбутньої спеціальності та ВНЗ, що має задовольнити потреби як майбутнього випускника, так й роботодавця та суспільства в цілому.

Для того щоб підняти привабливість навчального закладу та залучити більше студентів у НАСОА, вже протягом двох навчальних років запроваджено пільгову, знижену плату за навчання для студентів-першокурсників за напрямом підготовки «Прикладна статистика та аналітика». Цей підхід дає позитивні результати.

Підсумки. На вибір майбутньої професії з урахуванням соціальної відповідальності вплинули власні уподобання студента; свою майбутню професію студенти вважають соціально значущою, комфортною з точки зору умов праці та престижною; власний розвиток особистості вважається студентами пріоритетним, а головним джерелом інформації майбутніх фахівців стають ресурси Internet.

О. В. Погребна

магістрант,

спеціальність «Фінанси, банківська

справа та страхування»;

науковий керівник: Ю. Б. Колупась,

к.е.н., доцент кафедри фінансів,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

м. Київ.

ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Успішність діяльності підприємства визначається рівнем та стабільністю отримання прибутку. В процесі своєї господарської діяльності кожне підприємство розробляє стратегічні цілі, які в першу чергу пов'язанні із збільшенням прибутку.

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що в умовах економічної кризи нашої держави, кожне підприємство зіштовхнулось із проблемою прибутковості своєї діяльності, більшість підприємств виявились не спроможними протистояти зовнішнім змінам, що призвело до банкрутства. Тому, ефективне управління формуванням та використанням прибутку на підприємстві є актуальною темою для багатьох підприємств.

Метою даного дослідження є розкриття поняття прибутку та пошук шляхів підвищення ефективності формування та використання його на підприємстві.

Прибуток - це частина додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми [1, с.64].

Л.І.Шваб визначає прибуток, як частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства [2, с.490].

Отже, прибуток це виражений в грошовій формі чистого доходу після вирахування всіх витрат при здійсненні підприємницької діяльності.

Функції прибутку:

1. Оціночна функція – прибуток характеризує економічний ефект від діяльності підприємства, тобто дає оцінку наскільки ефективна господарська діяльність підприємства.

2. Стимулююча функція. Також прибуток є і основною складовою фінансових ресурсів підприємства. Вона використовується для фінансування виробничої діяльності та матеріального заохочення працівників. Для соціального та науково-технічного розвитку підприємству необхідна значна частина чистого прибутку.

3. Фіскальна функція. Прибуток є джерелом відрахувань до бюджету держави та позабюджетні фонди, надходячи туди у вигляді податків [3, с.25]

Головним завданням при здійсненні підприємницької діяльності є ефективне формування та використання прибутку, тобто ефективно розроблена система управління прибутком підприємством.

Під час розподілу прибутку важливим є оптимальне поєднання таких завдань його ефективного використання:

- здійснення розподілу прибутку відповідно до стратегії розвитку підприємства;
- підвищення рівня добробуту власників підприємства, шляхом реалізації дивідендної політики;
- забезпечення приросту ринкової вартості суб'єкта господарювання у короткотерміновій та довготерміновій перспективах; підвищення інвестиційної привабливості підприємства;
- забезпечення ефективного впливу на трудову активність працівників, яка здійснюється шляхом участі працівників у розподілі прибутку;
- реалізація соціального розвитку підприємства;
- поповнення фінансових ресурсів підприємства;
- розвиток матеріально-технічної бази внаслідок капіталізованої частини прибутку;
- підвищення рівня платоспроможності підприємства за рахунок скерування капіталізованого прибутку в обіговий капітал;
- зменшення ризиків діяльності внаслідок формування та поповнення резервного фонду, фонду резерву виплат дивідендів, інших фондів спеціального призначення [4].

При розробці ефективної системи управління прибутком на підприємстві слід враховувати наступні вимоги:

- 1) наявність ефективного менеджменту на підприємстві загалом, оскільки будь-яка управлінська діяльність прямо чи опосередковано впливає на прибуток підприємства;
- 2) складання короткострокових та довгострокових планів на підприємстві з урахуванням оптимістичних та песимістичного сценарію. Це дасть можливість передбачити можливі ризики та розробити план маневрування, задля збереження фінансової стабільності підприємства;
- 3) безперервний економічний аналіз діяльності підприємства, задля вчасного виявлення відхилень від складених прогнозів та своєчасне усунення їх.

Отже, можна сказати, що прибуток є основним показником визначаючим успішність діяльності підприємства. Завдяки збільшенню прибутку у підприємства з'являється можливість вкладати кошти у розвиток своєї діяльності, що в свою чергу допомагає посилювати його конкурентну позицію на ринку та поліпшувати якість продукції та послуг, прагнучи відповідати європейським нормам. Слід зазначити, що для отримання

високого рівня прибутку необхідно передбачати всі можливі фактори, які впливають на його формування як позитивно так і негативно. Це можливе при застосуванні в комплексі таких економічних методів як: аналіз, планування, прогнозування тощо. Також важливою складовою управління прибутком на підприємстві є ефективний та комплексний менеджмент на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін 3-є вид., пероб. та доп. – К:КНЕУ, 2001-460 с.
2. Шваб Л.І. Економіка підприємств: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів 2-є вид.– К.: Каравела, 2005. – 568 с.
3. Лихобабин В.К. Методы управления прибылью предприятия/ В.К.Лихобабин, А.А.Абдулаева/Экономическая наука и практика: материалы III Междунар. науч.конф. (г.Чита, апрель-2014 г.). – Чита: Издательство Молодой ученый, 2014 – с.25-28 [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://moluch.ru/conf/econ/archive/94/>
- Блонська В.І. Вдосконалення системи управління розподілом та використання прибутку підприємства/В.І. Блонська, П.П. Адамович / Науковий вісник НДТУ України-2010-вип.20.7. – с.91-96. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2010/20_7/91_Blonska_20_7.pdf

Л. Л. Полтавець,
*кандидат економічних наук,
головний спеціаліст-економіст
управління статистики у м. Кременчуг
Головного управління статистики
у Полтавській області,
м. Кременчуг.*

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Сьогодні зростає роль статистичного аналізу соціально-економічного розвитку регіонів. Серед основних показників, які аналізуються, важливе місце належить показникам ефективного використання енергетичних ресурсів. Їх аналіз повинен стати важливим інформаційним інструментом у вирішенні задач енергоефективності регіональної економіки завдяки наданню інформації, потрібної для вирішення завдань, пов'язаних із більш економічним споживанням наявних енергоресурсів та визначенням основних напрямків підвищення загальної ефективності використання палива та енергії.

Виходячи з вищевикладеного метою дослідження є аналіз споживання основних видів енергетичних ресурсів (вугілля кам'яного, газу природного та електроенергії) регіонами України з використанням методів кластерного аналізу.

Для досягнення мети дослідження вирішуються такі завдання:

- 1) обґрунтування використання методів багатомірних групувань при аналізі енергоспоживання на мезорівні;
- 2) проведення кластеризації обсягів енергоспоживання регіонами України.

На нашу думку, об'єкти досліджуваної сукупності (25 областей України та м. Київ) з точки зору енергоспоживання є більш-менш однорідними, хоч і відрізняються один від одного за площею, рівнем соціально-економічного розвитку, кількістю населення. Тому для нашого дослідження доцільно використати абсолютні показники, що характеризують обсяги споживання газу, вугілля та електроенергії на регіональному рівні. Виділені автором показники дозволяють вимірювати рівень використання енергетичних ресурсів на регіональному рівні.

Поставимо перед собою задачу виконати кластеризацію регіонів України за обсягами споживання вугілля кам'яного, газу природного та електроенергії. Сенс аналізу полягає у перевірці такої гіпотези: внаслідок

географічних і економічних відмінностей між регіонами обсяги споживання названих ресурсів розподіляються між ними (тобто між цими регіонами) нерівномірно, внаслідок чого регіони мають створювати однорідні/гомогенні групи за показниками споживання цих ресурсів. Виявлення і аналіз таких груп дозволить детальніше дослідити характер споживання вищезгаданих ресурсів у регіонах і створити більш адекватні моделі для прогнозування їх споживання на короткотермінову перспективу.

Маємо три кількісні змінні: обсяг споживання газу природного (млн т у. п.), обсяг споживання вугілля кам'яного (тис. т у. п.), обсяг споживання електроенергії (млн т у. п.) регіонами України.

Виконавши візуалізацію початкових даних у просторі трьох змінних і дослідивши результати на предмет існування природної сегментації на початковому етапі, ми виявили, що, по-перше, мають місце два суттєвих викиди щодо великих обсягів споживання для всіх трьох видів ресурсів, які відповідають Донецькій та Дніпропетровській областям; по-друге, має місце наявність як мінімум двох природних сегментів, спричинених явною дискримінацією за двома видами ресурсів: природним газом та електроенергією. Виходячи з цього можна зробити припущення про існування двох-трьох сегментів (кластерів, гомогенних груп) у сукупності регіонів за трьома досліджуваними показниками.

Для підтвердження цього автором було обрано два різних за природою, але добре відомих алгоритми кластерного аналізу: на основі агломеративної ієрархічної кластеризації за методом «найбільш віддаленого сусіда» та на основі дивізійної сегментації за методом k -середніх.

Результати проведеного кластерного аналізу показали, що за рівнем енергоспоживання всі регіони України можна поділити на 3 кластери:

- 1) регіони із низьким споживанням енергоресурсів (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька та Чернігівська області);
- 2) регіони із середнім рівнем енергоспоживання (Київська, Запорізька, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська, Черкаська області та м. Київ);
- 3) регіони із високим рівнем споживання енергетичних ресурсів (Дніпропетровська та Донецька області).

На основі проведених досліджень можна зробити такі висновки. Регіони України прогнозовано не є однорідними з точки зору енергоспоживання. З точки зору енерговитрат за трьома видами досліджуваних енергоресурсів можна виділити три основні природні сегменти (кластери).

З точки зору задачі побудови, наприклад, моделей прогнозування і планування енерговитрат за регіонами необхідно враховувати отриманий результат кластеризації і будувати моделі для кожного сегменту окремо з метою підвищення точності і достовірності прогнозу. При цьому слід зазначити, що основними дискримінаційними факторами для регіонів є споживання електроенергії і газу.

Здійснене багатомірне групування регіонів України свідчить про доволі високу ефективність його застосування при визначенні показників споживання енергетичних ресурсів на регіональному рівні за умов збереження попередніх тенденцій розвитку.

Зважаючи на ці фактори результати проведеного аналізу споживання енергетичних ресурсів (за відповідного коригування) можуть бути використані в подальшому для впровадження передових програм з енергозбереження у регіонах України з урахуванням специфіки та рівня їх соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : [навч. посіб.] / А. М. Єріна. – К. : КНЕУ, 2001. – 170 с.
2. Кендалл М. Многомерный статистический анализ и временные ряды / М. Кендалл, А. Стьюарт ; пер. с англ. Э. Л. Пресмана, В. И. Ротаря ; под ред. А. Н. Колмогорова, Ю. В. Прохорова. – М. : Наука, Главная редакция физико-математической литературы, 1976. – 736 с.
3. Полтавець Л. Л. Використання методів багатомірного групування при статистичному аналізі енергоспоживання на регіональному рівні / Л. Л. Полтавець // Статистика України. – 2015. – № 3. – С. 37–44.
4. Шматковська Т. О. Обґрунтування доцільності застосування кластерного аналізу з метою кластеризації регіонів в аспекті соціальних умов функціонування особистих господарств [Електронний ресурс] / Т. О. Шматковська. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=71181>

В. В. Попова,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємств,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ.*

КІЛЬКІСНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ПОРІВНЯНЬ

Економічний розвиток національної макросистеми є діалектичним процесом накопичення кількісних змін, який полягає «...у переході від одного якісного стану до іншого, вищого» [1]. Кількісну складову діалектичного процесу економічного розвитку відображає загальновідомий показник ВВП, який «... є ринковою вартістю (*тобто, кількістю*) усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених у країні за визначений термін» [2, с. 131].

Недосконалість показника ВВП, особливо у частині відображення якісних змін, не є новою. На цей недолік вказували міжнародні фахівці ще у середині минулого століття. Але незважаючи на недосконалість кількісного оцінювання тільки за статистичним показником ВВП, аналіз його динаміки за тривалий період на підставі річних темпів приросту ВВП та підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП, аналіз його формування за структурними складовими (доходами, витратами та видами економічної діяльності), а також його порівняльний аналіз між країнами є надзвичайно показовим та може вразити результатами і красномовністю.

Наприклад, порівняльний аналіз підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП в Україні з аналогічними показниками Франції (яка порівняна з Україною за площею), Польщі (порівняна за кількістю населення), Білоруссю (порівняна за економічною історією) має яскраво виражені відмінності (рис.). Усі три країни, незважаючи на суттєві відмінності у інститутах (Франції з її сталими демократичними інститутами та інституціями, які формувалися протягом століть; Польщі, яка уособлює країни Східної Європи, де демократичні інститути та інституції щодо формування факторних комбінацій були частково зруйновані під час перебування під впливом колишнього СРСР; та Білорусь, яка не тільки мала ідентичні інститути та інституції з Україною у період перебування у складі колишнього СРСР, а й багато в чому їх зберегла до цього часу), мають висхідний тренд підсумкового індексу фізичного обсягу. І тільки в Україні цей тренд має спадний характер.

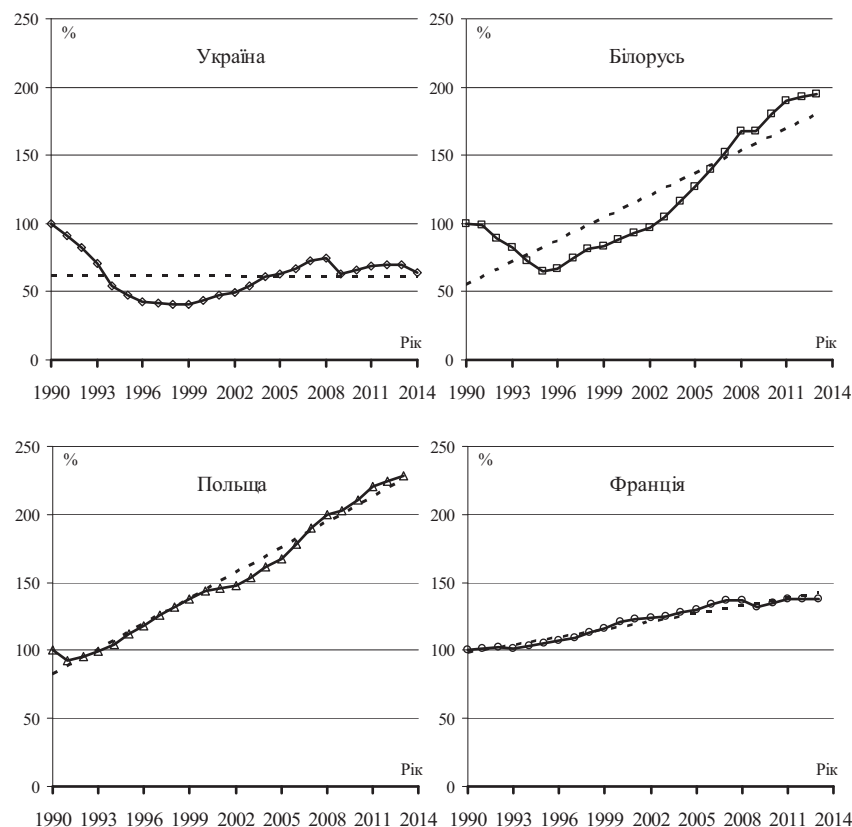

Рис. Узагальнений тренд підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП

◆ - Україна; ■ - Білорусь; ▲ - Польща; ○ - Франція.

Детальне порівняння узагальненого тренду економічного зростання в досліджуваних країнах на підставі підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП показує наступне.

Найбільший кут розходження порівняно з віссю ОХ має узагальнений тренд економічного зростання у Польщі. Це означає, що у Польщі за період 1990–2014 рр. спостерігалось найбільш стрімке зростання підсумкового індексу

фізичного обсягу ВВП – він збільшився у 2,3 раза. У Білорусі цей тренд має середній кут нахилу, оскільки підсумковий індекс фізичного обсягу ВВП за цей самий період збільшився майже удвічі. Узагальнений тренд економічного зростання Франції має найменший кут нахилу відносно осі ОХ порівняно з Польщею та Білоруссю, оскільки ВВП Франції за цей період збільшився тільки у 1,4 раза (але тут і надалі доцільно врахувати, що за абсолютним показником ВВП Франції у 2013 р. більше у 5,3 раза порівняно з Польщею, у 38,1 раза порівняно з Білоруссю та у 15,4 раза порівняно з Україною) [3].

В Україні узагальнений тренд економічного зростання проходить майже паралельно осі ОХ і має тенденцію до набуття спадного характеру. Це є результатом того, що Україна протягом 25 років навіть не спромоглася вийти на показники 1990 р., а довгостроковий тренд її економічного зростання все більше розходиться не тільки з Польщею, а й навіть із Білоруссю.

В Україні був певний період, коли довгостроковий тренд її розвитку почав демонструвати додатну динаміку – це період 2000–2007 рр. Але економічне зростання 2000–2007 рр. так і не перетворилося у сталу довгострокову тенденцію. Пояснити це можна наступним: його підґрунтям були екстенсивні фактори та сприятлива зовнішня кон'юнктура – суттєве збільшення експорту через продаж сільськогосподарської сировини та продукції металургійної галузі, які фактично себе вичерпали.

Отже, погіршення кількісної складової економічного розвитку є наслідком погіршення комплексу якісних складових: способу регулювання при формуванні факторних комбінацій, погіршення ощадливості використовуваних технологій, збільшення орієнтації на зовнішні ринки та залежності від них, причому залежності сировинної, скорочення частки внутрішнього ринку. Нехтування якісними складовими не тільки суперечить визначенню економічного розвитку з точки зору діалектики, а й унеможливує зростання його кількісної складової.

Попередні дослідження довели, що країни, які характеризуються високими соціально-економічними показниками, мають тип економічного розвитку, який варіює у діапазоні 20–24 [4]. Тобто Україні, яка має 1 тип економічного розвитку, потрібно змінити його на 20–24.

Механізмом цієї зміни має стати емуляція – це імітація з метою порівнятися з цими країнами або перевершити їх за соціально-економічними показниками.

Переваги емуляції як витоку успішного розвитку були обґрунтовані та статистично доведені відомим норвезьким економістом Еріком С. Райнертом у книзі «Як багаті країни стали багатими, і чому бідні країни залишаються бідними» [5]. На чисельних історичних прикладах багатьох країн він доводить, що багаті країни багатіли за допомогою методів, які в умовах сьогодення повністю заборонені умовами Вашингтонського консенсусу.

З цього слідує таке: країна, яка хоче подолати бідність та наблизитися за основними соціально-економічними показниками до рівня багатих країн,

повинна дотримуватися не умов Вашингтонського консенсусу, а максимально застосовувати емуляцію – в інституційному середовищі (у першу чергу це стосується усієї нормативно-правової бази, яка регулює процеси виробництва: податкове навантаження на бізнес, трудовий кодекс, адміністративно-господарський кодекс тощо); при визначенні експортно-імпортової орієнтації керуватися не відносними перевагами, а широко застосовувати систему протекціоністських заходів для стимулювання внутрішнього виробника; формувати таку виробничу структуру та міжгалузеві пропорції, яка подібна до багатих країн; копіювати технології багатих країн.

Систематизація цих заходів за рівнями інституційно-господарського спектру щодо України показує шлях виходу на тип економічного розвитку, притаманний багатим країнам. Це передбачає здійснення таких стратегічних заходів:

– удосконалення інституційного середовища щодо сприятливості для ведення бізнесу і вільної конкуренції. Це одразу покращить тип економічного розвитку і пересуне його з діапазону 1–12 до 13–24;

– несумісність використання затратних технологій у конкурентному середовищі сприятиме подальшому покращенню типу економічного розвитку та переведе його з 13–18 типу до 19–24;

– великий потенціал внутрішнього ринку в Україні, доповнений протекціоністськими заходами, забезпечить тип економічного розвитку, який відповідає діапазону 22–24.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додатками, доповненнями та СД) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

2. Мэнкью Н. Г. Принципы макроэкономики / Н. Г. Мэнкью ; пер. с англ. – [4-е изд.]. – СПб. : Питер, 2008. – 544 с.

3. Світовий банк
https://www.google.com.ua/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=ny_gdp_mktp_cd&idim=country:UKR:BLR:SYR&hl=uk&dl=uk#lctype=l&strail=false&cs=d&nسلم=h&met_y=ny_gdp_mktp_cd&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=region&idim=country:UKR:BLR:POL:FRA&ifdim=region&hl=uk&dl=uk&ind=false

4. Попова В. В. Статистична ідентифікація теорій економічного розвитку : методологія та практика вимірювання : [моногр.] / В. В. Попова. – К. : ВПД «Формат», 2010. – 428 с.

5. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э. С. Райнерт ; пер. с англ. Н. Автономовой, под ред. В. Автономова. – М. : Изд. дом. Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.

В. Ю. Попов,
*кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки підприємств,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

СТАТИСТИКА АНОМАЛІЙ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Циклічність економічного розвитку є загальновизнаною проблематикою наукових досліджень. Переважна більшість науковців пов'язують циклічність із закономірністю економічного розвитку, а цикл визначають як проміжок часу від початку однієї економічної кризи до наступної. Найбільш поширеним є таке бачення: «Періодично повторювана послідовність періодів підйому та розширення економіки, тимчасового спаду та наступного пожвавлення, відновлення, відома як діловий цикл» [1, с. 361].

Переважною більшістю науковців циклічність розглядається як причина тимчасового призупинення економічного розвитку при загальному позитивному тренді збільшення багатства. Але останнім часом набуває актуальності погляд на циклічність як на причину формування стійкої тенденції до занепаду економіки. Витоки бачення циклічності як причини формування тенденції до занепаду економіки знаходимо також у VI розділі «Теорії економічного розвитку» Й. А. Шумпетера, який названо «Економічний цикл» [2]. Й. А. Шумпетер вважав кризи своєрідними порушеннями розвитку та такими явищами, що навіть перебувають до розвитку в «опозиції».

Стан депресії в економіці він визначав як «аномальність». Але цю аномальність, на його думку, спричиняє надмірна паніка підприємців, наслідком якої стає епідемія банкрутств та крах кредитної системи взагалі [2, с. 224, 230]. Й. А. Шумпетер робить чіткий розподіл депресій на нормальні, які він пов'язує з нормальними процесами поглинання й ліквідації (перехід до нового виду діяльності, перетік капіталу в іншу галузь і т. ін.), та аномальні, які супроводжуються надмірними темпами поглинання й ліквідації, поштовхом до яких стає психологічний елемент – надмірна паніка підприємців.

Узагальнення досліджень і публікацій з питань ділових циклів взагалі та перебігу депресій зокрема дозволяє зробити такі висновки. Процес накопичення багатства та економічного розвитку вважається нормальним у разі його поступового кількісного збільшення і переходу до нових якісних показників із незначними коливаннями навколо висхідного тренду. Тоді

циклічність розглядається як нормальне явище переходу на новий рівень розвитку. І навпаки, стан економіки, коли узагальнений тренд циклічності має спадний характер, вважається аномальним. Саме наслідки циклічності у вигляді негативного тренду є найнебезпечнішими для економіки.

У довготривалій суперечці різних бачень причин і механізмів подолання криз «правила гри» незмінно встановлює статистика. Саме на основі статистичних обстежень неспростовно доводиться реальність того аномального фаталізму, що зростання економіки обов'язково супроводжується періодами її занепаду. Статистичними методами досліджень встановлюється ступень достовірності тих положень теоретичної науки, які претендують на пояснення закономірної природи циклічності та пропонують методи подолання її негативних наслідків. Відтак цілком логічним є припущення, що саме статистика має бути і остаточним «арбітром» у вирішенні значення тих чи інших теоретичних положень для практики.

Вагомий внесок у дослідження криз та процесів економічного розвитку зробили науковці США з національного бюро дослідження процесів економічного розвитку (NBER). На підставі узагальнення більш ніж 100-річного досвіду вивчення результатів перебігу економічного розвитку з його злетами і падіннями вони зробили висновки, що найбільш тривала депресія спостерігалася у США у 30-х роках минулого століття. Вона небезпідставно отримала назву «Великої депресії».

Для характеристики стадії кризи науковці США застосували такі ознаки: зменшення ВВП відносно початкового періоду; від'ємність темпів приросту ВВП; час повернення до нормальних темпів приросту ВВП; зростання рівня безробіття; зміни індексу споживчих цін. Статистичне дослідження стану української економіки за показниками, визначеними науковцями NBER США, дозволяє зробити такі висновки (табл. 1).

Таблиця 1

Макроекономічні показники в Україні, 1990–2015 рр.

Період	ВВП до 1990 р. (1990=100%)	Темп приросту ВВП	Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року)	Рівень безробіття за метод. МОП (на кінець періоду), %
1	2	3	4	5
1990	100,00	-3,4		
1991	91,30	-8,7	390	
1992	82,26	-9,9	2100	
1993	70,58	-14,2	102600	
1994	54,42	-22,9	500	
1995	47,78	-12,2	281,7	5,72
1996	43,00	-10,0	139,7	7,93
1997	41,71	-3,0	110,1	9,35

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
1998	40,92	-1,9	120	11,64
1999	40,84	-0,2	119	11,02
2000	43,25	5,9	125,8	11,60
2001	47,22	9,2	106,1	10,90
2002	49,68	5,2	99,4	9,60
2003	54,45	9,6	108,2	9,10
2004	61,04	12,1	112,3	8,60
2005	62,69	2,7	110,3	7,20
2006	67,26	7,3	111,6	6,80
2007	72,58	7,9	116,6	6,40
2008	74,24	2,3	122,3	6,40
2009	63,26	-14,8	112,3	8,80
2010	65,85	4,1	109,1	8,10
2011	69,27	5,2	104,6	7,90
2012	69,41	0,2	99,8	7,50
2013	69,41	0,0	100,5	7,20
2014	64,83	-6,6	124,9	9,30
2015	58,41	-9,9	143,3	9,10

Джерело: розраховано за даними статистичних щорічників України за відповідні роки

Рівень ВВП в Україні за 25-річний період, який є маркером стадії ділової активності, скоротився на 41,59 в. п. від рівня ВВП 1990 р. Падіння підсумкового індексу фізичного зростання ВВП стало наслідком аномальних коливань щорічних темпів приросту ВВП, які становили 35 в. п. (від найбільшого від'ємного значення у 1994 р. -22,9% до найвищого додатного значення у 2004 р. 12,1%) та від'ємності його середнього значення, яке склало за 25-річний період -1,77%. Від'ємність середніх темпів приросту ВВП означає щорічне «стискання» економіки України зі швидкістю у 1,77%.

Незважаючи на двозначні коливання річних темпів приросту ВВП, вони непорівнянні з коливаннями індексу споживчих цін, які сягали десятки тисяч разів – від дефляції 0,4% у 2002 р. та 0,2% у 2012 р. до 102600 % у 1993 р. Рівень безробіття, на відміну від показників інфляції та темпів приросту ВВП, демонструє відносну стабільність та змінився усього удвічі – від найменшого значення у 5,72%, яке було зафіксоване у 1995 р., до найбільшого 11,64%, яке мало місце у 1998 р.

Аномальність перебігу та тривання кризи в Україні як стадії ділової активності, її неправильність та відхилення від загальних закономірностей економічних циклів стане очевидним, якщо ми формалізуємо зміни в українській економіці відносно стадій економічного циклу:

– рецесія (падіння) – з 1990 р. до початку 1999 р., тобто тривала майже 120 місяців. Коли економіка досягла «дна», то у 1999 р. частка ВВП складала

40,84% від ВВП 1990 р. а середні темпи падіння ВВП за цей період становили 8,64%;

– піднесення (експансія) – спостерігалось з 2000 р. по 2008 р. включно, тобто тривало 108 місяців. Це дозволило збільшити розміри ВВП у 2008 р. до 74,24% від рівня ВВП 1990 р. Тобто відносно 1990 р. економіка зросла на 33,4 в. п., або у середньому на 6,91% щорічно;

– рецесія (падіння) 2009 р., яке характеризувалося від’ємним темпом приросту ВВП у -14,8%. Хоча ця рецесія була відносно нетривалою за часом, але дуже глибокою – ВВП за цей період зменшився порівняно з попереднім роком на 14,8%, а розмір ВВП знову зменшився до 63,26% від ВВП 1990 р.;

– піднесення (експансія) – 2010–2012 рр., яке тривало майже 36 місяців, а розмір ВВП склав 69,41% від ВВП 1990 р.; при цьому середні додатні темпи приросту ВВП становили 3,17%;

– стагнація 2013 р., при 0,0% темпах приросту ВВП;

– рецесія (падіння) – з 2014 р., яке триває донині, з середніми від’ємними темпами приросту за 24 місяці у 8,25%.

Деталізація змін в українській економіці відповідно до теорії циклів доводить, що незважаючи на формальну присутність усіх стадій циклу, в цілому спостерігається не відновлення національної економіки, а її стискання. Це вказує на аномальність економічного розвитку, яка підсилюється спадним характером тренду економічного зростання.

Міжнародне порівняння параметрів економічного розвитку в Україні дає можливість встановити ступінь його розбалансованості та відхилень від загальних закономірностей перебігу економічних циклів. Порівняльний аналіз виконано з використанням офіційних статистичних даних України та даних NBER стосовно найглибшої за роки існування США кризи («Велика депресія») [3]. У цьому випадку спостерігаються відхилення, які можна охарактеризувати як аномальні: глибина падіння ВВП – 30% у США і 41,6% в Україні, та тривалість – 47 місяців у США (найтриваліше явище впродовж 150 років) і 312 місяців в Україні (з 1991 р. до 01.01.2016 р.) (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз кризи в США та в Україні

Показники	США (1929–1937 рр.)	Україна (1990–2015 рр.)
Стадії циклу	Відповідає теорії циклів	Відсутня стадія відновлення
Характер тренду економічного зростання	Висхідний	Спадний
Тривалість, місяців	47	312
Глибина падіння ВВП, %	Приблизно 30	41,6
Характер зміни індексу споживчих цін	Дефляція	Інфляція
Рівень безробіття, %	25	8,6

Формалізація стадій ділових циклів та характер перебігу кризи в Україні, її надзвичайна тривалість, а також міжнародне порівняння її параметрів дають підстави для припущення про аномальність перебігу економічної кризи в Україні зокрема та економічного розвитку взагалі.

Виявлення і конкретизація параметрів розбалансованості економічного розвитку є необхідною умовою подолання аномальності, насамперед у розумінні сутності порушень перебігу економічних циклів. Це потребує побудови відповідного теоретико-методологічного апарату статистичного дослідження економічних і соціальних явищ та процесів.

Список використаних джерел

1. Абель Э., Берданке Б. Макроэкономика. 5-е изд. / Э.Абель, Б.Берданке ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2012. – 768 с.
2. Шумпетер Йозеф А. Теория экономического развития: исследование прибутков, капитала, кредита, процента та экономического цикла / Йозеф А. Шумпетер ; пер. с англ. В. Старка. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.
3. www.nber/cycles.html

О. П. Пришвіна,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКУ

Останнім часом проблема ефективного використання оборотного капіталу набуває дедалі більшого значення. Істотні зміни підходу до управління підприємствами в ринкових умовах обумовили необхідність в удосконаленні системи управління оборотним капіталом.

Метою вивчення оборотного капіталу промислових підприємств є пізнання його сутності, структури, процесу формування, методів застосування на практиці, а також підходів учених-економістів до трактування оборотного капіталу підприємств.

Серед вчених економістів, які досліджували оборотний капітал підприємств, можна виділити О. Пархоменко та І. Зятковського, які досліджували його сутність, побудову, операційні принципи, методи його використання на промислових підприємствах, а також шляхи вирішення практичних проблем, пов'язаних із оборотним капіталом.

Теорія та практика дослідження оборотного капіталу підприємств відображена у наукових працях учених, які містять аналіз результатів дослідження і висновки з цього питання.

Вчені висловили різні думки щодо більш коректного трактування поняття «оборотний капітал». Але поняття «обіговий капітал» трактується як частина виробничого капіталу, яка переносить свою вартість на знов створений продукт повністю і повертається до виробника в грошовій формі після кожного кругообігу капіталу [1].

Що стосується формування оборотного капіталу, І. Зятковський вважає, що формування обігових коштів починається з моменту створення підприємства і його обігового капіталу – частини капіталу (статутного фонду). На його формування спрямовуються, крім власних коштів засновників (акціонерів), бюджетні кошти (в державному секторі), кошти міністерств (за умови збереження вертикальної системи управління) та ін. У процесі діяльності підприємство має реальну можливість поповнити обігові кошти за рахунок коштів, які йому не належать, але постійно перебувають в його обігу і можуть використовуватися в сумі їх мінімальних залишків [2, с. 123].

О. Пархоменко зазначила, що метою формування та використання оборотного капіталу є забезпечення прибутковості діяльності для досягнення

фінансової стійкості [3]. Вона також виділяє ряд принципів формування та використання оборотного капіталу: безперервність, взаємопов'язність, своєчасність, орієнтованість, договірність, раціональність, оптимальність.

До завдань, які допоможуть правильно сформувати та доцільно використати оборотний капітал підприємства, О. Пархоменко О. включає оптимізацію обсягу та структури оборотного капіталу, оптимізацію структури джерел формування оборотного капіталу, аналіз ефективності формування та використання оборотного капіталу, удосконалення методики планування потреби в оборотному капіталі, оптимізацію дебіторської заборгованості.

Згідно з О. Пархоменко, функції формування та використання оборотного капіталу поділяються на аналітичну, планувальну, організаційну та контрольну [3, с. 22].

Оборотний капітал можна поділити на власний і позиковий, вони можуть перебувати як у постійному, так і у тимчасовому користуванні.

Власний оборотний капітал формується на основі статутного капіталу, резервного капіталу, довгострокових пасивів, а також накопиченого доходу підприємства.

У формуванні позикового оборотного капіталу беруть участь банківські кредити та заборгованість за кредитами. Підприємство має право користуватися ними на тимчасовій основі.

Отже, можна зробити висновок, що важливе місце у майні підприємства займає оборотний капітал, підходи визначення якого є неоднозначними. Але він має чітку структуру формування та використання, що включає мету, принципи, завдання, функції, моніторинг та інструменти досягнення мети.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Оборотний_капітал
2. Зятковський І. В. Фінанси підприємств / І. В. Зятковський. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
3. Пархоменко О. П. Концепція формування та використання оборотного капіталу промислового підприємства / О. П. Пархоменко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2010. – № 36. – С. 21–25.

В. М. Россочинський,
старший викладач кафедри
прикладної математики та інформатики
Університету митної справи та фінансів;
О.Ф. Булгакова,
старший викладач кафедри
прикладної математики та інформатики
Університету митної справи та фінансів,
м. Дніпропетровськ.

ДО ВИЗНАЧЕННЯ МОДИ НЕПЕРЕРВНОЇ ВИПАДКОВОЇ ВЕЛИЧИНИ

Як відомо, модою неперервної випадкової величини (н.в.в.) X зазвичай вважають таке її значення $x=a$, для якого функція щільності розподілу ймовірностей $f(x)$ набуває найбільшого значення, якщо воно існує: $Mo[X]=a$. Якщо $f(x)$ не має найбільшого значення, тоді вважають, що н.в.в. X не має моди.

Однак вищенаведене класичне визначення моди н.в.в. не зовсім відповідає її імовірісно-статистичному змісту, згідно з яким мода н.в.в. – це таке число $x=b$, за якого навколо (або біля) відповідної точки на осі Ox має місце найбільше скупчення точок, які відповідають значенням н.в.в. X , отриманим в результаті проведення достатньо великої кількості випадкових експериментів, наслідком кожного з яких є певне значення н.в.в. X (рис. 1).

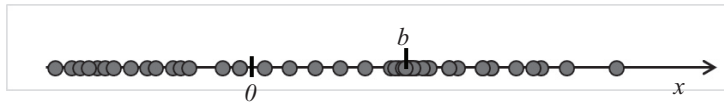

Рис.1. Графічна ілюстрація імовірісно-статистичного змісту моди н.в.в. X

Неповна відповідність між вищенаведеним класичним визначенням моди н.в.в. та її імовірісно-статистичним змістом полягає в тому, що функція щільності розподілу ймовірностей $f(x)$ деякої н.в.в. X може не мати найбільшого значення, але водночас може існувати число $x=b$ і відповідна точка на осі Ox у вищезазначеному сенсі.

Для ілюстрації вищеприведеної ситуації наведемо приклади.

Приклад 1. Нехай для н.в.в. X

$$f(x) = \begin{cases} 0,5 \cdot x, & \text{якщо } x \in (0; 2); \\ 0, & \text{якщо } x \notin (0; 2). \end{cases}$$

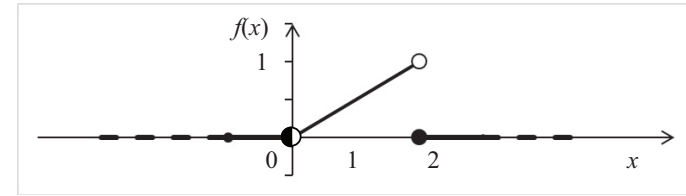

Рис. 2. Графік функції $f(x)$

Із графіка функції $f(x)$ (рис. 2) очевидно, що ця функція не має найбільшого значення, але число $x=b$ і відповідна точка на осі Ox існують у вищезазначеному сенсі для $b=2$.

Приклад 2. Нехай для н.в.в. Z

$$f(z) = \begin{cases} \frac{1}{\pi \cdot \sqrt{1-z^2}}, & \text{якщо } z \in (-1; 1); \\ 0, & \text{якщо } z \notin (-1; 1). \end{cases}$$

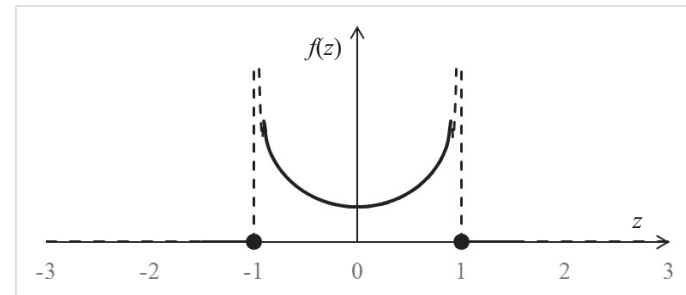

Рис. 3. Графік функції $f(z)$

Із графіка функції $f(z)$ (рис. 3) очевидно, що ця функція не має найбільшого значення, але існують два числа $z=b$ і дві відповідні точки на осі Oz у вищезазначеному сенсі для $b=\pm 1$.

Усунути неповну відповідність між класичним визначенням та імовірісно-статистичним змістом моди н.в.в. можна, ввівши розширене визначення моди н.в.в. X з таким формулюванням:

– Якщо функція $f(x)$ має найбільше значення $f_n = A$ для $x=a$, то $Mo[X]=a$.

– Якщо функція $f(x)$ не має найбільшого значення, але існує хоча б одностороння скінчена границя $\lim_{x \rightarrow b} f(x) = B$ і при цьому $B > f(x) \forall x \in D(f), x \neq b$, то $Mo[X]=b$ (приклад 1 : $Mo[X]=2$).

– Якщо функція $f(x)$ не має значень A і B у вищезазначених сенсах, але існує таке число $x=c$, що $\lim_{x \rightarrow c-0} f(x) = \infty$ або $\lim_{x \rightarrow c+0} f(x) = \infty$, то $Mo[X]=c$ (приклад 2: $Mo_1[Z]=-1, Mo_2[Z]=1$).

– Якщо для н.в.в. U

$$f(u) = \begin{cases} C = const, & \text{якщо } u \in D; \\ 0, & \text{якщо } u \notin D, \end{cases}$$

де D – один або об'єднання декількох проміжків на осі Ou , то н.в.в. U не має моди.
 – Якщо для н.в.в. V функція $f(v) = R - const$ для деякого проміжку (або проміжків) значень v на осі Ov і при цьому $R > f(v) \forall v \in D(f)$ крім тих значень v , що належать вищезазначеному проміжку (або проміжкам), то модою (або модами) н.в.в. V буде (або будуть) середина (або середини) того проміжку (або тих проміжків) значень v , на якому (або яких) $f(v) = R$ (прикладі 3, 4).

Приклад 3. Нехай для н.в.в. Y

$$f(y) = \begin{cases} P, & \text{якщо } y \in (k; l]; \\ Q, & \text{якщо } y \in [m; n); \\ 0, & \text{якщо } y \notin (k; l] \cup [m; n) \end{cases}$$

і при цьому $P < Q$. Тоді $Mo[Y] = (m+n)/2 \equiv e$ (рис. 4).

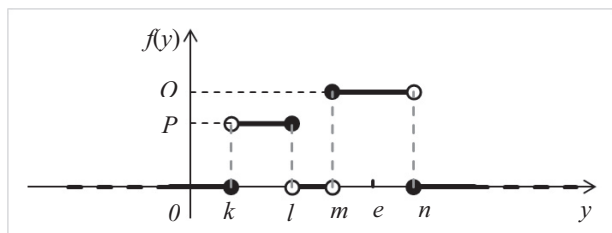

Рис. 4. Графічна ілюстрація моди для кусково-сталой функції щільності розподілу імовірностей $f(y)$

Приклад 4. Нехай для н.в.в. V функція $f(v)$ має вид, зображений на рис. 5. Відповідно до розширеного визначення моди $Mo_1[V] = (p+r)/2 \equiv l$, $Mo_2[V] = (s+t)/2 \equiv k$ (рис. 5).

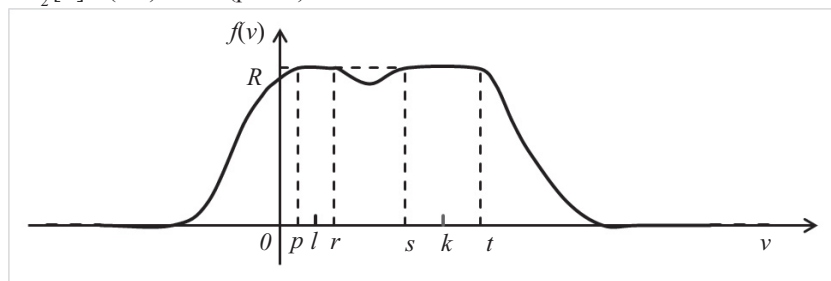

Рис. 5. Графік функції $f(v)$ і графічна ілюстрація моди

Зауважимо, що відповідно до розширеного визначення мода не обов'язково має бути одним із можливих значень н.в.в. Зокрема, у прикладах 1 і 2 н.в.в. не може набувати значення, що дорівнює моді, оскільки в обох прикладах $f(Mo) \equiv 0$.

Очевидно, що розширене визначення моди, як і класичне, передбачає можливість існування декількох мод н.в.в. (прикладі 2, 4).

УДК 339.56:519.876.5

О. А. Рядно,

*доктор технічних наук,
 професор кафедри прикладної
 математики та інформатики,
 Університет митної справи і фінансів,
 м. Дніпропетровськ.*

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИДНІПРОВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Складність і неоднозначність соціально-економічних процесів, що відбуваються нині в Україні, вимагає їх глибокого вивчення із застосуванням сучасних економіко-математичних методів. Інтеграція українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків та залучення іноземних інвесторів є важливою умовою зростання зовнішньоекономічної діяльності країни. Зовнішньоторговельні операції Дніпропетровської області у 2010–2015 рр. проводились із партнерами з близько 100 країн світу. Обсяг експорту товарів становив у 2015 р. 6399,0 млн дол., або 16,8% від загального обсягу експорту товарів країни, та зменшився порівняно з аналогічним періодом 2014 р. на 2364,9 млн дол., або на 27%. У 2015 р. експорт послуг становив 283,3 млн дол., або 2,97% від загального обсягу експорту послуг країни, та зменшився порівняно з аналогічним періодом 2014 р. на 93,5 млн дол., або на 24,8%. Імпорт товарів у 2015 р. становив 3244,9 млн дол., або 8,86% від загального обсягу імпорту в Україну, та зменшився проти 2014 р. на 1389,3 млн дол., або на 30%. У 2015 р. імпорт послуг становив 385,0 млн дол., або 7,48% від загального обсягу імпорту послуг країни, та збільшився порівняно з аналогічним періодом 2014 р. на 14,6 млн дол., або на 3,9%.

В таблиці наведено макроекономічні показники Дніпропетровської області за 2005–2015 рр. Валовий регіональний продукт (ВРП) є одним із найважливіших показників розвитку економіки регіону, який характеризує

кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері виробництва. Протягом 2004–2015 рр. показники обсягу ВРП у фактичних цінах мали тенденцію до зростання (за винятком 2009 року), але кризи 2008 та 2014 років і високий рівень залежності експортно-орієнтованих галузей області від кон'юнктурних коливань на світових ринках привели до спаду економіки та зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця

Динаміка макроекономічних показників Дніпропетровської області

Роки	ВРП, млн грн	Експорт товарів та послуг, млн дол.	Імпорт товарів та послуг, млн дол.
2005	41227	6108	2877
2006	52347	7238	3873
2007	71173	10063	5734
2008	104687	13623	9429
2009	93331	5568	4434
2010	116136	8368	6276
2011	140020	10758	7188
2012	147970	10518	6969
2013	152905	10338	5861
2014	176540	9141	5005
2015	157800	6682	3630

Для аналізу стану зовнішньоекономічної діяльності в регіоні (2009–2015 рр.) побудовано економетричну модель типу Кобба – Дугласа залежності обсягу ВРП (z , млн. грн) від обсягу імпорту (I , млн дол.) та експорту (E , млн. дол.) товарів і послуг у вигляді:

$$z = a_0 I^{a_1} E^{a_2} .$$

Параметри a_1 та a_2 виражають еластичність рівня ВРП стосовно факторів I та E , тобто показують відносний приріст ВРП (у %), пов'язаний із відносним приростом обсягів імпорту та експорту. Так $a_0 = 6291,72$, $a_1 = -1,14$, $a_2 = 1,42$. Розрахунки показують, що отримане рівняння є адекватним фактичним даним спостережень, оскільки $F_{розрах} (38,01) > F_{табл} (6,94)$ зі статистично значимими параметрами при 5% рівні значимості. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,95, що свідчить про значну залежність величини ВРП від обсягів імпорту та експорту товарів та послуг. Середньоквадратичне відхилення розрахункових і фактичних даних не перевищує 7,05%.

За даними Державної служби статистики Дніпропетровська область має найкраще сальдо зовнішньої торгівлі товарами (+1 млрд дол.) серед областей України за січень-травень 2016 р.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) (акціонерний капітал) на одну особу населення в Дніпропетровській області значно перевищують середнє значення для України [1]. Дніпропетровська область входить до числа регіональних лідерів за обсягом прямих ПІІ з регіонів у економіки країн світу – 200,3 млн дол. (на 01.01.2014 р.). Більше капіталу вивезено тільки з Києва – 751,3 млн дол. США та Донецької області – 5432,2 млн дол.

Проведений аналіз показує необхідність здійснення практичних кроків у напрямі розроблення заходів щодо стимулювання експорту товарів, реструктуризації регіональної економіки з метою зростання добробуту населення.

Список використаних джерел

Державна служба статистики України, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :_www.ukrstat.gov.ua

В. О. Савченко,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: І. О. Мельничук,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБСЯГУ І СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Оборотні активи – це один з основних ресурсів здійснення виробничої та господарської діяльності компанії, ефективність якої безпосередньо залежить від структури, джерел і обсягів фінансування. Відповідно, забезпечення оптимального обсягу оборотних активів у загальній структурі активів компанії є вкрай важливою проблемою для всіх підприємств, що і визначило актуальність написання цих тез.

Питання, пов'язані з оборотними активами, досліджували багато вітчизняних вчених. Серед них варто відзначити праці І. Бланка, М. Грідчиної, А. Балдинюка, І. Продченко, Р. Бугріменко та інших, проте незважаючи на їх значний внесок у ці питання оптимізація обсягу та структури оборотних активів розглянута ними не повною мірою.

Існують різноманітні підходи до визначення сутності оборотних активів, проте автор поділяє точку зору таких авторів як М. Білик, С. Ільєнкова, Р. Слав'юк, І. Бланк, які вважають, що оборотні активи – це сукупність майнових цінностей, що обслуговують поточну господарську діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [1, с. 12].

На сьогодні не існує як єдиного трактування оборотних активів, так і єдиної їх класифікації. Загальними класифікаційними ознаками, з якими погоджуються всі вчені, є їх класифікація за видами, за участю в капіталі та за характером джерел формування.

Аналізуючи загальну величину та розмір оборотних активів, управлінець може: надати оцінку ефективності використання ресурсів в діяльності підприємства; оцінити ліквідність його балансу; визначити, у що вкладені власні оборотні активи організації.

Структура та величина поточних активів повинна відповідати потребам організації, які зазначені у її бюджеті. Загальний критерій ефективності використання оборотних активів: поточний капітал повинен бути мінімальним, але достатнім для успішної й безперебійної роботи компанії.

Для того, щоб ефективно використовувати оборотні кошти, спершу потрібно визначити оптимальну їх величину, розробити варіанти фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Визначення їх оптимальної величини дозволить підприємству ефективно функціонувати та звести до мінімуму недіючі поточні активи.

Потребу в оборотних активах ми можемо визначити, використавши метод нормування, що передбачає встановлення оптимальної їх величини, яка є необхідною для здійснення нормальної діяльності компанії [2].

Саме завдяки відповідності структури, складу та наявності оборотних активів обсягу виробництва, яке було заплановано підприємством, воно має можливість отримати прибуток з мінімальними витратами. Якщо ж розмір оборотних активів буде занижений, то можуть виникнути перебої в постачанні і у виробничому процесі, що призведе до скорочення обсягу виробництва і прибутку, виникнення заборгованості, інших негативних явищ у господарській діяльності компанії.

Вітчизняні підприємства здебільшого користуються такими методами нормування оборотних коштів:

– аналітичний – при цьому методі здійснюється аналіз наявності оборотних фондів компанії, в подальшому коригуються фактичні запаси зважаючи на те, які потреби виробництва у підприємства, та вилучаються надлишкові запаси;

– коефіцієнтний – передбачає розрахунок коефіцієнта змін умов виробництва, на основі якого уточнюються фактичні запаси;

– метод прямого розрахунку – розраховуються нормативи для кожного нормованого елементу оборотних коштів. Цей метод вважається найбільш поширеним [3, с. 129].

Варто також зазначити, що існують три принципових підходи до планування оборотних активів компанії [4, с. 232] зважаючи на рівень прибутковості та ризику фінансової діяльності товариства: консервативний, помірний та агресивний.

Згідно з консервативним підходом потрібно повністю задовольняти потреби виробництва у всіх видах оборотних активів та створювати великі їх запаси, щоб мати можливість уникнути непередбачуваних труднощів. Це дійсно призведе до мінімізації фінансових та операційних ресурсів, проте ми зможемо побачити неефективне їх використання – скоротиться їх оборотність та рентабельність.

Помірний підхід також передбачає повне задоволення поточної потреби в усіх видах оборотних активів, однак на відміну від попереднього підходу він передбачає створення нормальних страхових розмірів, які могли б усунути найбільш типові збої у виробництві. В такому разі спостерігатиметься середнє співвідношення між ризиком та ефективністю використання фінансових ресурсів.

Відповідно до агресивного підходу всі форми страхових резервів активів мають бути мінімізовані. Це дійсно добре, однак цей підхід слід використовувати, якщо ми впевнені у відсутності збоїв у виробництві, тоді буде забезпечено високий рівень ефективності використання оборотних активів. Проте якщо виникнуть навіть мінімальні збої в операційній діяльності компанії, це призведе до значних фінансових втрат, в наслідок яких зможемо спостерігати скорочення обсягу виробництва і реалізації продукції.

За результатами дослідження можна зазначити, що на сьогодні планування оборотних активів, з одного боку, є вкрай важливим для подальшого розуміння наявності та обсягу необхідних коштів до залучення, з іншого – недоречним, оскільки дуже важко прогнозувати обсяги діяльності та руху грошових коштів.

Список використаних джерел

1. Андрієць В. С. Сутність поняття управління фінансуванням оборотних активів підприємства / В. С. Андрієць // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – № 8. – С. 11–13.
2. Бланк И. А. Управление активами / И. А. Бланк. – К. : «Ника-центр», 2010. – 720 с.
3. Рижиков В. С., Ровенська В. В., Підгора Є. О. За ред В. С. Рижикова. К. : Вид. дім «Слово», 2004. – 253 с.
4. Чобіток В. І., Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект / В. І. Чобіток, К. С. Пятилоктова // Вісник економіки, транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 41. – С. 230–234.

В. М.Семяновський,

*кандидат фізико-математичних наук,
професор кафедри економічної кібернетики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТАТИСТИКА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

В зв'язку з процесами вступу до Європейського Союзу та пов'язаними з цим процесами децентралізації влади, впровадження системи місцевого самоврядування, сучасною актуальною проблемою статистичної галузі є впровадження системи статистики місцевого самоврядування європейського зразку.

Сучасна європейська система статистики дуже потужно займається просторовою статистикою, статистикою, пов'язаною з місцевими громадами та органами місцевого самоврядування [1]. Європейська комісія у 1988 році опрацювала власну класифікацію територіальних статистичних одиниць за стандартами системи NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes) [2]. Це зумовлено передусім практичними потребами в ефективному здійсненні спільної регіональної політики ЄС і надання фінансової допомоги для реалізації необхідних програм територіальними та регіональними громадами.

Номенклатура територіальних одиниць для статистики (NUTS) – єдина система класифікації NUTS, розроблена ЄС з метою надання фінансових ресурсів регіонам та територіальним громадам, особливо найвідсталішим. Вступаючи до ЄС, нові держави, намагалися адаптувати систему АТО до вимог NUTS [3], проводячи реформу адміністративно-територіального устрою та співпрацюючи зі статистичною службою ЄС (EUROSTAT).

NUTS поділяється на п'ять рівнів, NUTS 1–3 є регіональними, NUTS 4–5 – місцевими одиницями регіональної статистики ЄС.

NUTS 1 – це регіони першого рівня, суб'єкти федерації, автономні утворення, великі регіони.

NUTS 2 – це регіони другого рівня, провінції, департаменти, урядові округи (відповідають області в Україні).

NUTS 3 – це регіони третього рівня, графства, префектури тощо. (вони співвідносяться з групою українських адміністративних районів [4]).

NUTS 4 – це території, менші за NUTS 3 (територіальні громади).

NUTS 5 - первинні територіальні одиниці (солецтва, поселення, ОСН).

Європейські критерії визначення рівнів NUTS для кількості мешканців у територіальних одиниць – NUTS 1 (від 3 до 7 млн.), NUTS 2 (від 800 тис. до 3 млн.), NUTS 3 (від 150 до 800 тис.).

Використання системи NUTS при створенні спроможних територіальних громад дозволяє побудувати потужну інформаційну базу для організації ефективного управління як на державному, так і на місцевому рівні.

В Україні досі існує згубна, радянська система управління, яка досі не реформована та яка автоматично знищує всі інші спроби реформ у державі. Система управління як на державному так і на місцевих рівнях зазнала краху. З іншого боку, ми спостерігаємо високу ефективність державного управління у Європі [5]. Ефективність системи управління мають структурну і інформаційну складові.

Структурна складова пов'язана з існуванням головного ефективного суб'єкта місцевого самоврядування (МС) – територіальної громади (ТГ). Територіальна громада, зокрема у Європі, має значні, законодавчо визнані, повноваження, багато джерел фінансування, власність, комунальне майно, тощо. Тільки така громада може називатися спроможною територіальною громадою [6]. Розумна адміністративно-територіальна реформа (1999 р.) та впровадження після неї ефективного місцевого самоврядування європейського типу, дозволила Польщі потроїти свій ВВП за останні 15 років.

Інформаційна складова пов'язана з використанням сучасних інформаційних технологій для створення, зберігання та використання бази даних територіальної громади для своєчасного інформування мешканців громади щодо ситуації в громаді та прийняття ефективних рішень щодо керуванню громадою. Ідея «електронного врядування» повинна базуватися на системі «електронних громад», які забезпечують взаємодію не тільки управлінських структур, но і, обов'язково, мешканців громади з управлінськими та комунальними структурами громади.

Важливою основою обох складових є система статистичної інформації. Україна приймає участь у діяльності європейського та світового статистичного співтовариства. Тому Україна повинна впроваджувати та використовувати сучасні європейські та світові стандарти статистичної діяльності [3].

Закон України «Про державну статистику» [7] визначає, що державна статистика – централізована система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації. Також цей закон визначає, що державна статистична діяльність – сукупність дій, пов'язаних з проведенням державних статистичних спостережень та наданням інформаційних послуг, спрямована на збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичної інформації, забезпечення її достовірності, а також удосконалення статистичної методології.

Нажаль, з радянських часів, державна статистична діяльність була спрямована на забезпечення діяльності галузевих структур. При цьому, просторова, територіальна статистика, статистика, що спрямована на створення інформаційної бази для аналізу життя територіальних громад, місцевого населення, муніципальних структур, практично не використовувалась.

Сучасна система статистики в Україні не відповідає європейській та не дозволяє створювати інформаційну базу місцевого самоврядування [8]. Органи місцевого самоврядування до статистичних органів відсилають декілька форм -1-село (Соціально-економічна характеристика сільського населеного пункту, 1 раз в 5 років), 6-сільрада (Окремі показники розвитку рад у галузі с/г, річна), 1-житлофонд (Житловий фонд, річна), 4-сільрада (Посівні площі сільськогосподарських культур, річна), 9-ДС (Звіт про кількісний склад державних службовців, річна), 2-інвестиції (Звіт про капітальні інвестиції, квартальна), 6-ПВ (Звіт з кількістю працівників, їхній якісний склад, річна), 4-МТП (Звіт про залишки і використання енергетичних матеріалів, місячна, квартальна, річна) тощо.

Але органи статистики практично не володіють інформацією про фінансовий стан громади, зокрема формування доходів та видатків місцевого бюджету тощо. Впровадження справжньої територіальної статистики потребує ще багато роботи.

Створення сучасного інформаційного забезпечення роботи територіальних громад має велике значення але знаходиться ще на початковому етапі розвитку. Системи інформаційного забезпечення повинні бути відкритими та будуватися з низу, з громад. Вони потрібні, по-перше, для мешканців громади, по-друге, для забезпечення прийняття рішень та ефективного управління нею.

Список джерел

1. Семяновський В.М. Система територіальної статистики та адміністративно-територіальний устрій. Європейський досвід для України. – Науковий Вісник НАСООА. – 2014. – № 4, с 39-53 с.
2. Номенклатура територіальних одиниць для статистики (NUTS). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.egu.org.ua/?page=1227>.
3. Семяновський В.М. Статистика місцевого самоврядування. Завдання для України. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. Вип. 15. – К.: ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат». – 2014. – с.120-128.
4. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми: Монографія / [І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, К. М. Вітман,

О. В. Скрипнюк, Є. В. Перегуда, О. М. Стойко, О. Г. Кучабський, В. А. Явір]; За ред. І. О. Кресіної. – К.: Логос, 2009. – 480 с.

5. Семяновський В.М., Бабчук В.Г. Європейська система управління державою – стратегія для України. Матеріали першої науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті І.І.Пилипенка «Стратегія розвитку України: економічний та гуманітарний виміри». – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, – 2014. – с. 68-70.

6. Семяновський В.М. Самоврядування по-польськи: уроки для України. – Науковий Вісник НАСООА.- 2014.- № 2, с 40-49 с.

7. Закон України “Про державну статистику”, № 2614-ХІІ – Верховна Рада України від 17.09.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2614-12>.

8. Наказ Про затвердження Порядку погодження органами державної статистики методології та звітної документації, що пов'язана зі збиранням та використанням адміністративних даних, № 33 – Державний комітет статистики України від 30.01.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2009/33_2009.

А. В. Сидорова,

*доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри бізнес-статистики та
економічної кібернетики,
Донецький національний університет
ім. Василя Стуса,
м. Донецьк.*

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ

Економічна реальність, в якій зараз знаходиться Україна, характеризується зміною географічної й товарної структури експорту й імпорту, скороченням експорту товарів і послуг в Росію і країни СНД (тільки в 2015 р. в порівнянні з 2014 р., експорт товарів в СНД скоротився на 47,7%; послуг – на 39,1%); у країні ЄС зафіксовано зниження експорту товарів на 25,5%; послуг – на 26,7%. Відмітимо, що падіння експорту в СНД було очікуваним (у зв'язку з підписанням Україною торгової угоди з ЄС), тоді як в країні ЄС у I півріччі 2014 р. зафіксовано зростання експорту на 14,9%. Але з III кварталу почалося зниження експорту, а потім – його падіння незважаючи на запровадження пільг для українського експорту [1].

Нині Україна нарощує в країні ЄС експорт агропродукції, яка стає основним експортним товаром. Діє режим вільної торгівлі для експорту в ЄС, запроваджено автономні торгові преференції. З іншого боку, крім обмеженого доступу на російський ринок агресивна політика Росії ускладнює логістику в

країни Азії. Усе це сприяло переорієнтації експорту України з країн СНД на країни ЄС.

Для виходу зовнішньоекономічного сектору з кризи Україні потрібно належним чином розставити пріоритети, досягнення яких відкриє доступ до нових ринків збуту, поліпшить умови торгівлі, посилить співпрацю із зарубіжними підприємствами.

Головна роль у цих процесах відводиться не тільки збільшенню експорту товарів і послуг, а також поліпшенню їх структури. Це, по-перше, зростання експорту не сировинної, а якісної кінцевої продукції з високим вмістом доданої вартості, тобто високотехнологічних видів продукції; по-друге, збільшення у складі експорту (й імпорту) частки послуг, питома вага яких недостатня (15,1% у 2010 р., 18,6% у 2013 р., 17,6% у 2014 р., 20,3% у 2015 р.) [1]; по-третє, підвищення в експорті послуг питомої ваги високотехнологічних та/або інноваційних видів послуг. Якщо посилити увагу до цих видів діяльності в умовах кризи, можна розраховувати на підвищення потенціалу післякризового прискореного розвитку компаній і країни в цілому.

Незначна частка високотехнологічних товарів і послуг в українському експорті пояснюється скороченням витрат на інноваційну діяльність, недостатнім фінансуванням наукових розробок, відсутністю підтримки інноваційної діяльності з боку держави, високими ризиками вкладення капіталу тощо. Левову частку фінансування здійснюють самі підприємства коштом власних джерел. Частка державних джерел фінансування є вкрай незначною.

Нестача фінансування негативно впливає на розвиток зовнішньої торгівлі України послугами й пояснює неконкурентоспроможність переважної більшості експортованих послуг на світовому ринку.

Водночас динаміка зовнішньої торгівлі України послугами впродовж багатьох років характеризується перевищенням експорту над імпортом, тобто позитивним сальдо, що підтверджує необхідність їх нарощування для підвищення ефективності зовнішньої торгівлі в цілому. У структурі наданих послуг найбільша частка припадає на транспортні послуги і послуги зв'язку через геополітичне положення України. Проте завдяки розвитку фінансових, комп'ютерних та інших видів високотехнологічних послуг частка транспортних і послуг зв'язку істотно скоротилася в порівнянні з 2005 р. (з 76,3 до 58,5%). Розрахований коефіцієнт структурних зрушень Рябцева склав для експорту – 15,3%, для імпорту – 17,5%.

Інноваційні послуги є впровадженням результатів наукових досліджень та інженерних розробок у процесі обслуговування за допомогою нових методів або обладнання. Високотехнологічні та інноваційні послуги є потенційною нішею економіки, які здатні значною мірою вплинути на здійснення антикризової стратегії України.

Згідно з Методологічним положенням зі статистики, зараз в Україні діє Класифікація зовнішньоекономічних послуг (КЗЕП). Класифікацію високотехнологічних і інноваційних послуг в Україні не розроблено. Якщо використовувати класифікацію, розроблену Євростатом для країн ЄС [2], то на

двозначному рівні кодів NACE до них слід включити: а) високотехнологічні послуги вищого рівня наукоємності: зв'язок (код 64 NACE); діяльність, пов'язана з комп'ютерами (72); дослідження і розробки (73); б) високотехнологічні послуги середнього рівня наукоємності: фінансове посередництво (65); діяльність комерційна інша (74); охорона здоров'я і соціальні послуги (85); діяльність по організації відпочинку, культури і спорту (92).

Аналіз показав, що в останні роки значно зросла питома вага українського експорту високотехнологічних послуг, пов'язаних зі створенням баз даних і програмного забезпечення, інформатизації й оброблення даних (з 0,6% до 10%). В середньому щорічно їх обсяг зростав у 1,4 раза швидше, ніж загальний обсяг послуг. При цьому починаючи з 2013 р. питома вага комп'ютерних послуг в експорті послуг (10%) перевищила їх частку в імпорті послуг (4,8%). Отже, напрямом зростання має стати не тільки збільшення обсягу експорту послуг, а й оптимізація їх структури через підвищення частки високотехнологічних та інноваційних видів послуг. Цю закономірність та вплив зовнішніх і внутрішніх факторів підтвердила побудована індексна детермінована модель експорту високотехнологічних і інноваційних послуг [3, с. 166]:

$$E_{in} = II \cdot \frac{BBII}{II} \cdot \frac{I}{BBII} \cdot \frac{E}{I} \cdot \frac{E_{in}}{E},$$

де II – іноземні інвестиції;

$BBII$ – валовий внутрішній продукт;

I, E – імпорт і експорт послуг відповідно;

E_{in} – експорт високотехнологічних і інноваційних послуг.

Результативний показник моделі представлений як добуток таких факторів: величина іноземних інвестицій, капіталовіддача, імпортна квота, коефіцієнт покриття експортом імпорту та частка інноваційних послуг в експорті. Необхідні для розрахунків дані наведено в таблиці. Для аналізу обрано показники 2010 р., коли обсяг експорту послуг досяг передкризового рівня, та 2014 р., оскільки перше півріччя цього року демонструвало зростання й ще не відчуло негативних змін, пов'язаних із анексією Криму й бойовими діями на сході України.

В результаті аналізу виявлено, що експорт інноваційних послуг збільшився у 2014 р. в порівнянні з 2010 р. на 1088,0 млн дол. Це відбулося завдяки позитивному впливу таких чинників як приплив іноземних інвестицій (на 939,27 млн дол.), збільшення імпоротної квоти (на 409,75 млн дол.), а також позитивним змінам у структурі експорту послуг на користь високотехнологічних і інноваційних видів (1222,25 млн дол.). Отже, визначальними чинниками нарощування експорту високотехнологічних (інноваційних) видів послуг є залучення інвестицій, підвищення ефективності їх використання, поширення зв'язків з іноземними партнерами та оптимізація структури послуг.

Таблиця

Оцінка впливу факторів на динаміку експорту інноваційних послуг

Фактори моделі	Позначення	2010	2014	Зміна факторів, %	Вплив факторів, млн дол. (+,-)
Іноземні інвестиції, млрд. дол.	<i>И</i>	39,176	57,056	145,6	+939,27
Капіталовіддача, дол.	<i>ВВП/И</i>	3,48	2,31	66,4	-1008
Імпортна квота, %	<i>И/ВВП</i>	4,0	4,8	120,0	+409,75
Коефіцієнт покриття експортом послуг імпорту, %	<i>Е/И</i>	225,4	180,8	80,2	-475,19
Частка інноваційних послуг у загальному експорті послуг, %	<i>Еін/Е</i>	16,7	27,3	163,5	+1222,25
Експорт інноваційних послуг, млрд дол.	<i>Еін</i>	2,058	3,146	152,9	1088,0

Джерело: розраховано автором

Таким чином, експорт послуг є перспективною галуззю, джерелом збільшення валютних надходжень у країну, він сприяє активізації прогресивних трансформаційних процесів у зовнішній торгівлі. Подолати проблеми, що існують нині в Україні, і перетворити їх в нові можливості можна шляхом залучення інвестицій і підвищення ефективності їх використання, збільшення в експорті високотехнологічних товарів і послуг, оптимізації структури експорту й імпорту. Для повноцінного використання нових можливостей і забезпечення виходу вітчизняного бізнесу на ринки ЄС необхідно не закрити кордони, а намагатися вбудуватися в глобальні ланцюжки. Таку стратегію наслідували Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Німеччина, Китай. Цьому сприятимуть набуття чинності з 1 січня 2016 р. торговою частиною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також пов'язана з цим лібералізація торгівлі. Відкриття українського ринку для європейських товарів і послуг спонукатиме українських виробників до перегляду своїх стратегічних засад і ринкової поведінки, щоб бути конкурентоспроможними в глобальній економіці.

Необхідно створити в Україні Парк високих технологій, прийняти чіткі і зрозумілі правила діяльності компаній, запровадити мінімальні податки, покінчити з рейдерством. Потрібна також справжня податкова реформа, зміна системи регулювання економіки, доступні кредити для малого й середнього бізнесу, розміщення виробничих потужностей на українській території з подальшим експортом в ЄС та інші країни.

Україні це дозволить залучити іноземні інвестиції, створити нові робочі місця, підвищити рівень конкурентоспроможності, а відтак прискорити технологічну модернізацію і підвищити виробництво високотехнологічних товарів і послуг.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Revision 4 (2008). – Access mode : <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry>
3. Сидорова А. В. Міжнародна статистика : [підруч.] / А. В. Сидорова, Я. В. Кіосак. – Донецьк : Каштан, 2013. – 384 с.
4. Шовкун И. А. Высокотехнологические услуги во внешней торговле: мировой опыт и украинские реалии / И. А. Шовкун // Экономика Украины. – 2013. – № 9 (614). – С. 47–71.

А. А. Сиклітенко,
студентка 4-го курсу,
напрям підготовки «Фінанси та кредит»;
науковий керівник: **Л. Є. Момотюк,**
д. е. н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кожне підприємство головною метою своєї діяльності ставить отримання максимального прибутку. Досягти її можна двома шляхами: збільшуючи продажі або зменшуючи витрати. Витрати є невід'ємною частиною функціонування будь-якого підприємства, їх величина впливає на фінансові результати та служить орієнтиром для оцінювання ефективності діяльності підприємства. Однією із головних задач управління витратами підприємства є впровадження ефективної системи обліку та контролю витрат з метою виявлення резервів щодо їх зниження.

Актуальність теми полягає в тому, що ефективне управління витратами є необхідною умовою збільшення прибутку підприємства та посилення його конкурентного стану на ринку.

Дослідженням питання управління витратами займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених: Я. Леонов, Ф. Бутинець, Л. Цимбалюк, Н. Скригун, Т. Тігрова, Є. Мних та інші.

Метою дослідження є вивчення теоретичних засад управління витратами на підприємстві та пошук шляхів підвищення ефективності управління ними.

Витрати – це сукупність вимірених у грошовій формі ресурсів підприємства, пов'язаних із виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт та їх реалізацією [1, с. 29].

Управління витратами підприємства – це процес цілеспрямованого формування оптимального їх рівня за відповідними видами, місцями виникнення, носіями та іншими ознаками. Критерієм оптимізації виступає мінімум витрат [2, с. 18].

Внаслідок впровадження на підприємстві ефективної системи управління витратами вирішується багато задач, головними з яких є: регулювання цін, впровадження оптимальної та обґрунтованої економії, збільшення прибутку шляхом обліку, аналізу і контролю витрат.

Аналіз витрат на підприємстві слід проводити систематично та в розрізі таких трьох напрямків:

- оцінка динаміки витрат за певний період (місяць, квартал, рік); дозволяє відстежувати зміни окремих статей витрат, вчасно виявляючи необґрунтоване зростання витрат;

- оцінка структури витрат; допомагає виявити найбільш витратні статті та сконцентрувати увагу на пошуку шляхів їх зниження;

- порівняння фактичного рівня витрат із запланованим; дає можливість більш точно скласти фінансові плани підприємства з урахуванням відхилень від запланованого прибутку.

Контроль у системі управління витратами дає змогу вчасно виявляти відхилення від запланованих показників. Отже, контроль виконує коригувальну функцію шляхом приведення фактичних показників до запланованих, а також уточнення планових індикаторів.

В умовах політичної та економічної кризи, яка триває в Україні, для кожного виробника вкрай важливо визначити оптимальні обсяги виробництва, які забезпечать високий рівень прибутковості підприємства, але не вплинуть на якість продукції та не відобразяться на ефективності виробничого процесу.

Основними шляхами зниження витрат є:

- зниження матеріальних витрат на одиницю продукції;
- зниження витрат на оплату праці на одиницю продукції;
- скорочення адміністративно-управлінських витрат;
- ліквідація непродуктивних витрат і втрат;
- застосування ресурсозберігаючих технологій, що забезпечує економію матеріалів та енергії;
- чітке дотримання технологічної дисципліни, що призводить до скорочення втрат від браку;
- запровадження ефективних систем внутрішньовиробничих економічних відносин, що сприяють економії всіх видів ресурсів, підвищенню якості продукції;

– раціоналізація організаційної структури системи управління виробництвом з метою скорочення витрат на управління, підвищення його ефективності [3, с. 94].

Отже, процес управління витратами – це безперервний контроль, облік та аналіз витрат підприємства, прогнозування, планування та пошук альтернативних шляхів зниження витрат. Управління витратами на підприємстві є необхідним інструментом підвищення ефективності його функціонування.

Список використаних джерел

1. Тігова Т. М. Аналіз фінансової звітності : [навч. посіб.] / Т. М. Тігова, Л. С. Селіверстова, Т. Б. Процюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 268 с.
2. Турило А. М. Управління витратами підприємства : [навч. посіб.] / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 57 с.
3. Цимбалюк Л. Г. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару / Л. Г. Цимбалюк / Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 88–95.

М. Є. Сіницький,

*кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри інформаційних систем і технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ПРОБЛЕМИ ТЕСТУВАННЯ В ОСВІТІ ТА ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ СТАТИСТИЧНИМИ МЕТОДАМИ

Тестування (від англ. *Test* – дослід, проба) – метод діагностики, який за допомогою стандартизованих питань чи завдань (в подальшому – питань) вимірює (оцінює) якісні та кількісні латентні (непостережувані) індивідуальні особливості людини, наприклад рівень освіченості чи знань. Тест являє собою не довільний набір індикаторів, а таких, що мають відповідати певним вимогам, задоволення яким являє певні проблеми.

1. Тестові завдання мають бути однорідними (гомогенними), тобто тест має складатися із питань, таких що для будь-якої групи осіб, які знаходяться на одному й тому ж самому рівні здатності до успіху, відповіді на будь-які питання мають бути локально статистично незалежними від відповідей на інші питання. Під локальною (умовною) незалежністю відповідей розуміють те, що зв'язок між ними можливий лише опосередковано через латентну змінну. Це обмеження

вимагає вилучення з тесту питань, які можуть стосуватись не цільових латентних властивостей особи.

Для діагностування цієї проблеми застосовують двохфакторний дисперсійний аналіз (*Factorial ANOVA*) первинних («сирих») балів, що широко представлений в універсальних статпакетах (Statistica, SPSS, Stata, SAS та інш.). Судячи з опису сучасного програмного забезпечення вона майже вирішена.

2. Застосування певних статистик залежить від виду розподілу первинних балів. Час тестування завжди обмежений, щоб не стали проявлятися фактори втоми, неуважності тощо. Тому кількість питань не може бути значною (25–50), і відповідно виникає необхідність перевірки типу розподілу отриманої вибірки. Для простих дихотомічних тестів існує впевненість, що відповіді розподілені за біноміальним законом, хоча зі збільшенням кількості питань він швидко наближується до нормального. В будь-якому разі віддають перевагу непараметричним статистикам, незважаючи на те, що вони менш точні.

3. Чи відповідають результати тесту поставленій задачі? Наскільки валідним є тест? Відповідь залежить від цілей випробовування. Коли йдеться про поточний чи рубіжний контроль (залік) або про ліцензування чи сертифікацію, тест має бути критеріально-орієнтованим, і відповідно дисперсія «сирих» балів має бути якнайменшою. І навпаки – коли задачею тесту є ранжування учасників (як при конкурсному відборі), дисперсія має бути якнайширшою – нормативно-орієнтоване тестування. При цьому за норму приймають маточікування, дисперсію та коефіцієнти детермінації питань, отриманих для нормативних вибірок (добре стратифікованих). Процес визначення норм називають стандартизацією. Його сутність – у відборі завдань з параметрами трудності від 0,3 до 0,7, роздільної здатності – більше 0,3 та коефіцієнтом детермінації – не менше 0,2.

4. Наскільки надійним є тест? Тобто яке значення має коефіцієнт кореляції між дійсними та спостережуваними балами випробовуваного? Чи отримує він близькі бали при повторному проходженні того ж самого тесту або тесту з аналогічними питаннями? Знаючи надійність, можна оцінити помилку результату тестування та його довірчий інтервал. З цієї точки зору звичайний екзамен не є вимірюванням рівня знань чи навичок.

5. Найсуттєвішою проблемою класичної теорії тестування (СТТ), рецепт вирішення якої був знайдений лише через 50 років її існування, але не використовується в Україні дотепер, була залежність параметрів тестових питань від властивостей випробовуваних, оскільки ці параметри визначаються за відповідями вибірки випробовуваних певного рівня навченості.

Прорив відбувся, коли на заміну СТТ прийшла теорія параметризації та моделювання тестів, яка отримала назву IRT (*Item Response Theory*). Завдяки

роботам Л. Такера, Ф. Лорда, М. Новіка, Г. Раша, А. Бірнбаума було сформовано концепцію логістичної моделі прогнозу відповіді на питання тесту (замість лінійної як у СТТ), що привело до створення родини т. зв. (1PL-4PL) IRT-моделей та на їх основі – моделей для тестів різних специфікацій: градуйованої шкали (Ф. Самедзима), номінальної шкали (Р. Бок), рейтингової шкали (Е. Андерсен, Д. Андріч), часткової кредитної шкали (Б. Райт, Дж. Мастерс) та їх політомічних варіантів (Дж. Лінакр, Е. Муракі) і згодом \square багатомірних моделей (Дж. Лінакр, М. Уїлсон, Р. Адамс, М. Ву). Для розв'язання використовували методи сумісної та умовної максимальної правдоподібності (JML), на їх основі розроблено багато відомих програм, наприклад WinSteps, RUMM, PARSCALE тощо.

Дещо пізніше прихильниками наряду, розвинутого у роботах Б. Гріна, Т. Андерсена, Л. Герстоуна, П. Лазарсфельда, У. Гібсона методу латентно-структурного аналізу (LCA), було доведено, що аналітична модель конфірматорного факторного аналізу (CFA) для дихотомічних даних еквівалентна двохпараметричній пробіт-IRT-моделі А. Бірнбаума, або 2PL-моделі. Її застосування можливе для вибірок у 100–400 осіб. Зараз тривають роботи щодо реалізації т. зв. моделей скритого шляху в рамках IRT-моделей. Структурні моделі включено до пакетів Statistica, Mplus, ACER ConQuest, SPSS, STATA, SAS.

IRT-моделювання накладає жорсткі умови на відбір тестових питань, що вважається суттєвим недоліком цього підходу, оскільки ставляться під загрозу вміст тесту та репрезентативність вибірки. Новий імпульс було надано розробниками т. зв. узагальнених нелінійних моделей (GNLMM), що дозволяють не зважати на тип розподілу первинних даних (Ф. Риджмен, П. Де Боек, М. Уїлсон та інші.). В основу їх реалізації покладено метод маргінальної максимальної правдоподібності з алгоритмом очікуваної максимізації (MML/EM). На відміну від JML-алгоритму в ньому не відбувається одночасного оцінювання параметрів питань та латентних здатностей людини. Останні вважаються випадковим чином вибраними з деякого, як правило, нормального розподілу, який включається в інтеграл функції правдоподібності, максимум якої дає найбільш імовірні значення параметрів питань. Для взяття цього інтегралу використовують або квадратуру Гауса – Ерміта, або алгоритм Монте-Карло EM. На цьому принципі працюють відповідні модулі таких відомих статпакетів як середовище R, Mplus, ACER ConQuest, SPSS, STATA, SAS.

В доповіді наведено приклади застосування автором деяких із названих моделей до результатів тестування, отриманих як з літературних джерел, так і з практики Національної академії статистики, обліку та аудиту.

П. В. Хазан,
здобувач,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ

АНАЛІЗ ВИТРАТ В ГАЛУЗІ ГЕНЕРАЦІЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ СОНЯЧНИМИ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯМИ

Відновлювана енергетика стрімко розвивається завдяки використанню сучасних ефективних технології перетворенні сонячного випромінювання в електроенергію. Такі технології дедалі стають більш конкурентоспроможними у порівнянні із традиційними технологіями, які використовують викопне паливо. На сьогодні більше половини нових генеруючих потужностей побудовано на основі відновлюваної енергетики. Найбільш ефективні інвестиції в енергетичну галузь в світі розміщуються саме в секторі відновлюваної енергетики. Наприклад, в 2015 році інвестиції у відновлювану енергетику¹ склали 285,9 млрд. дол. США. Зокрема, інвестування в сонячну енергетику склали 161 млрд. дол. США (56% від загальних інвестицій у відновлювану енергетику), а у вітрову енергетику – 109,6 млрд. дол. США (38,3% від загальних інвестицій). Не зважаючи на різний економічний рівень країн, цікавим фактом є те, що в галузі сонячної енергетики на розвинені країни припадає інвестицій 81 млрд. дол. США, а на країни, що розвиваються – 80 млрд. дол. США, в секторі вітроенергетики 42 та 67 млрд. дол. США відповідно. Розподіл інвестицій по країнам-лідерам у світі наступний: Китай – 102,9; США – 44,1; Японія – 36,2; Велика Британія – 22,2; Індія – 10,2; Німеччина – 8,5; Бразилія – 7,1, Марокко – 2, Уругвай – 1,1; Пакистан – 0,72; Гондурас – 0,56; Кенія – 0,36; Уганда – 0,13 млрд. дол. США. [0].

Вартість технологій в галузі сонячної енергетики має тенденцію до зменшення. Фотоелектричні модулі в 2014 році вже коштували на 65% нижче у порівнянні з 2010 роком. В період між 2010 та 2014 рр. вартість будівництва комерційних сонячних електростанцій загального призначення знизилася на 29-65% в залежності від регіону світу. Вартість виробленої електроенергії на таких електростанціях зменшилася в двічі з 2010 по 2014 рр. з 0,12-0,16 до 0,06-0,08 дол. США за кВт·год відповідно. Вартість сонячних систем в приватних домогосподарствах зменшилася на 40-60% і склали 0,14-0,46 дол. США за кВт·год у середньому в світі. Для

порівняння: електроенергія, яка вироблена з використанням викопного палива коштує 0,045-0,14 дол. США за кВт·год. [0].

Слід зазначити, що для об'єктивної оцінки реальних витрат та переваг відновлюваних джерел енергії необхідно включати до розрахунку ресурсно-екологічні та соціальні аспекти оцінювання. Тому необхідно враховувати збитки, які спричиняють підприємства енергетики здоров'ю людини та навколишньому природному середовищу. Одним із індикаторів, який може бути розрахований, є викиди CO₂. За умови вартості збитків 20-80 дол. США за тону CO₂, вартість виробництва електроенергії на викопному паливі підвищується на 0,01-0,13 дол. США за кВт·год. В залежності від країни та технології. Відповідно до аналізу 26 країн світу (3/4 світового споживання електроенергії), який був зроблений IRENA [0], вартість електроенергії, що вироблена з використанням викопного палива з урахуванням ресурсно-екологічних та соціальних факторів буде складати від 0,07 до 0,19 дол. США за кВт·год. При цьому тарифи на електроенергію для приватних споживачів в Європі в 2015 році були в від 0,331 в Данії до 0,104 в Болгарії дол. США за кВт·год, для промисловості – середнє значення тарифу для країн Європейського Союзу (EU-28) склали 0,13 дол. США за кВт·год. В США тарифи в середньому в 2016 році склали для приватних користувачів 0,13 та для промисловості – 0,07 дол. США за кВт·год. В Україні в 2016 році тариф на електроенергію в залежності від споживача, а також класу напруги від 0,028 до 0,076 дол. США (по курсу НБУ на 13 листопада 2016 року). [0, 0, 8, 0].

В 2015 році в Україні вироблено на теплових електростанціях (без урахування тимчасово окупованих територій) 6,75·10⁹ кВт·год електроенергії. Виходячи із зазначених вище розрахунків відповідно до статистичних даних Державної служби статистики України, загальна сума збитків навколишньому природному середовищу та здоров'ю людини, яка спричинена всіма ТЕС лише по показнику викидів CO₂ знаходиться в межах 0,06 – 0,88 млрд. дол. США. [0, 0].

Розвиток відновлюваних джерел енергії та зокрема сонячної енергетики відповідно до міжнародних зобов'язань України (11 % відновлюваних джерел до 2020 року в загальній генерації), а також зменшення частки енергетики, яка працює на викопному паливі, буде сприяти пропорційному зменшенню збитків навколишньому природному середовищу та здоров'ю людини

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua>
2. Статистичний бюлетень. Виробництво електроенергії та окремі техніко-економічні показники роботи електростанцій в Україні за 2015 рік.

¹ геотермальна, сонячна, вітрова, біоенергетика, використання енергії океанів та навколишнього природного середовища, енергії від переробки відходів, а також гідроенергетика потужністю менше 50 МВт

Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ5_u.htm

3. Official website of International Renewable Energy Agency (IRENA) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irena.org>

4. Renewable energy technologies cost analysis. Volume 1: Power Sector. Issue 4/5. Solar Photovoltaics. IRENA – 2012

5. Renewable Power Generation Cost in 2014. IRENA. [Electronic resource]. – Access mode : https://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_RE_Power_Costs_2014_report.pdf

6. Renewables 2016. Global Status Report [Electronic resource]. – Access mode : http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2015/07/REN12-GSR2015_Onlinebook_low1.pdf

7. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua>

8. Eurostat [Electronic resource]. – Access mode http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_price_statistics#Further_Eurostat_information

9. US Energy Information Administration [Electronic resource]. – Access mode : https://www.eia.gov/electricity/monthly/epm_table_grapher.cfm?t=epmt_5_6_a

І. В. Харчук,
магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

науковий керівник: Л. Є. Момотюк,
д. е. н., професор,

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Основною ланкою економіки в ринкових умовах господарювання є підприємства, які виступають в ролі суб'єктів господарювання. Для здійснення господарської діяльності, отримання продукції, доходів і накопичень вони використовують певні види ресурсів: матеріальні, трудові, фінансові, а також грошові кошти.

Фінансові ресурси підприємств – це засоби, які акумулюються підприємством з метою забезпечення процесу простого і розширеного

відтворення шляхом трансформації їх в інші види ресурсів, а також з метою досягнення високих фінансових результатів. Вони являють собою сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні підприємств і є джерелом їх виробничого та соціального розвитку. Фінансові ресурси підприємства утворюються в результаті виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання шляхом отримання грошей за продані товари, вироблені ними, а також мобілізації коштів на фінансовому ринку [2].

Фінансові ресурси спрямовуються на розвиток виробництва, утримання і розвиток об'єктів невиробничої сфери, споживання, а також можуть залишатися в резерві. Фінансові ресурси, що використовуються для розвитку виробничо-торгового процесу, являють собою капітал у його грошовій формі.

Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів, їх ефективне використання зумовлюють сприятливе фінансове становище підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність. У зв'язку із цим найважливішим завданням підприємств є пошук резервів збільшення власних фінансових ресурсів і найбільш ефективно їх використання з метою підвищення ефективності роботи.

При цьому джерела фінансових ресурсів підприємств виступають як складова фінансового потенціалу для формування фінансових ресурсів і визначають напрямок та обсяг їх надходження. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства показано в таблиці.

Таблиця

Джерела формування фінансових ресурсів підприємства

Власні	Позикові
Ресурси, що належать підприємству і утворюються внаслідок його фінансово-господарської діяльності: статутний капітал, резервний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток.	Ресурси, що знаходяться тимчасово в розпорядженні підприємства і можуть використовуватися з метою досягнення статутних цілей: довгострокові і поточні зобов'язання.

Ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових ресурсів. Використання позикового капіталу дозволяє істотно розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективно використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів, а в остаточному підсумку – підвищити ринкову вартість підприємства [1].

Формування обумовлює і подальший рух фінансових ресурсів у формі їх використання. На цій стадії стає можливим запуск безпосередньо процесу виробництва на підприємстві. Тут фінансові ресурси підприємства матеріалізуються в основні та оборотні фонди. У виробничих фондах

фінансові ресурси перебувають у прихованій формі, оскільки їх вартісна оцінка вже не має визначального характеру, але безумовної важливості набувають показники виробничої діяльності підприємства. У подібній речовій формі фінансові ресурси перебувають до реалізації виробленої продукції на ринку, коли стає можливим їх вартісне вираження і визначення ефективності їх використання.

У зв'язку з цим управління залученням і ефективним використанням позикових коштів є однією з найважливіших функцій управління фінансами, яка спрямована на забезпечення досягнення високих кінцевих результатів господарської діяльності підприємства [2].

Список використаних джерел

1. Гуляєва Н. М. Фінансові ресурси підприємств / Н. М. Гуляєва, О. В. Сьомко // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 58–63.
2. Пойда-Носик Н.Н., Грабарчук С.С. Фінансові ресурси підприємства / Н. Н. Пойда-Носик, С. С. Грабарчук // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 96–104.

УДК 311.3:330.5

С. П. Червона,

*кандидат економічних наук, доцент,
в. о. професора кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ВИТРАТИ НА ХАРЧУВАННЯ ЯК ІНДИКАТОР РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У статті 48 Конституції України зазначено, що «кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [1].

В українському суспільстві відбулися значні зміни, які суттєво вплинули на рівень життя та матеріального забезпечення населення країни. Економічна та політична нестабільність останніх років призвела до різкого падіння показників матеріального забезпечення переважної більшості українських сімей. Негативні явища у соціальному середовищі, які були спричинені економічною та політичною кризою, досі не вдається суттєво пом'якшити. Для подолання негативних тенденцій та формування цілеспрямованої державної політики підвищення життєвого рівня населення та зменшення масштабів бідності в країні необхідним є виявлення та системний аналіз чинників формування життєвого рівня, а також визначення поточних тенденцій соціального розвитку.

Одним з індикаторів рівня життя населення країни, а також одним з основних факторів підтримання життєдіяльності й здоров'я людини є забезпечення її здоровим й повноцінним харчуванням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних питань означеної проблеми в своїх наукових працях приділяли такі вчені як О. Амоша, Д. Богиня, П. Бубенко, М. Долішній, В. Онікієнко, С. Дорогунцов, В. Пономаренко, М. Кизим, Е. Лібанова, С. Валентей, А. Дауренбеков, В. Майер, В. Жеребін, Т. Клебанова, О. Кузнецова, В. Мандибура, Н. Рімашевська, О. Новикова, В. Райцина, О. Сурикова, Л. Черенько та інші.

Незважаючи на чисельні дослідження цієї проблеми значна кількість її аспектів потребує постійного моніторингу та аналізу.

Метою дослідження є аналіз основних тенденцій споживання населенням України основних продуктів харчування протягом 2008–2015 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Споживання продуктів харчування залежить від рівня матеріального добробуту, що визначається ресурсами (доходами), якими володіє українець. Так, відповідно до закону, який, на думку німецького економіста Ернста Енгеля, виражає залежність частки споживання продуктів харчування від рівня доходів сім'ї, чим бідніше сім'я, тим більша частка всіх витрат повинна бути виділена нею для придбання продуктів харчування. В міру зростання доходів сім'ї питома вага витрат на харчування скорочується, частка витрат на квартиру, світло, одяг, паливо майже не змінюється, а питома вага всіх інших витрат збільшується [3].

В Україні ця теза не знаходить свого підтвердження: незважаючи на зростання сукупних ресурсів домогосподарств у 1,81 раза, у 2015 році значно зросла частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої (на 8,6% порівняно з 2008 роком і на 2,3% порівняно з 2014 роком) та частка витрат на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива (на 28,6% порівняно з 2008 роком і на 24,5% порівно з 2014 роком), що пояснюється значним зростанням тарифів на житлово-комунальне обслуговування, збільшенням споживчих цін та знеціненням національної валюти. Відповідно, частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних благ домогосподарств України зменшується (порівняно з 2008 роком на 16,2%, а порівняно з 2014 роком на 9,0%), що свідчить про зниження рівня життя в Україні протягом 2008–2015 рр. [2].

Про зниження рівня життя в Україні свідчать також дані вибіркового обстеження «Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів» [4]. Так, за оцінкою матеріального добробуту протягом досліджуваного періоду в Україні збільшилась на 27,1% частка домогосподарств, що віднесли себе до бідних, яка у 2015 році досягла 72,3%; частка домогосподарств, що віднесли себе до небідних, але ще й не представників середнього класу, зменшилась на 34,5% і у 2015 році становила 27,0% проти 41,2 % у 2008 році.

При цьому збільшилась частка домогосподарств, які постійно відмовлялися собі у найнеобхіднішому, крім харчування – протягом досліджуваного періоду вона зросла на 31,3%, а також частка домогосподарств, яким не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування, яка у 2015 році порівняно з 2008 збільшилась майже у 1,9 рази і досягла 4,9%. Відповідно, на 51,2% та на 11,8% у 2015 році порівняно з 2008 роком зменшилися частки домогосподарств, які зазначили, що доходів їм було достатньо і вони робили заощадження, а також доходів їм було достатньо, але вони заощадження не робили.

Висновки. Проведений аналіз показує, що незважаючи на зростання сукупних ресурсів домогосподарств, у зв'язку зі збільшенням тарифів на житлово-комунальне обслуговування, споживчих цін та знецінення національної валюти зростає частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої та частка витрат на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива; частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб домогосподарств України зменшилась. В Україні протягом 2008–2015 років збільшилась частка домогосподарств, що віднесли себе до бідних, також збільшується частка домогосподарств, які постійно відмовлялися собі у найнеобхіднішому, крім харчування, та частка домогосподарств, яким не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування. Отже, можемо констатувати, що протягом 2008–2015 років рівень життя в Україні знижується.

Тому, на нашу думку, керівництво держави повинно приділити значну увагу розробленню державної політики в соціально-економічній сфері, що дозволила б підвищити рівень життя пересічного українця.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>
2. Витрати і ресурси домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): статистичний збірник [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2009–2016. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Економічний словник-довідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/dict/287.html>
4. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств): статистичний збірник [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2009–2016. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Є. В. Чернець,
магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

науковий керівник: Л. Є. Момотюк,
д.е.н., професор,

*проректор з науково-педагогічної та виховної роботи,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

При здійсненні підприємницької діяльності кожне підприємство ставить за мету отримання прибутку. Рівень прибутковості підприємства характеризує успішність його діяльності. Прибутковість підприємства залежить від оптимального співвідношення між прибутком та витратами у процесі господарської діяльності.

Актуальність представленої теми полягає в тому, що оптимізація фінансових результатів діяльності в умовах економічної кризи в країні є головним питанням виживання підприємств.

Дослідженню проблеми фінансових результатів підприємства присвячено багато праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, таких як М. Білик, Й. Петрович, Р. Прокопишин-Рашкевич, С. Лондар, О. Тимошенко, Л. Степасюк та інші.

Фінансовий результат – це приріст (чи зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його діяльності за звітний період. Основним фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток, збільшення якого означає примноження фінансових ресурсів та зростання фінансових результатів. Збиток підприємства означає втрату його фінансових ресурсів, а якщо збитки носять регулярний характер, то врешті-решт будуть витрачені всі фінансові ресурси і підприємство збанкрутує. Отже, фінансовим результатом діяльності підприємства може бути прибуток або збиток [2].

Згідно р П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1], прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати; збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Отже, можна сказати, що для оптимізації фінансових результатів діяльності слід впроваджувати заходи, які пов'язані з збільшенням прибутку та зменшенням витрат підприємства.

Ефективна діяльність підприємства неможлива без раціональної та чітко вибудованої системи управління фінансами. Це набуває особливого

значення при кризових явищах у зовнішньому середовищі, які є джерелами ризику для діяльності підприємства.

Забезпечення ефективного управління фінансовими результатами обумовлює необхідність побудови економічного механізму управління фінансовими результатами господарської діяльності у рамках загальної системи управління підприємством. Економічний механізм управління фінансовими результатами господарської діяльності підприємства – це динамічна комплексна організаційно-управлінська підсистема, яка передбачає реалізацію спеціальних процедур (організації, інформаційного забезпечення, управління, контролю), спрямованих на забезпечення сталого зростання прибутковості, оптимальної мобілізації та реалізації потенціалу економічного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі його господарської діяльності, що призводить до збільшення ринкової вартості суб'єкта господарювання та відповідає основній меті, цілям і завданням загальної системи управління підприємством [3, с. 86].

З урахуванням вищевизначеного визначення можна сформулювати основні завдання оптимізації фінансових результатів діяльності підприємства:

- постійний моніторинг, аналіз та контроль впливу зовнішнього і внутрішнього середовища, розроблення оптимального плану дій для запобігання збитковості, тобто вироблення антикризових заходів, які забезпечать нейтралізацію негативних наслідків зовнішнього середовища та знизять масштаби майбутніх загроз;

- забезпечення раціонального розподілу прибутку;
- зниження витрат шляхом складання прогнозних планів витрат підприємства та оптимізації їх обсягу;
- збільшення можливостей отримання прибутку від діяльності підприємства;

- розроблення ефективного менеджменту на підприємстві.

Отже, проявом успішності господарської діяльності підприємства є фінансовий результат його діяльності, який відображає ефективність формування та використання прибутку підприємства. Важливим елементом при оптимізації фінансових результатів підприємства є розроблення ефективного менеджменту підприємства, який включає економічний механізм управління фінансовими результатами, що має забезпечити сталий розвиток підприємства з динамічним отриманням прибутку.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 336/22868 від 28.02.2013 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

2. Лондар С. Л. Фінанси : [навч. посіб.] / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 384 с.

3. Скалюк Р. В. Економічний механізм управління фінансовими результатами промислових підприємств: теоретичні основи забезпечення функціонування / Р. В. Скалюк // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 2 (24). – С. 86–93.

О. Ю. Швидка,
магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах розвитку економіки значно зріс як зовнішній, так і внутрішній державний борг. Управління державним боргом є одним з пріоритетних завдань фінансової політики держави. Ефективне управління боргом дозволить уникнути кризових явищ, сприятиме розвитку економіки України.

Проблема формування та управління державним боргом досліджувалась у наукових працях таких учених як О. Василик, К. Павлюк та інші.

Досліджуючи державний борг, науковці вважають, що борг – це зобов'язання дебітора виплатити відсотки та/або основну суми боргу кредитору в домовлений термін у майбутньому [4].

Державний борг – це загальна сума усіх боргових зобов'язань держави перед її кредиторами, які виникають на підставі законодавства або договору про борг. Величина державного боргу, динаміка й темпи його зміни відображають стан економіки і фінансів держави.

Можна погодитись із твердженням О. Василика і К. Павлюка, що залежно від сфери розміщення державний борг поділяється на внутрішній і зовнішній. Державний зовнішній борг – це боргові зобов'язання держави перед нерезидентами щодо повернення позичених коштів та відсотків за ними [2]. В Україні величина державного боргу регулюється Законом України «Про державний внутрішній борг України», де сказано: «Державним внутрішнім боргом України є строкові боргові зобов'язання Уряду України у грошовій формі. Державний внутрішній борг гарантується всім майном, що перебуває у загальнодержавній власності» [1].

Державний борг має властивість до накопичення. Величина державного боргу складається з боргів минулих років та новостворених боргів [2].

За даними Міністерства фінансів України, загальна сума державного боргу України на кінець вересня 2016 року склала 68,61 млрд дол. Таким чином, у порівнянні з показником на початок місяця сума держборгу збільшилась на 2,8%, або на 1,9 млрд дол. Загальна сума державного боргу становить майже 1,778 трлн грн. З початку року, в січні-вересні сума державного боргу в доларах зросла на 4,7%, або на 3,11 млрд доларів [6].

Серед основних причин зростання державної заборгованості Т. Коляда виділяє неефективну бюджетно-податкову політику, залежність системи управління боргом від кон'юктурних коливань фінансових ринків, девальвацію національної валюти, високу плату за запозичені ресурси, високу вартість кредитних ресурсів, недосконалість нормативно-правового забезпечення процесу управління державним боргом [3].

Специфіка управління внутрішнім та зовнішнім державним боргом полягає в тому, що платоспроможність держави за внутрішніми позиками забезпечується коштом внутрішніх джерел, а погашення зовнішнього боргу залежить від надходжень валютної виручки [3].

Підсумовуючи вищезазначене, потрібно наголосити на необхідності оптимізації державного боргу. Тому, на нашу думку, доцільними будуть такі заходи: вдосконалення нормативно-правової бази та податкової політики.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Державний внутрішній борг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2604-12>
2. Василик О. Д. Бюджетна система України : [підруч.] / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 544 с.
3. Коляда Т. А. Управління державним боргом у контексті стабілізації державних фінансів України / Т. А. Коляда / Economic Annals – XXI (2015), 82–85.
4. Управління державним бюджетом України : [підруч.] / Кол. авт. [заг. ред. М. Я. Азарова]. – К. : Міністерство фінансів України, 2010. – 816 с.
5. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
6. Офіційний веб-сайт «Українські національні новини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua>

С. В. Шилаєва,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки підприємств,

Національна академія статистики, обліку і аудиту,

м. Київ.

СТАТИСТИКА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Ринок праці є невід'ємною частиною економічної системи, оскільки саме на ринку праці відбувається формування, розподіл та відтворення робочої сили. В ньому переплітаються не тільки інтереси працівників і роботодавців, але й відображаються соціально-економічні, демографічні, політичні, процеси країни. Вони впливають на стан розвитку основних засобів, конкурентоспроможність продукції, організацію виробництва товарів і послуг, попит та кваліфікацію працівників, рівень зайнятості і безробіття, соціальний захист та рівень життя населення. В Україні головними стримуючими факторами розвитку ринку праці є нетипові для економічно розвинених країн особливості формування ринкових відносин, які базуються на механізмах адміністративно-планової економіки, а діюча інфраструктура соціального забезпечення і соціального захисту не в повній мірі відповідає вимогам ринкової економіки. Допущені помилки ринкових перетворень в економіці та недоліки в трансформуванні системи соціального захисту до цього часу негативно впливають на економічний розвиток країни і рівень життя населення. Серед них: недосконала галузева структура економіки, яка має сировинну направленість і базується на застарілій техніко-технологічній базі, низький рівень заробітної плати, що не відповідає світовій практиці, нерозвиненість малого і середнього бізнесу, надмірна диференціація населення за доходами тощо. Основним гальмом у забезпеченні якісного соціально-економічного розвитку країни є необґрунтована та неефективна політика доходів, яка зорієнтована на модель дешевої робочої сили та низькі соціальні стандарти.[1].

За даними Державної служби статистики України, ситуація на ринку праці залишається напруженою та характеризується скороченням зайнятості та зростанням безробіття. Серед осіб працездатного віку кількість економічно активного населення в I півріччі 2016 року становила 17,3 млн. осіб, з них 15,6 млн. зайнятих та 1,7 млн. безробітних громадян. Рівень безробіття, за методологією (МОП) становив серед осіб працездатного віку - 9,8%, у тому числі серед осіб віком 25-29 років – 11,6%, а серед молоді до 25 років рівень безробіття є більшим як удвічі, ніж в середньому по країні – 23,1% економічно активного населення[2]. Вагомим чинником погіршення ситуації на ринку праці в Україні виступають наслідки російської агресії, в результаті якої значна кількість населення втратила роботу. За офіційними даними, з початку окупації АР Крим та проведення антитерористичної операції на Сході до Державної

служби зайнятості звернулися за допомогою у працевлаштуванні 73,8 тис. вимушених переселенців з АР Крим, Донецької та Луганської областей. Безробітними серед переселенців є у переважній більшості особи з вищою освітою (70 %), за віковою структурою – молодь у віці до 35 років (40 %), до 45 років – (30 %)[3]. В кризових умовах відбувається неврегульоване переміщення працездатного населення по території України, без врахування структурних особливостей регіональних ринків праці, що призводить до зростання навантаження на локальних ринках праці, конкуренції та породжує проблеми щодо працевлаштування, соціальної адаптації, доступу до освіти.

Значним залишається дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці. За даними Державної служби зайнятості, станом на 1 жовтня 2016 року на 1 вільне робоче місце претендувало 6 безробітних, у тому числі серед законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів – 17 осіб, кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства на одне вільне робоче місце претендувало – 15 осіб, технічних службовців – 8 осіб, фахівців та працівників сфери торгівлі й послуг – по 6 осіб, професіоналів; робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування і машин та представників найпростіших професій – по 5 осіб, кваліфікованих робітників з інструментом – 3 особи. Кількість безробітного населення нерівномірно розподілена по регіонах країни. Найнижчий рівень безробіття спостерігався в Одеській (5,8%), Харківській (6,3%), Київській (6,6%) областях та місті Києві – (6,3%), а найвищий у Херсонській (12,1%), Кіровоградській (12,3%), Полтавській (13,1%), Донецькій (14,2%) та Луганській (16,4%) областях[3].

Станом на 1 липня 2016 року у базі даних служби зайнятості налічувалося 40,8 тис. вакансій. Лідерами по кількості вакансій залишаються висококваліфіковані робітники – слюсарі, токарі, електрогазозварники, водії, швачки, малярі, робітники з ремонту електроустаткування тощо. Також затребувані працівники сфери послуг (продавці, кухарі, офіціанти, перукарі, охоронники тощо), у сільськогосподарському секторі – агрономи, трактористи та робітники з обслуговування сільськогосподарського виробництва. Існує попит на працівників з досвідом роботи та високим рівнем кваліфікації: лікарів, інженерів різних галузей, викладачів, бухгалтерів, касирів, а також ІТ-фахівців, технологів і фармацевтів, менеджерів. Серед найпростіших професій найбільш затребувані підсобні робітники, прибиральники, двірники, вантажники та комірники [3].

Слід зазначити, що у половині вакансій, що були актуальними на 1 липня 2016 року, пропонувалася заробітна плата у розмірі до 2 тис. грн.; ще майже у половині вакансій – від 2 тис. до 5 тис. грн., та лише у 5,1% вакансій запропонована заробітна плата перевищувала 5 тис. грн.[3]. В умовах надлишку робочої сили та пошукачів роботи вимоги до претендентів постійно зростають. Найпоширеніша причиною є те, що претенденти на вакансії не відповідають вимогам наймачів щодо рівня освіти, кваліфікації й досвіду.Тим, хто не має

необхідних професійних знань і досвіду, роботодавці пропонують низьку оплату, що часто спонукає перших відмовитися від працевлаштування.

Проблема оплати праці є однією з головних проблем ринку праці. Девальвація гривні призводить до прогресуючого знецінення заробітної плати – головного джерела доходів населення та чинника сімейного достатку. Існуючі нині пенсії та соціальні допомоги більшості отримувачів не забезпечують мінімального достатку.В такій ситуації особливого значення набула проблема трудової міграції.Якщо рік тому головними причинами переїзду закордон українці називали нестабільну політичну ситуацію і відсутність почуття безпеки, то сьогодні на перший план виходять інфляція, зростання цін і низький рівень життя. За даними опитування Міжнародного кадрового порталу 57 % українців заради високооплачуваної роботи готові виїхати за кордон, 54 % працювати ненормований робочий день, займатися справою, до якої байдужий готові 29 %, терпіти будь-які труднощі – 18%, працювати без вихідних – 17 % громадян [4]. Основними країнами для працевлаштування українських заробітчан є Росія, Польща, Німеччина, Чехія, Італія, Іспанія, Греція, Португалія, США, Канада.

Ситуація на ринку праці вимагає невідкладного його реформування та запровадження адекватних заходів для досягнення стратегічних цілей щодо утвердження прав людини, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу, серед яких першочерговими є: прийняття Трудового кодексу України, що вирішить питання узгодження норм численних правових актів в цій сфері та приведення їх до вимог соціально орієнтованої ринкової економіки; розробка та впровадження економічно обґрунтованих соціальних стандартів (життєвий мінімум, мінімальна заробітна плата); забезпечення формування ринкової ставки заробітної плати на принципах реальної вартості і ціни робочої сили; розробка заходів щодо зменшення різкої міжгалузевої та галузевої диференціації в оплаті праці працівників;розробка механізмів індексації оплати праці як інструмента нейтралізації інфляції; посилення соціального діалогу суб'єктів соціально-трудових відносин на всіх рівнях з метою врегулювання соціальних відносин та соціальних умов у сфері праці;формування інформаційно-статистичної бази з нестандартної зайнятості та забезпечення її моніторингу.

Список використаної літератури:

1. Онікієнко В. В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи: [моногр.] / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, Л. Г. Ткаченко. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 286 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>
4. Барометр ринку праці України [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://hh.ua/article/19026>

С. І. Шило,
магістрант,
спеціальність «Прикладна статистика»;
науковий керівник: С. П. Червона,
к.е.н., в.о. професора,
кафедра статистики
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Однією з першочергових проблем розвитку економіки країни та окремих її галузей є низький рівень життя населення, а саме рівень його доходів. Для України регулювання доходів населення є надзвичайно актуальним питанням, оскільки в умовах нестабільності економічного розвитку спостерігається гостра суперечність між обмеженістю ресурсів для реалізації соціальних програм та зростаючими вимогами до кінцевого попиту як одного з головних чинників економічного зростання. Високий рівень бідності працюючого населення та відсутність середнього класу в Україні через невідповідність середньостатистичних даних реаліям проживання звичайного українця та їх неможливість забезпечити умови для життя та розвитку населення країни обумовлюють необхідність комплексного реформування механізму формування доходів населення.

Основною метою моїх тез є обґрунтування відсутності середнього класу в Україні через невідповідність соціальних умов, рівня доходів громадян країни реаліям життя за соціальними нормами та відповідно Закону України «Про прожитковий мінімум». Тому спостереження за рівнем доходів населення через показник мінімальної заробітної плати пересічного громадянина України, його динаміку, порівняння із прожитковим мінімумом для середньостатистичного українця, а також аналіз співвідношення номінальної та реальної заробітної плати пересічного громадянина в Україні; тенденції змін індексу споживчих цін та спостереження за змінами вартості споживчого кошика середньостатистичного працюючого українця у впродовж останніх 5-ти років, а саме з 2010 по 2015 рр., і є основними етапами дослідження.

Заробітна плата будь-якого індивіда є основним засобом його існування, а прожитковий мінімум громадянина України є «прірвою» між життям та виживанням, тому порівняння показників мінімальної заробітної плати українця та можливого його прожиткового мінімуму за нормами встановленими урядом України є важливим фактором покращення

фінансового стану громадян. Загальний рівень доходів населення в Україні упродовж останніх років базується на мінімальній заробітній платі громадянина України. Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці.

Розмір прожиткового мінімуму та розмір мінімальної заробітної плати, повинен забезпечувати належний соціальний захист кожного громадянина України. Згідно зі ст.1 Закону України «Про прожитковий мінімум», прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

З метою оцінки рівня життя населення було досліджено динаміку номінальної та реальної заробітної плати пересічного громадянина України. За даними Державної служби статистики України номінальна заробітна плата за 2010-2015 рр. коливалась в межах від 2239 грн. у 2010 р. до 4194 грн. в 2015 році. Номінальна заробітна плата зростала в середньому щорічно на 13,7%, споживчі ціни – на 13,4%, а реальна заробітна плата – на 5,8%. Як видно з таблиці 1, починаючи з 2011 року номінальна заробітна плата зростала але темпи зростання реальної заробітної плати були значно нижчими.

Таблиця 1

Динаміка номінальної і реальної заробітної плати та індексу споживчих цін в Україні за 2011-2015 рр.

(%)

Рік	Ланцюгові темпи зростання		Ланцюговий індекс споживчих цін	Базисні темпи зростання		Базисний індекс споживчих цін
	Номінальної заробітної плати	Реальної заробітної плати		Номінальної заробітної плати до 2010 року	Реальної заробітної плати до 2010 року	
2011	116,7	111,5	1,046	116,7	111,5	1,046
2012	114,8	115,0	0,998	133,9	134,2	1,044
2013	109,0	108,4	1,005	145,9	145,2	1,049
2014	107,5	86,1	1,249	156,9	125,6	1,310
2015	121,2	84,6	1,433	190,1	132,7	1,878

Найбільше зростання реальної заробітної плати припало на 2012 рік та скла 15,0%, це пояснюється значним зростанням розміру номінальної заробітної плати та досить поміркованим індексом споживчих цін, що склав

99,8%. У 2014 та 2015 роках відбулося значне зменшення реальної заробітної плати, що викликано, перш за все, значним зростанням індексу споживчих цін. Загалом протягом досліджуваного періоду розмір реальної заробітної плати, так само як і номінальної, мав тенденцію до зростання, але починаючи із 2014 року розмір реальної заробітної плати поступово скорочується (табл.1).

Згідно із законодавством України номінальна заробітна плата регулюється за рахунок розмірів мінімальної заробітної плати. Проаналізувавши показники та динаміку розміру мінімальної заробітної плати в Україні за 2010-2015 роки можна зробити висновки, що даний показник протягом усього досліджуваного періоду мав чітку тенденцію до зростання (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка розміру мінімальної заробітної плати громадян України за 2010-2015 рр.

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн	Абсолютне зростання мін. з.п. до попереднього року, грн.	Темп росту мін. з.п. до попереднього року, %
2010	888,25	–	–
2011	963,08	74,83	108,40
2012	1098,08	135,00	114,00
2013	1152,92	54,84	105,00
2014	1218,00	65,08	105,60
2015	1434,42	216,42	117,80

Процес зростання цін за період 2010-2015 рр. проходив і триває до сьогодні в країні без гальмування, а отже і знецінення грошової національної одиниці України триває. З 2010р. до 2015р. мінімальна заробітна плата громадян України зростала, але темпи зростання були дуже повільними. В 2013р. взагалі відбулося гальмування, і мінімальна заробітна плата громадян майже не зростала відносно попереднього 2013 року (табл.2.). Варто відмітити, що значне підвищення рівня інфляції в Україні припало на період політичної нестабільності в державі.

Таким чином, протягом досліджуваного періоду, під впливом дестабілізуючих факторів, мінімальна заробітна плата в Україні за період дослідження хоча і зростала (табл.2), але добробут громадян країни, які мають фінансовий дохід у вигляді заробітної плати не зростав через інфляцію та здешевлення національної грошової одиниці, бо індекс купівельної спроможності національної грошової одиниці зменшувався, а індекс споживчих цін зростав.

За законодавчими актами мінімальна заробітна плата встановлюється у розмірі не нижчому за вартісну величину межі малозабезпеченості в розрахунку на одну працездатну особу, тобто в основу розрахунку розміру мінімальної заробітної плати індивіда покладено розмір його прожиткового мінімуму. Розмір прожиткового мінімуму встановлюється Кабінетом Міністрів України та затверджується Верховною Радою України при прийнятті Закону України «Про Державний Бюджет» на відповідний рік. Розрахунок прожиткового мінімуму здійснюється з використанням вартісної величини прожиткового мінімуму через мінімальний споживчий кошик, тобто набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та набір послуг. Прожитковий мінімум на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення, за поданням Кабінету Міністрів України затверджується Верховною Радою України щорічно до початку розгляду Державного бюджету України і періодично переглядається відповідно до зростання індексу споживчих цін разом з уточненням показників Державного бюджету України та публікується в офіційних виданнях .

В Україні прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу. Крім того, прожитковий мінімум вираховується диференційовано в залежності від вікового критерію або в залежності від соціальної та демографічної групи осіб: для дітей віком до 6 років; для дітей віком від 6 до 18 років; для працездатних осіб; для осіб, які втратили працездатність. Мінімальний споживчий кошик, тобто прожитковий мінімум, визначається, як вартість набору товарів та послуг, мінімально необхідних для задоволення потреб у харчуванні на рівні фізіологічно мінімальних норм споживання (окремо для дорослих, дітей, людей похилого віку), а також мінімальних потреб в одязі, взутті, предметах домашнього вжитку, медикаментах, комунальних і побутових послугах, транспорті, культурі тощо.

Слід зазначити, що за даними ООН, середня вартість споживчого кошика одного українця має становити 17 доларів США на день. Якщо ж людина отримує заробітну плату близько 510 доларів США на місяць, то вона перебуває на межі бідності. Тобто, в порівнянні з середньою заробітною платою громадянина в Україні, виходить, що зарібок громадян України на місяць набагато нижчий за межу бідності, ніж у сусідніх європейських країнах. Всесвітній банк запропонував вважати рівнем бідності доходи менші ніж 1,25 дол. на день, що дорівнює 32 грн. в Україні. Коли дохід менший, то виникає проблема виживання індивіда в суспільстві, тобто в Україні. Мінімальна заробітна плата на сьогодні за офіційними даними в Україні коливається в межах 1550 грн або 60 дол. США а за стандартами ООН – 510 дол. США на місяць , що не відповідає, а ні міжнародним стандартам ООН, а ні нормам щодо фізіологічних потреб людини. Вартість

споживчого кошика терміном на 1 місяць, які запропоновані владою України складає 1496 грн., що дорівнює 57 дол. США.

Споживчий кошик в Україні був затверджений ще у 1992 р. та відтоді суттєво не переглядався владою України. Вартість набору продуктів і послуг, що входять до споживчого кошика, є найважливішим показником, виходячи з якого розраховуються прожитковий мінімум і мінімальна зарплата громадянина України.

За нормативними актами уряду в Україні, як для пересічного громадянина, так і для працюючого громадянина, не передбачено споживчим кошиком стандарти, які б відповідали міжнародним вимогам, а не були розраховані лише на фізичне виживання індивіда в суспільстві. За даними даного спостереження в Україні чітко спостерігається розмежування на класи: клас з великим рівнем достатку, клас за межею бідності та соціальний клас на межі бідності. 10% становить соціальна група з великим рівнем достатку, 15% – соціальна група індивідів, з низьким рівнем достатку, усі інші це соціальна група з малозабезпечених верств населення, їх близько 75%.

Таким чином, в Україні проблематично виокремити середній клас. Зростає частка населення з низькими доходами, а відсутній середній клас, за кошти якого може розвиватись економічна та фінансова сфери в державі, а це розвиток реального сектора господарювання.

Список використаних джерел:

1. Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати: Закон України від 20 жовтня 2009 р. // [Електронний ресурс] Режим доступу.: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999. №966-ХІV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №38. – С.348.
3. Прогресивні форми організації і оплати праці – основи ефективного управління підприємством: моногр. / Т. А. Костишина, Н. І. Огруд, Л. В. Степанова, О. І. Єрещенко. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 241 с.
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: www.me.gov.ua
5. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Латік В. Основні показники рівня життя населення / В. Латік., Н. Підлужна // Праця і зарплата. – 2010. – № 46. – С.6-8.
7. Праця України 2014: стат. зб. / Відпов. за вип.. І. В. Сенік; Державна служба статистики України. – К., 2009. – 322с.
8. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: www.worldbank.org.

УДК 311.17:365.48 (477)

В. С. Шишкін,

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України,
м. Київ.*

ЗМІНИ ЖИТЛОВИХ УМОВ НАСЕЛЕННЯ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ

Згідно з концепцією людського розвитку найбільш важливим є задоволення потреб людини. Якщо взяти за основу піраміду потреб Маслоу, то потреби оцінюються у рамках ієрархії, що припускає можливість переходу їх від одного рівня до іншого у різних напрямках за принципом «фрустрація-регресія». За неможливістю задовольнити потребу вищого рівня людина повертається до нижчого і активізує свою діяльність там.

Наявність двох напрямів у задоволенні потреб створює допоміжну можливість для мотивації. Забезпечення житлових умов належить до найнижчого рівня потреб, тобто до фізіологічного рівня. Без їх задоволення неможливо вести мову про потребу вищого рівня. Оскільки аналіз доводить, що житлові проблеми для України є одними з найбільш невирішених проблем, важливо дослідити, наскільки їх динамічні зміни дозволяють задовольнити базові потреби. Важливою характеристикою житлових умов є тип житла: у 2010 році 47,4% домогосподарств країни мешкали в окремій квартирі, ще 45,3% – у індивідуальному будинку. Тобто більше 90% домогосподарств мали окреме житло. У 2016 році частка домогосподарств, що мешкали в окремому житлі, навіть збільшилася, а найпоширенішим типом житла став індивідуальний будинок. Зростання частки домогосподарств, які мешкають у гуртожитку, є наслідком війни на сході України: значна частина переселенців мешкає саме у гуртожитках.

Житловий простір є дуже важливою характеристикою житлових умов. На думку автора, він повинен оцінюватися за допомогою двох показників: кількістю кімнат та розміром житлової площі. Так, у 2010 році 14,4% домогосподарств мешкали в однокімнатному помешканні, 36,8% – у двокімнатному, 33,0% – у трикімнатному та 15,8% мешкали у помешканні з чотирма та більше кімнатами. У 2016 році частка домогосподарств, які мешкають у однокімнатному та двокімнатному житлі, скоротилася та відповідно зросла частка домогосподарств, що мають у своєму розпорядженні житло з більшою кількістю кімнат.

У 2010 році майже 10% домогосподарств мали житлову площу менш ніж 7,5 м² на одну особу, тобто мали право на безкоштовне поліпшення своїх житлових умов. Взагалі у 2010 році 41,8% домогосподарств не мали соціальної норми житла 13,65 м². У 2016 році ситуація дещо покращилася: частка домогосподарств, що мають право на безкоштовне поліпшення своїх житлових умов, скоротилася на 1,6 в. п. Частка домогосподарств, що не мають соціальної норми житла у розрахунку на одну особу, скоротилася ще більше – на 3,4 в. п. Незважаючи на це середній розмір житлової площі на одну особу в Україні знаходиться на дуже низькому рівні.

Забезпечення житла зручностями є основною характеристикою якості житла домогосподарств. У 2016 році ситуація з обладнанням житла зручностями була набагато ліпшою, ніж на початку досліджуваного періоду. Так, забезпечення водогоном збільшилося на 8, в. п. і становило 79,0%, каналізацією було забезпечено 78,4% помешкань домогосподарств, гарячим водопостачанням – 39,2%. Підвищився також рівень забезпечення індивідуальними системами опалення, газовими колонками, централізованим газопостачанням, електроплитами, ванною або душем. Водночас скоротилося забезпечення житла центральним опаленням, балонним газом, телефонами та смітспроводами.

Задоволення населення житловими умовами залежить від двох чинників: кількісних та якісних характеристик житла та стандартів житлових умов, що склалися на сучасному етапі розвитку суспільства. Ступінь задоволеності населенням житловими умовами може знижуватися навіть за покращення характеристик наявного житлового фонду. Житлові умови населення – складна економічна категорія, яка оцінюється за допомогою великої кількості показників, а відтак необхідно чітко визначитися зі системою показників, щоб оцінити ступінь задоволеності потреб домогосподарств.

Поступово застарілий житловий фонд замінюється сучасним, про це свідчить зростання забезпечення житла домогосподарств зручностями. Сучасні стандарти житла поступово поширюються не тільки в містах, а і в сільській місцевості. У 2016 році більше половини домогосподарств країни були задоволені власними житловими умовами. Ступінь задоволеності у містах суттєво перевищував відповідний показник у сільській місцевості.

А. В. Юхимчук,
студент,
напряму підготовки «Фінанси та кредит»;

науковий керівник: С. С. Залобовська,
к. е. н., доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

РОЛЬ АМОРТИЗАЦІЙНИХ ВІДРАХУВАНЬ У ФІНАНСУВАННІ ВІДТВОРЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах економічної кризи, яка торкнулась кожного підприємства, важко вкладати кошти в оновлення та модернізацію необоротних активів. Більшість підприємств підтримують позицію виживання, не приділяючи належну увагу процесу відтворення основних засобів.

Актуальність теми полягає в тому, що ефективність функціонування підприємства будь-якої сфери діяльності залежить від стану та ефективності використання основних фондів. Їх наявність, стан та технічні можливості впливають на якість продукції, виробничі витрати, продуктивність праці та конкурентоспроможність підприємства.

Питанню фінансування відтворення необоротних активів підприємства приділено значну увагу у працях таких вчених як С. Онисько, Т. Шматьковська, О. Агрес, О. Доценко, А. Поддєрьогін та інші.

Метою дослідження є вивчення теоретичних аспектів фінансування відтворення необоротних активів підприємства.

Відтворення основних виробничих засобів – це процес безперервного їх оновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення. Просте відтворення основних засобів здійснюється в тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне. Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування [3].

Згідно з класифікацією джерел фінансування відтворення та формування основних засобів на підприємстві, представленою С. Онисько, вони поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх джерел фінансування належать власні (амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток, кошти засновників підприємства) та залучені (пайові та інші внески членів трудових колективів, кошти від емісії акцій та цінних паперів, кошти від продажу майна підприємства та кошти від здавання основних засобів в оренду). До зовнішніх джерел фінансування належать позикові

кошти (іноземні інвестиції, лізинг, банківські кредити та інші позики, кошти страхових, венчурних, пенсійних та інших фондів) та централізовані кошти (кошти благодійних фондів, державних позабюджетних фондів, державного та місцевих бюджетів) [2].

Вивчаючи різні джерела, пов'язані з фінансуванням відтворення основних засобів, можна дійти висновку, що амортизація є одним з головних джерел відновлення основних фондів з мінімальним ризиком для підприємства.

Як зазначає О. Агрес, це джерело фінансування не оподатковується та зменшує величину оподаткованого прибутку підприємств, не потребує додаткових витрат, пов'язаних із мобілізацією коштів. Розмір амортизаційних відрахувань залежить від норм амортизації та балансової вартості основних фондів. У практичній діяльності підприємства застосовують різні методи нарахування амортизаційних відрахувань, дотримуючись при цьому амортизаційної політики держави. Методи амортизації дозволяють регулювати інвестиційні процеси, знижувати податкове навантаження на підприємство [1, с. 217].

З метою вдосконалення державної амортизаційної політики в Україні необхідно здійснити такі заходи:

- регламентувати на законодавчому рівні використання амортизаційних відрахувань суто для оновлення основних фондів;
- встановити державний контроль за цільовим використанням амортизаційних коштів підприємств з метою обмеження їх спрямування на поповнення оборотних коштів і поточне невиробниче споживання;
- встановити норми амортизаційних відрахувань, які б відповідали оптимальним строкам корисного використання об'єктів основних фондів.
- запровадити інвестиційний податковий кредит або інвестиційну податкову знижку, які надаватимуться за умови повного використання амортизаційних відрахувань на інвестиційні цілі;
- регламентувати на рівні підприємств створення амортизаційного фонду, мета якого полягатиме в оновленні основних фондів [4].

Враховуючи економічну кризу в Україні, яка негативно вплинула на діяльність більшості виробничих підприємств, розраховувати на зовнішні джерела фінансування відтворення необоротних активів (кредити банків та інші позики) досить складно та недоречно, адже існує досить велика ймовірність нездатності повернення запозичених коштів. Задля поліпшення ситуації на підприємствах з відтворенням основних засобів необхідні зміни в законодавстві стосовно амортизаційної політики, які повинні бути спрямовані на підвищення ефективності формування джерел фінансування необоротних активів підприємства.

Список використаних джерел

1. Агрес О. Г. Деякі аспекти щодо джерел фінансування для відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/inek/2011_2/216.pdf
2. Онисько С.М. До проблематики формування та відтворення основних засобів на підприємствах / С. М. Онисько, Т. О. Шматковська, О. Г. Агрес // Держава та регіони: Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 2. – С. 139–145.
3. Подерьогін А. М. Фінанси підприємств : [підручник] / А. М. Подерьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам. – [3-є вид., пероб.та доп.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.
4. Шумейко О. Ю. Амортизаційна політика та її вплив на відтворення основних засобів підприємства [Електронний ресурс] / О. Ю. Шумейко, В. С. Бурченко. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4424>

Н. Л. Ющенко,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,

Чернігівський національний технологічний університет,

м. Чернігів.

**ДО ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ
В УКРАЇНІ СВОЇХ ФУНКЦІЙ**

Рівень заробітної плати як головного джерела доходів населення є визначальним фактором формування соціальної напруженості в суспільстві, платоспроможності, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на економічну активність у реальному секторі економіки країни. Підвищення рівня життя в Україні до європейських стандартів в результаті проведення структурних реформ визначено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [1] метою і першочерговим пріоритетом. Але наразі в Україні люди стрімко зубожіють і водночас їм так само стрімко підвищили тарифи за комунальні послуги. Комунальні платежі за новими тарифами перевищують зарплати багатьох українців і, тим більше, пенсії. Крім традиційно малозабезпечених верств населення (інвалідів, пенсіонерів, багатодітних і неповних сімей) сьогодні лави бідних поповнюють працюючі громадяни з низьким рівнем доходів.

Заробітна плата повинна виконувати функції забезпечення матеріального стимулювання працівників, відтворювальну, соціальну, облікову, регуляторну функції та функцію формування платоспроможного попиту населення [2]. Результати, отримані в ході спеціального анкетного спостереження (рис. 1) з метою виявлення закономірностей розподілу громадян щодо мотивації їх трудової діяльності, оцінки особистого кваліфікаційного рівня, свободи трудового вибору та відповідності оплати праці трудовим зусиллям показують незадоволення українців рівнем оплати праці на тлі інфляції, коли ціни зростають, а купівельна спроможність населення падає. Це природна реакція людей на ситуацію, коли зарплата здатна забезпечити просте відтворення робочої сили на рівні виживання. Зниження мотивації до високопродуктивної праці в Україні обумовлено суттєвим розривом між динамікою цін на споживчі товари та послуги і оплатою праці, зменшенням частки оплати праці, яка йде на заощадження, у загальних доходах населення, невинуватим перерозподілом доходів на користь економічно більш сильних груп населення та іншими чинниками.

АНКЕТА

1. Галузь економіки, у якій Ви працюєте: _____
2. Форма власності підприємства, на якому Ви працюєте: _____
3. Середньооблікова чисельність працівників підприємства (орієнтовно): _____, осіб
4. Ваш вік: _____
5. Мотиви Вашої трудової діяльності: _____

Прагнення створити собі і своїм близьким достатній рівень життя _____

Прагнення зберегти здоров'я _____

Прагнення мати можливість виявити свої здібності, самостійність у роботі, творчість _____

Прагнення мати повагу в оточенні _____

Оплата праці _____

Кар'єрне зростання _____

Можливість проявити відповідальність _____

Можливість мати високу кваліфікацію _____

Робота сьогодні не дає можливості проявити себе, свої знання _____

Ваша відповідь _____

6. На Вашу думку, чи відповідна оплата праці до Вашого трудового внеску (трудових зусиль)? _____ Так/Ні
7. Чи відповідна оплата праці відносно до внеску інших працівників? _____ Так/Ні
8. Як Ви оцінюєте особистий кваліфікаційний рівень? _____

Рівень	Знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність, передбачені кваліфікаційним рівнем Національної рамки кваліфікацій, затв. Постановою КМУ № 1341 від 23.11.2011 р.	Вибір (думка) респондента
0	Здатність адекватно діяти у відомих простих ситуаціях під безпосереднім контролем. Готовність до систематичного навчання	
1	Здатність виконувати прості завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під безпосереднім керівництвом	
2	Здатність виконувати типові нескладні завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під керівництвом з елементами самостійності	
3	Здатність виконувати виробничі або навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу і якості	
4	Здатність самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі чи навчальні завдання у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, зокрема в нестандартних ситуаціях	
5	Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування поглиблених методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов	
6	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов	
7	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог	
8	Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке розуміння певних аспектів системи нових цілісних знань та/або професійної практики	
9	Здатність виконати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій	

9. За умови свободи трудового вибору Ви надали б перевагу: _____

Роботи, що не потребують високої кваліфікації та гарантувала б невеликий, але стабільний зарібок за мінімальних трудових зусиль _____

Готовий (готова) працювати навіть понаднормово за мінімальну зарплату _____

Готовий (готова) наполегливо і самовіддано виконувати відповідальну і складну роботу за умови її належної оплати _____

Готовий (готова) братися за реалізацію складного комплексу реформування виробництва і суспільства _____

Вважаю свою працю, кваліфікацію, віддачу головним засобом для досягнення власного достатку і суспільного прогресу _____

Ваша відповідь _____

10. Чи спостерігаєте Ви зниження інтересу до праці в суспільстві? _____ Так/Ні
11. Які Ви вбачаєте причини зниження інтересу до праці українських громадян (у разі Вашої позитивної відповіді на попереднє запитання)? _____

Незадоволення низькою оплатою праці _____

Відсутність перспективи щодо підвищення заробітної плати, одержання додаткових соціальних благ _____

Відсутність реальних матеріальних і моральних форм стимулювання трудової активності працівників _____

Ваша відповідь _____

УВАГА! Допускається вибір кількох варіантів відповідей, а також продовження висвітлення власної думки на звороті анкети.

Рис. 1. Індивідуальний формуляр¹ для вивчення думки громадян працездатного віку щодо їх особистого кваліфікаційного рівня, мотивації та оплати праці

¹ В основу розроблення показників програми спостереження, що характеризують особистий кваліфікаційний рівень (знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність) респондентів тут покладено Національну рамку кваліфікацій, затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

Українці працюють не гірше поляків або чехів, але за даними Державної служби статистики України середньомісячна заробітна плата в країні у 2014 році становила 3480 грн, що значно менше, ніж заробляють інші європейці (рис.2). На думку президента Українського аналітичного центру О. Охріменка, за умови отримання українцями заробітної плати на рівні 600 євро вони мали б змогу заплатити за комунальні послуги 150–180 євро, брати кредити на придбання житла і сплачувати по 100–200 євро на місяць, оплачувати справжню медичну страховку, витратити гроші на розваги і послуги, як у ЄС [3]. Але на практиці зарплата середньостатистичного українця найнижча не тільки в ЄС, а і в СНД.

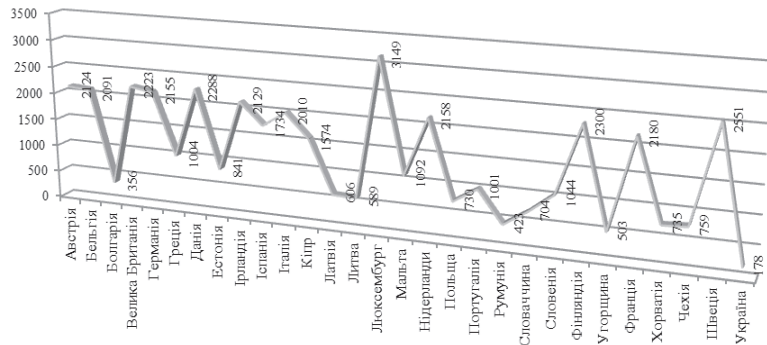

Рис. 2. Варіація середньомісячної заробітної плати працівників у країнах ЄС та в Україні у 2014 році, євро

Індексний аналіз, проведений у [4] з метою вивчення впливу галузевої структури зайнятості, структурних зрушень чисельності працівників різних видів економічної діяльності та зміни рівня заробітних плат у різних сферах діяльності на динаміку середньої заробітної плати працівників (рис. 3), не показав визначального впливу галузевого розподілу праці на рівень її оплати через незначні зміни в останні роки в структурі зайнятості в країнах ЄС та характерний для всіх країн найвищий рівень зарплат у трьох секторах – фінансова та страхова діяльність, інформація та телекомунікації і професійна, наукова та технічна діяльність.

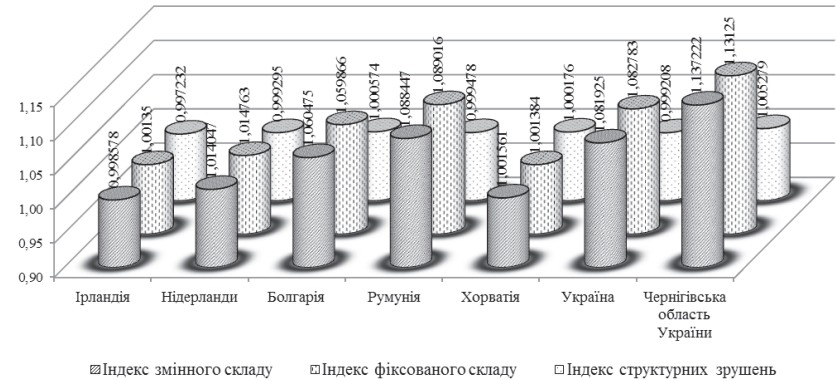

Рис. 3. Характеристики зміни середнього за всіма видами економічної діяльності рівня середньомісячної заробітної плати працівників у 2014 р. порівняно з 2013 р.

Якщо у найбагатших країнах ЄС середньомісячна зарплата працівників залишилась практично незмінною (в Ірландії вона зросла на 0,15%, в Нідерландах – на 1,4%) та в одній з найбідніших країн (Хорватії) зросла на 0,15%, то в Україні, як і в Болгарії та Румунії, відбулося її зростання, пов'язане зі зростанням у всіх видах економічної діяльності. Істотних структурних зрушень не відбулось і вплив їх незначний.

Як і в усіх досліджених країнах ЄС, в Україні найвищу зарплату мають працівники сфери фінансової та страхової діяльності, де зайнято тільки 1% громадян, і сфери інформації та телекомунікацій (близько 3% працюючих). Найбільша частка населення України зайнята у промисловості (майже 40%), торгівлі (більше 15%) на транспорті, у складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності (більше 12%), що і визначає середній рівень заробітної плати в усіх видах економічної діяльності. У сільському господарстві працює 10% громадян, їх зарплата на 1/4 нижча за середню.

У 2014 р. порівняно з попереднім роком середньомісячна зарплата працівників в Україні в 15 проаналізованих видах економічної діяльності зросла на 8,19%. Причому вона збільшилась внаслідок підвищення її рівня в кожному виді економічної діяльності у середньому на 8,28%, а внаслідок зменшення з 39,5% до 38,6% питомої ваги зайнятих у промисловості вона підвищилась із 5% до 4,5% у будівництві, з 12,3% до 12,1% на транспорті, та в деяких інших видах діяльності, де зарплата вища порівняно з іншими, середня зарплата знизилась на 0,08% (практично не змінилась).

Проведений статистичний аналіз підтверджує, що галузева структура зайнятості населення різних країн лише частково впливає на рівень середньої

заробітної плати. Ключовим показником економічного здоров'я країни, її розвитку є валовий внутрішній продукт (ВВП), без зростання якого неможливе підвищення заробітних плат і пенсій. За даними МВФ, ВВП України у 2013 р. становив 1 трлн. 452 млрд. грн. При середньорічному курсі долара до гривні 8,2 у доларах це – 177 млрд. \$. У 2014 році ВВП у гривні зріс до 1 трлн. 566 млрд. грн., але в американській валюті знизився до 130,9 млрд. доларів, адже середньорічний курс 2014 року був на рівні 11,26 гривні за долар. У 2015 р. ВВП у гривнях сягнув 1 трлн. 751 млрд., але при середньорічному курсі 21 гривня за долар це лише 83 млрд. доларів.

Потрібно розвивати економіку України, зробивши ставку на сільське господарство, легку промисловість та інші галузі, затребувані в ЄС, Азії, Африці, будувати дороги, об'єкти соціального значення і т. д., що дозволить, з одного боку, збільшити виробництво бетону, металоконструкцій, цегли, а з іншого – створити нові робочі місця. Таким чином кризи долали Китай, США і це стало хорошим поштовхом для розвитку цих економік. Необхідно сприяти зростанню вітчизняного ІТ-бізнесу, що менше залежить від політичних умов і більше від людського капіталу, розвивати приватну медичну галузь, як це є у всіх розвинених країнах світу, збільшувати Internet-економіку, біологічні інновації у виробництві тощо. Потрібно, щоб економіка виробляла, валовий продукт зростав, людям була робота і зарплата зростатиме.

Сучасна соціальна політика має орієнтуватися не стільки на підтримку економічно слабких верств населення як на створення передумов для зростання мотиваційного потенціалу, трудової мобільності і трудової продуктивної активності національних людських ресурсів, не стільки на державне гарантування кожному члену суспільства доходу не нижче прожиткового мінімуму, а на створення умов для розвитку своїх продуктивних здібностей та ефективної їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку „Україна – 2020” : Указ Президента України №5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Економіка підприємства : навч. посіб. / [за ред. д.е.н. А. В. Шегди]. – К. : „Знання”, 2005. – С. 278-280.
3. Эксперт рассказал, почему в Украине низкие зарплаты [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://thekievtimes.ua/econ'omics/418921-ekspert-rasskazal-pochemu-v-ukraine-nizkie-zarplaty.html>
4. Ющенко Н. Л. Статистичний аналіз середньої заробітної плати в Україні та країнах Європейського Союзу / Ющенко Н. Л. // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету „Економічна думка”, 2016. – Том 24. – № 1. – С. 92-105.

В. А. Янчук,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;
науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
доктор економічних наук, професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.

МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ НЕДЕРЖАВНИМИ ПЕНСІЙНИМИ ФОНДАМИ

У теперішній час масштабно досліджуються проблеми дисбалансу демографічної структури населення України та недостатнього розміру пенсійних виплат для пенсіонерів за стрімкого зростання дефіциту Пенсійного фонду України. Подолати ці проблеми можна на основі розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення (далі – НПЗ), що передбачає створення недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) для поліпшення пенсійного забезпечення громадян через виплати недержавних пенсій і захист їхніх збережень від інфляції [6, с. 643].

Розробкою проблем діяльності НПФ займалися такі вчені, як О. Кириленко, Г. Козак, Н. Цікановська та ін.

Функціонування недержавних пенсійних фондів визначається законодавством. У Законі України “Про недержавне пенсійне забезпечення” НПФ трактується як “юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у порядку, визначеному законодавством” [1]. Фінансові ресурси НПФ – це сукупність грошових коштів, що залучаються із зовнішніх (пенсійні внески) та внутрішніх джерел (інвестиційний прибуток), якими розпоряджається фонд, використовуючи їх шляхом трансформації форм задля виконання власних зобов'язань. Формами фінансових ресурсів НПФ є пенсійні внески, пенсійні кошти, пенсійні накопичення, пенсійні активи (капітал), пенсійні виплати.

Законодавчо окреслено співпрацю НПФ з адміністратором, банком-зберігачем, компаніями з управління активами та страховими компаніями. Взаємодіючи, ці установи утворюють “пенсійний фінансовий кластер”, центром якого є НПФ.

У ст. 21 Закону України “Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг” задекларовано, що Національний банк України здійснює державне регулювання ринку банківських послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – ринку цінних паперів та похідних цінних паперів, Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг, – інших ринків фінансових послуг [2]. Цей розподіл значно ускладнює державне регулювання ринку послуг з недержавного пенсійного забезпечення.

Механізм управління фінансовими ресурсами НПФ – система взаємопов’язаних методів, важелів та інструментів впливу на процеси формування та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів, що має на меті збереження та збільшення пенсійних накопичень вкладників. Основним джерелом фінансових ресурсів НПФ є пенсійні внески учасників.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг, відповідає за регулювання діяльності НПФ, не маючи при цьому достатніх повноважень і можливостей впливати на компанії з управління активами, які розпоряджаються пенсійними коштами. Зокрема, у комісії відсутні повноваження щодо контролю за дотриманням інвестиційної декларації НПФ, отримання оперативної інформації про вартість пенсійних активів. Комісія також не має права здійснювати перевірки компаній з управління активами та своєчасно вживати заходів щодо зупинення сумнівних операцій з пенсійними активами, які можуть призвести до втрати пенсійних коштів тощо [4].

Вагомою складовою механізму управління діяльністю НПФ є актуальне оцінювання балансу зобов’язань і активів фонду. Така оцінка необхідна для прогнозування можливості фонду виконати власні зобов’язання. Ці розрахунки потрібно виконувати на всіх етапах розробки та реалізації програм недержавного пенсійного фонду.

У процесі управління фінансовими ресурсами НПФ найбільш важливим і багатоаспектним є етап розподілу та використання фінансових ресурсів в інвестиційній діяльності. Саме ефективність інвестування пенсійних активів є визначальним фактором успішності кожного НПФ [3, с. 11].

Станом на 30.06.2016 р. в Україні зареєстровано 66 НПФ та 22 Адміністратори НПФ. Учасниками таких фондів є 831,2 тис. осіб, активи фондів складають 2000,3 млн грн. Недержавними пенсійними фондами укладено 60,7 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 7,4% (4,2 тис. шт.) за показник станом на 30.06.2015 р. (табл. 1, за даними [5]).

Таблиця 1
Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Показники	Станом на 30.06.			Темп приросту, %	
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2015 р. до 2014 р.	2016 р. до 2015 р.
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	56,5	56,5	60,7	0,0%	7,4%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	837,7	833,5	831,2	-0,5%	-0,3%
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	2 381,3	2 157,1	2000,3	-9,4%	-7,3%
Пенсійні внески, усього, млн грн	1 722,8	1 845,6	1 847,8	7,1%	0,1%
Пенсійні виплати, млн грн	339,7	502,2	580,2	47,8%	15,5%

Згідно з даними Державного реєстру фінансових установ, недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 8 регіонах України: м. Київ, Херсонська, Одеська, Харківська, Івано-Франківська, Львівська, Дніпропетровська, Донецька області. Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 48, або 72,7% від загальної кількості зареєстрованих НПФ [5].

На нинішньому етапі становлення економіки України загострюється проблема державного пенсійного забезпечення, отже питання функціонування недержавних пенсійних фондів є важливими. Серед основних проблем НПФ – відсутність чіткої регулюючої системи (кожну ланку так званого “пенсійного фінансового кластера” контролює окремий орган), що можна змінити шляхом створення єдиного регулятора фінансового ринку. Така процедура потребує фінансових витрат на реорганізацію, розробку нового законодавства, пошук кваліфікованих кадрів та ін.

Список використаних джерел

1. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України: від 09.07.2003 р. № 1057-IV, станом на 20.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
2. Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України: від 12.07.2001 р. № 2664- III, станом на 14.06. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
3. Кириленко О. Управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів / О. Кириленко, Г. Козак // Вісник ТНЕ. – 2013. – № 4. – С. 7–17.
4. Цікановська Н. А. Проблеми державного регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів та перспективи їх вирішення / Н. А. Цікановська // Бюджетно-податкова реформа як каталізатор соціально-економічного розвитку в

Україні : зб. наук. праць за матеріалами круглого столу та наук.-практ. інтернет-конф. (17 трав. 2012 р.). – К. : Алерта, 2012. – С. 283–285.

5. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/NPF_II_kv%202016.pdf

6. Фінансові послуги України : у 6 т. / І. О. Мітюков, В. Т. Александров, О. І. Ворона, С. М. Недбаєва. – К. : Укрбланковидав, 2001. – Т. 4. Енциклопедичний довідник. – 2001. – 754 с.

Ю. А. Ярова,
магістрант,

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»;*

науковий керівник: Т. Г. Бондарук,
д. е. н., професор

*Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ.*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Фінансовий ринок України формується з часів її незалежності, проте досі не досяг сталого розвитку. На сучасному етапі він перебуває в умовах трансформаційних процесів та потребує досліджень в теоретичному та практичному аспектах.

У країнах з розвинутою економікою фінансовий ринок є необхідним середовищем для успішного функціонування економіки та соціальної сфери. Його виникнення зумовлене потребою в додатковій формі мобілізації коштів для фінансового забезпечення розвитку країни. Він ефективно працює при низьких темпах інфляції в країні, успішному розвитку економіки, стабільній законодавчій та нормативній базі, сприятливому політичному кліматі та певному балансі інтересів у суспільстві [1, с. 4].

Дослідженням фінансового ринку та проблем його розвитку займалася ціла низка вітчизняних та зарубіжних вчених.

С. М. Еш визначає фінансовий ринок як особливу, властиву тільки ринковій економіці сферу економічних взаємовідносин, в якій здійснюється купівля-продаж, розподіл і перерозподіл фінансових активів країни між сферами економіки [2, с. 6].

Дещо інакше трактує фінансовий ринок Н. П. Шморгун: «... економічні відносини між підприємствами, державою, населенням з приводу перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів на основі повної

економічної самостійності та механізму саморегуляції ринкової економіки» [2, с. 14].

Розвиток та становлення фінансового ринку України є необхідною передумовою розвитку інших секторів її економіки. Ефективний страховий ринок, розвинені небанківські кредитні установи, пенсійні фонди та інші фінансові установи сприяють стабільному та прогнозованому розвитку усіх економічних процесів у суспільстві [3, с. 53].

Оскільки фінансова система України сьогодні перебуває у кризовому стані, фінансовий ринок країни не відповідає належному економічному рівню.

Серед основних проблем, які перешкоджають його розвитку, можна виділити такі: відсутність налагодженої та чіткої взаємодії між державою, ринком та суспільством; неузгодженість законодавства у фінансових питаннях; криза у довірі громадян до фінансових установ; проблема з мобілізацією фінансових ресурсів; нерозвиненість і недосконалість фінансової інфраструктури; низька частка ВВП у розрахунку на душу населення; приховане безробіття, частка якого зростає щороку; високий темп інфляції; значні обсяги «тіньової» економіки.

Державне регулювання фінансового ринку в Україні та його правове середовище є недосконалими. Нормативна база, яка діє нині, не відповідає необхідним умовам існування стабільного розвитку ринку та не враховує інтереси його професійних учасників. Відсутній ефективний контроль за рухом фінансових потоків та раціональним використанням фінансових ресурсів. Недоліки законодавчого регулювання перешкоджають максимальному наближенню фінансового ринку України до міжнародних стандартів.

Криза довіри громадян спричинена неефективною системою захисту заощаджень учасників фінансового ринку. Незважаючи на проведені заходи та реформи інформація про певні підприємства та організації, що провадять реалізацію цінних паперів, досі залишається обмеженою та прихованою для власників капіталів. Перешкодою також є те, що значна частина населення не володіє необхідними знаннями про те, як в умовах ринкової економіки необхідно розпоряджатися тимчасово вільними коштами

Однією з головних проблем, що перешкоджають ефективного розвитку фінансового ринку України, є низький рівень інвестицій. Нерозвиненість ринків спільного інвестування, страхування життя, недержавної пенсійної системи не дозволяє залучати заощадження населення до інвестиційного процесу в оптимальних обсягах. Тому інвестиційні можливості фінансових установ обмежуються дефіцитом привабливих для довгострокового розміщення коштів фінансових інструментів.

Водночас для забезпечення всіх потреб розвитку економіки України внутрішніх джерел недостатньо. Для вирішення цієї проблеми потрібно

залучення іноземного капіталу, що, в свою чергу, залежить від стабільної та ефективної економіки.

Для вирішення вищезазначених проблем фінансового ринку потрібні такі заходи:

- забезпечення державою стабільності та стійкості фінансової системи, раціонального використання фінансових ресурсів, ефективного контролю руху фінансових потоків;
- впровадження вільного доступу до ринкової інформації і ринкових інструментів для всіх учасників фінансового ринку, відновлення довіри населення;
- посилення конкурентоспроможності фінансових установ шляхом покращення якості активів, підвищення вимог до професійних учасників ринку та впровадження сучасних технологій і принципів інвестування;
- спрямування попиту вітчизняних суб'єктів господарювання на внутрішні джерела фінансових ресурсів та сприяння діяльності інституційних інвесторів;
- зменшення витрат на залучення капіталу шляхом розбудови ефективної інфраструктури фінансового ринку;
- створення сприятливого інвестиційного клімату для діяльності існуючих та для появи нових фінансових інститутів.

Фінансовий ринок має визначальний вплив на функціонування фінансової системи країни, і стабільності його функціонування та розвитку залежатиме стабільність фінансової системи в цілому [3, с. 55].

Ефективний фінансовий ринок забезпечує здатність держави виконувати функції, які притаманні їй у ринковій економіці.

Сьогодні Україна є учасницею глобальних процесів, що відбуваються у світовій економіці. Фінансовий ринок країни розвивається стрімко, проте він потребує удосконалення системи управління зростаючими фінансовими активами.

Список використаних джерел

1. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : [моногр.] / І. О. Школьник. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.
2. Еш С. М. Фінансовий ринок : [навч. посіб.] / С. М. Еш. – [2-ге вид.]. – К. : Центр учб. літ-ри, 2011. – 528 с.
3. Николишин І. Ю. Роль та значення фінансового ринку в фінансовій системі України / І. Ю. Николишин, Н. В. Зізяк. – Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, 2014. – 55 с.

УДК 311.15; 311.16; 338.439.4

Л. О. Ященко,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу економічних досліджень,
Інститут продовольчих ресурсів
Національної академії аграрних наук,
м. Київ

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ МАТРИЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Як зазначено в роботі [1], «конкурентоспроможність галузі передбачає отримання підприємцем (власником капіталу) максимального доходу (прибутку) за мінімального рівня ризику. Критеріями конкурентоспроможності галузі та її інвестиційної привабливості є рівень рентабельності та галузевого ризику». Тому запропоновано побудову матриці інвестиційної привабливості на основі показника рівня рентабельності операційної діяльності та ризику, який визначаємо за коефіцієнтом варіації, що розраховується на основі рівня рентабельності операційної діяльності в динаміці (обрано період в 5 років).

Коефіцієнт варіації – відносна міра мінливості ознаки. Цей показник часто використовують для оцінювання ризиків. Розраховується він за формулою:

$$Cv = \frac{\sigma}{\bar{X}} * 100,$$

де Cv – коефіцієнт варіації (відносна величина, що змінюється у межах від 0 до 100%);

σ – середнє квадратичне відхилення показника;

\bar{X} – середнє арифметичне значення показника.

Чим вище значення має коефіцієнт варіації, тим більша мінливість ознаки, а відтак ризик. Показники за коефіцієнтом варіації можна розділити на три групи:

– коефіцієнт варіації знаходиться у межах від 0 до 20%, тобто це свідчить про незначну мінливість ознак (низький ризик);

– коефіцієнт варіації знаходиться у межах від 20% до 30%, тобто має місце виражена мінливість (варіабельність) (середній ризик);

– коефіцієнт варіації перевищує 30%, це характерно для якісно неоднорідної сукупності ознак (високий ризик).

Отже, за допомогою матриці інвестиційної привабливості галузі харчової промисловості можна розділити на шість груп:

– група 1 – додатна рентабельність та коефіцієнт варіації менше 20%. Це найбільш конкурентоспроможні галузі та привабливі для інвестицій.

– група 2 – додатна рентабельність та коефіцієнт варіації від 20% до 30%. Це галузі з середньою конкурентоспроможністю та привабливістю для інвестицій;

– група 3 – додатна рентабельність та коефіцієнт варіації більше 30%. Це галузі з низькою конкурентоспроможністю та привабливістю для інвестицій;

– група 4 – від’ємна рентабельність та коефіцієнт варіації менше 20%. Це галузі з середньою конкурентоспроможністю та привабливістю для інвестицій;

– група 5 – від’ємна рентабельність та коефіцієнт варіації від 20% до 30%. Це галузі з низькою конкурентоспроможністю та привабливістю для інвестицій;

– група 6 – від’ємна рентабельність та коефіцієнт варіації більше 30%. Це галузі неконкурентоспроможні та загалом непривабливі для інвестицій.

Було побудовано матрицю інвестиційної привабливості для 2014 року для галузей харчової промисловості: галузь виробництва м’яса та м’ясних продуктів (позначення М’ясо); галузь виробництва олії та тваринних жирів (позначення Олія); галузь виробництва молочних продуктів (позначення Молоко); галузь виробництва продуктів борошно-круп’яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів (позначення Борошно); галузь виробництва хліба, хлібобулочних і борошняних виробів (позначення Хліб); галузь виробництва напоїв (позначення Напої) (рис. 1) на основі даних [2].

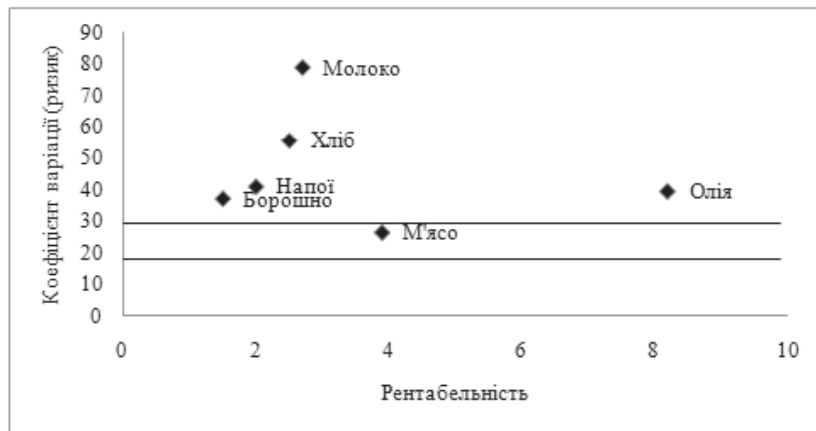

Рис. 1. Матриця інвестиційної привабливості галузей харчової промисловості у 2014 році

Отже, галузі харчової промисловості розділено на дві групи у 2014 році:

Група 1 – додатна рентабельність та коефіцієнт варіації від 20% до 30%. Це галузі з середньою конкурентоспроможністю та привабливістю для інвестицій. До цієї групи належить виробництво м’яса та м’ясних продуктів.

Група 2 – додатна рентабельність та коефіцієнт варіації більше 30%. Це галузі з низькою конкурентоспроможністю та привабливістю для інвестицій. До цієї групи галузей належать виробництво олії та тваринних жирів; виробництво молочних продуктів; виробництво продуктів борошно-круп’яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів; виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів; виробництво напоїв.

На основі коефіцієнтів кореляції визначено фактори впливу на підвищення рентабельності (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори впливу на підвищення рентабельності в галузях харчової промисловості

Галузь	Ціна	Експорт	Реалізація
Виробництво м’яса та м’ясних продуктів	-0,658	0,310	0,004
Виробництво олії та тваринних жирів	-0,775	-0,236	-0,935
Виробництво молочних продуктів	-0,616	0,135	0,300
Виробництво продуктів борошно-круп’яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	-0,254	-0,307	-0,527
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	-0,236	-0,167	-0,373
Виробництво напоїв	-0,421	0,848	0,292

Розраховані коефіцієнти кореляції свідчать, що на рентабельність галузі виробництва м’яса та м’ясних продуктів найбільше впливають зміни у цінах виробників (зменшення цін у розумних межах призведе до підвищення рентабельності операційної діяльності). Те ж саме можна сказати про рентабельність галузі виробництва олії та тваринних жирів, а також галузі виробництва молочних продуктів. Окрім того, зменшення обсягів реалізації у вартісному вираженні внаслідок оптимізації витрат призведе до підвищення рентабельності галузі виробництва олії та тваринних жирів та галузі виробництва продуктів борошно-круп’яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів. Особливою рисою галузі виробництва напоїв є те, що рентабельність операційної діяльності залежить від експорту продукції, тобто цю галузь необхідно переорієнтувати на збільшення експортної частки у структурі реалізації.

Список використаних джерел

1. Шевцова С. А., Стан та проблеми конкурентоспроможності видів економічної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / С. А. Шевцова, Д. В. Атландерова. – Режим доступу :

[http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD
=1&Image_file_name=PDF/Vpabia_2013_3_12.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vpabia_2013_3_12.pdf)

2. Діяльність суб'єктів господарювання за 2014 рік : [стат. збірник] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи

МАТЕРІАЛИ XIV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З
НАГОДИ ДНЯ ПРАЦІВНИКІВ СТАТИСТИКИ

Підписано до друку 27.11.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум.-друк. арк. 24,76. Обл.-вид.арк. 26,73.
Тираж 200 прим. Зам. № 00.

ДП «Інформаційно-аналітичне агентство»
вул. Еспланадна 4–6, м. Київ, 01601, Україна
тел/факс 287-03-79, 289-77-62
E-mail: iaa@dstati.kiev.ua